

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ PROGRAMI

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARIN ANNELERİNİN KİŞİLİK
ÖZELLİĞİ VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMU İLE ÇOCUĞUN
MİZAÇ VE DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Perihan AKSOY

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Emel ERDOĞAN BAKAR

ANKARA

2018

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ PROGRAMI

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARIN ANNELERİNİN KİŞİLİK
ÖZELLİĞİ VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMU İLE ÇOCUĞUN
MİZAÇ VE DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Perihan AKSOY

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Emel ERDOĞAN BAKAR

ANKARA

2018

KABUL VE ONAY

Perihan AKSOY tarafından hazırlanan "Okul Öncesi Dönem Çocukların Annelerinin Kişilik Özelliği ve Çocuk Yetiştirme Tutumu İle Çocuğun Mizaç ve Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 29.08.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Elvin DOĞUTEPE -**Başkan**

Prof. Dr. Emel ERDOĞAN BAKAR- **Danışman**

Dr. Öğr. Üyesi Funda KUTLU -**Üye**

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mehmet TOMANBAY

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin / raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin / raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin / Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim / Raporum sadece Ufuk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin / Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin / raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Perihan AKSOY

ÖNSÖZ

Tez çalışmam sürecinde desteğini ve yardımını esirgemeyen, bilgileri, önerileri, hoşgörüsü, anlayışı ve deneyimleri ile bana yol gösteren, yeni ve etkili fikirler veren tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Emel ERDOĞAN BAKAR'a derin teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmamı gerçekleştirebilmemi sağlayan okul yöneticilerine, öğretmenlere ve annelere, çalışmış olduğum Eryaman Başak Anaokulunda bulunan ve çalışmamda sağlıklı veriler elde edebilmem için özveri ile destek verip zaman ayıran öğretmen arkadaşlarıma, okul idarecim Mustafa KARACA'na, Tez çalışmam süresince her türlü desteği ve yardımını esirgemeyen, yapıcı eleştirileriyle değerli katkılar sağlayan, beni motive eden değerli arkadaşlarım Tuba BİLEN BÖLER'e, İlknur DERDİYOK'a, Hatice MERİÇ'e Pınar Nükte GÜREL'e Serap ÖZBEK'e ve Tuğçe SAKA'ya,

Sevgileriyle uzak mesafelere rağmen her anımda yanı başımda hissettiğim, beni destekleyen, çalışmalarımdaya bana güç ve azmi veren çok sevgili babam ve kardeşlerime,

Yüksek lisans öğrenimim ve tez çalışmam sürecinde karşılaştığım zorluklarda yanımda olan, desteğini ve sevgisini esirgemeyen eşim Ersoy AKSOY'a ve fedakarlığın en büyüğünü yapan oğlum Kerem AKSOY ile kızım Şevval AKSOY'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmayı, bana her zaman okuma aşkını aşıl原因an, destekleyen ve bütün çocuklarını okutmak için çok büyük fedakarlıklar yapan Anneme ithaf ediyorum.

Perihan AKSOY

Eylül, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ABSTRACT.....	xii
ÖZET.....	xiv

BÖLÜM I

GİRİŞ.....	1
1.1. Kişilik	2
1.1.1. Tanımı, Gelişimi ve Özellikleri.....	2
1.1.2. Kişilik Kuramları.....	4
1.1.2.1. Ayırıcı Özellikler Kuramı.....	4
1.1.2.1.1. Beş Faktör Kişilik Kuramı (Five Factor Model; Ffm).....	6
1.2. Mizaç.....	8
1.2.1. Mizacın Boyutları	9
1.3. Ebeveyn Çocuk İlişkisi.....	16
1.3.1. Ebeveyn Tutumları.....	18
1.3.1.1. Demokratik Anne Baba Tutumu.....	21
1.3.1.2. Otoriter Tutum.....	22
1.3.1.3. İlgisiz Tutum.....	23
1.3.1.4. Aşırı Korumacı Tutum.....	24
1.3.1.5. Hoşgörülü Tutum.....	25
1.3.1.6. Aşırı Hoşgörülü Tutum.....	25
1.3.1.7. Reddedici Tutum.....	26
1.3.1.8. Tutarsız (Dengesiz) Tutum.....	26
1.4. Çocuk Davranışları.....	27
1.4.1. Uyum.....	27
1.4.2. Sosyal Gelişim.....	28
1.4.3. Davranış Sorunları.....	31
1.4.3.1. Çocuklarda Görülen Davranış Problemleri.....	34
Korku.....	35

Saldırganlık.....	37
Öfke.....	39
Utangaçlık.....	40
Kıskançlık.....	42
İnatçılık.....	42
Kaygı.....	43
1.4.4. Uyum ve Davranış Problemlerine Neden Olan Faktörler.....	44
1.4.4.1. Biyolojik Sebepler.....	45
1.4.4.2. Demografik Sebepler.....	45
1.4.4.3. Psiko-Sosyal Sebepler.....	46
1.4.4.4. Ailesel Sebepler.....	46
1.5. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar	47
1.5.1. Annenin Kişilik Özelliği İle Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar.....	47
1.5.2. Annenin Kişilik Özelliği ve Ebeveyn Tutumları İle Çocuğun Davranışları Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar.....	49
1.5.3. Annenin Kişilik Özelliği ve Ebeveyn Tutumları İle Çocuğun Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar.....	54
1.5.4. Çocuğun Mizaç Özellikleri İle Davranışları Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar.....	55
1.5.5. Anne ve Çocuğun Demografik Özelliklerinin Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumu İle Çocuğun Mizaç ve Davranış Özelliklerine Etkisini İnceleyen Çalışmalar.....	56
1.6. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları.....	60

BÖLÜM II

YÖNTEM.....	63
2.1. Katılımcılar.....	63
2.1.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Temel İstatistikler.....	63
2.2. Veri Toplama Araçları.....	66
2.2.1. Demografik Bilgi Formu.....	67

2.2.2. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (Parental Attitude Research Instrument; Parı)	67
2.2.3. Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu (Big Five Personality Inventory-Short Form)	69
2.2.4. Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (The Short Temperament Scale For Children; Stsc).....	70
2.2.5. Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (Preschool Social Behavior Scale - Teacher Form; Psbs-Tf).....	71
2.2.6. Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği.....	72
2.3. İşlem.....	74

BÖLÜM III

BULGULAR.....	75
3.1. Değişkenler arası korelasyonlar.....	76
3.1.1. Kız ve Erkek Çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği (SDÖ) ve Annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....	76
3.1.2. Kız ve Erkek Çocukların Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) ve Annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....	78
3.1.3. Kız ve Erkek Çocukların Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) ve Annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....	80
3.1.4. Kız ve Erkek Çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....	8
3	
3.1.5. Kız ve Erkek Çocukların Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) İle Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....	85

- 3.1.6.** Kız ve Erkek Çocukların Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) İle Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....87
- 3.1.7.** Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) İle Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular 89
- 3.1.8.** Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Şimdiki Yaşları, Doğum Yaşı ve Eğitim Düzeyi İle Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....91
- 3.1.9.** Kız ve Erkek Çocukların Babalarının Yaşı, Eğitim Düzeyi Ve Ailenin Gelir Düzeyi İle Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....93
- 3.1.10.** Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Yaşı, Eğitim Düzeyi, Doğum Yaşı, Babanın Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi İle Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeğine (ÇMÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....95
- 3.1.11.** Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Yaşı, Eğitim Düzeyi, Doğum Yaşı, Babanın Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi İle Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formuna (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğine (ÇDDÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....97
- 3.1.12.** Kız ve Erkek Çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) İle Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeğine (ÇMÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....99
- 3.2.** Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (Çmö) Puanlarına Uygulanan Çok Değişkenli Varyans Analizi Sonuçları.....102
- 3.2.1** Cinsiyetin Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği Puanları Üzerine Etkisi: Çok Değişkenli Varyans Analiz (Manova) Sonuçları.....102
- 3.2.2** Annenin Çalışma Durumunun Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) Puanları Üzerine Etkisi: Çok Değişkenli Varyans Analiz (Manova) Sonuçları.....103

3.3 Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ), Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) ve Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) Puanlarına Uygulanan Bağımsız Gruplar İçin T Test Sonuçları.....	104
3.3.1. Cinsiyetin Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) Puanları Üzerine Etkisi: Bağımsız Gruplar İçin T Test Sonuçları.....	105
3.3.2. Yaşın Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) Puanları Üzerine Etkisi: Bağımsız Gruplar İçin T Test Sonuçları.....	106
3.3.3. Annenin Çalışma Durumunun Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) Puanları Üzerine Etkisi: Bağımsız Gruplar İçin T Test Sonuçları.....	107
3.3.4. Annenin Çalışıp Çalışmama Durumunun Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) Puanları Üzerine Etkisi: Bağımsız Gruplar İçin T Test Sonuçları.....	108
3.3.5. Cinsiyetin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) Puanları Üzerine Etkisi: Bağımsız Gruplar İçin T Test Sonuçları.....	109

BÖLÜM IV

TARTIŞMA.....	110
4.1. Çocukların Davranışları İle Demografik Özelliklere Ait Bulguların Tartışılması.....	110
4.2. Çocukların Mizaçları İle Demografik Özelliklere Ait Bulguların Tartışılması.....	113
4.3. Annelerin Tutumları İle Demografik Özelliklere Ait Bulguların Tartışılması.....	114
4.4. Annelerin Tutumları İle Kişilik Özelliklerine Ait Bulguların Tartışılması.....	117
4.5. Çocukların Davranış ve Mizaç Özellikleri İle Annelerinin Tutumları Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması.....	118

4.6. Çocukların Davranış ve Mizaç Özellikleri İle Annelerinin Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması.....	119
4.7. Çocukların Davranış Ve Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması.....	121

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	123
KAYNAKÇA.....	127
EKLER.....	154
EK I. Bilgilendirilmiş Onay Formu.....	154
EK II. Veli Onay Mektubu.....	156
EK III. Demografik Bilgi Formu.....	158
EK IV. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği.....	161
EK V. Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu.....	163
EK VI. Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği.....	165
EK VII. Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu.....	167
EK VIII. Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği.....	169

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1.1. Katılımcılara İlişkin Betimleyici İstatistikler (n= 397).....	63
Tablo 3.1.1. Kız ve Erkek Çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....	77
Tablo 3.1.2. Kız ve Erkek Çocukların Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) ve Annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....	79

Tablo 3.1.3 Kız ve Erkek Çocukların Çocuklar için kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) ve Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....82

Tablo 3.1.4. Kız ve Erkek Çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formuna (SDÖ) ve Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....84

Tablo 3.1.5. Kız ve Erkek Çocukların Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) ile Annenin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....86

Tablo 3.1.6. Kız ve Erkek Çocukların Çocuklar için kısa mizaç Ölçeği (ÇMÖ) ve Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....88

Tablo 3.1.7. Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) ve Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....90

Tablo 3.1.8 Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Şimdiki Yaşları, Doğum Yaşı ve Eğitim Düzeyi ile Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) ait Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....92

Tablo 3.1.9. Kız ve Erkek Çocukların Babalarının Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi ile Annenin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) ait Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....94

Tablo 3.1.10 Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Yaşı, Eğitim Düzeyi, Doğum Yaşı, Babalarının Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi ile Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeğine (ÇMÖ) ait Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....96

Tablo 3.1.11 Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Yaşı, Eğitim Düzeyi, Doğum Yaşı, Babanın Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi ile Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formuna (SDÖ) ait puanlar ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğine (ÇDDÖ) ait Puanlar Arasındaki Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....98

Tablo 3.1.12. Kız ve Erkek Çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) ile Çocuklar için kısa Mizaç Ölçeğine (ÇMÖ) Ait Puanlar Arasındaki Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular.....101

Tablo 3.2.1.1. Çocuk Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan MANOVA Sonuçlar.....102

Tablo 3.2.1.2. Cinsiyete Göre Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....103

Tablo 3.2.2.1 Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) Puanlarının Annenin Çalışma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan MANOVA Sonuçlar.....104

Tablo 3.2.2.2. Annenin Çalışma Durumuna Göre Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....104

Tablo 3.3.1.1 Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları.....105

Tablo 3.3.2.1 Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) Puanlarının Yaşa Göre Farklılaşp

Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları.....106

Tablo 3.3.3.1 Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) Puanlarının Annenin Çalışma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları.....107

Tablo 3.3.4.1 Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) Puanlarının Annenin Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları.....108

Tablo 3.3.5.1 Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları.....109

ABSTRACT

Examination of the Relationship between Mothers' Personality Traits and Child Raising Attitude and Preschool Children's Temperament and Social Behaviors

Ankara, 2017

This research was conducted to examine the relationship between the personality traits of mothers of preschool children (4-5 years old) and child raising attitudes and their children's temperament and social behaviors. Additionally, the relationship between some demographic variables, such as the child's gender, age, mother's age and education level, working status, father's age and education level, and family income level and the temperament and behavior style of the children were investigated. The mothers of 443 children aged between 48-72 months of age were asked to rate the "Family Life and Child Raising Attitude Scale", "Five Factor Personality Inventory-Short Form" and in order to evaluate the children's temperament and social behaviors, "Pre-School Social Behavior Scale-Teacher Form", "Child Behavior Rating Scale" and "Short Temperament Scale" were completed by the teachers. The results of analyses showed that the mother's emotional inconsistency, developmental openness and extraversion characteristics were related to the child's relational aggression, social anxiety, rebelliousness and adaptation behaviors. Furthermore, the mothers' openness, conscientiousness, agreeableness, and extraversion traits were found to be associated with high persistence, rhythm and warmth, and low reactivity temperament traits of the children. Neuroticism (Emotional inconsistency) was related to the children's increased reactivity. The results also showed that mother's strictness and authoritarianism, rejection of the homemaking role, marital conflict and dependency (overprotectiveness) were associated with high reactivity and low persistence and rhythmicity of the children, but not related to their social behaviors. The high agreeableness and conscientiousness personality traits of the mothers were related to the egalitarianism and democratic attitude however, the high neuroticism was related to the decreased egalitarianism and democratic attitude. Additionally, the conscientiousness personality trait was associated with dependency attitudes, and neuroticism was positively associated with the rejection of the home making role. As the age of the mother, the age of the mother at birth, the mother education, the age of the father, the father education and the level of family income increase, there were a

decrease in negative attitudes of the mothers. Finally, there was a positive relationship between the child's warmth and rhythmicity and the child's positive social behavior and adaptation, and a negative relationship between warmth and rhythmicity and the child's negative social behaviors. Also it was found that the child's gender, age, working status of the mother, were related to the child's temperament and social behaviors. It has been concluded that the child's gender, age, and mothers' working status have an effect on the child's temperament and social behaviors.

Keywords: Personality, Temperament, Parental Attitudes, Child Behavior, Mother-Child Relationship.

ÖZET

Okul Öncesi Dönem Çocukların Annelerinin Kişilik Özelliği Ve Çocuk Yetiştirme Tutumu İle Çocuğun Mizaç Ve Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017

Bu araştırma okul öncesi dönem (4-5 yaş) çocukların annelerinin kişilik özelliği ve çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun mizaç ve davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yürütülmüştür. Ayrıca annenin tutumu ile çocuğun davranış ve mizacı üzerinde çocuğun cinsiyeti, yaşı, annenin yaşı ve eğitim düzeyi, çalışıp çalışmama durumu, babanın yaşı ve eğitim düzeyi ile aile gelir düzeyi gibi demografik değişkenlerin etkisi de incelenmiştir. Bu amaçlarla 48-72 ay arasındaki 443 çocuğun annelerine “Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği”, “Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu” çocuklara ise “Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu”, “Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği” ve “Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği” uygulanmıştır.

Çalışma bulgularının, Annenin duygusal tutarsızlık, gelişime açıklık ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinin çocuğun ilişkisel saldırganlık, sosyal kaygı, isyankar ve uyum davranışlarını yordadığı görülmüştür. Bununla birlikte annenin, gelişime açıklık, uyumluluk, özdisiplin ve dışa dönüklük kişilik özellikleri ile çocuğun yüksek sebatkarlık, ritmiklik ve sıcakkanlılık ile düşük tepkisellik mizaç özellikleri ilişkili bulunmuştur. Duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin ise çocukta tepkiselliği arttırdığı saptanmıştır. Annenin baskı ve disiplin, ev kadınlığını reddetme, karı-koca geçimsizliği ve aşırı koruyucu tutumlarının çocukta yüksek tepkisellik ile düşük sebatkarlık ve ritmiklik mizaç özellikleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Annenin yüksek uyumluluk ve özdisiplin kişilik özelliğinin demokratik tutumunu arttırdığı, yüksek duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin ise azalttığı görülmüştür. Ayrıca özdisiplin kişilik özelliğinin aşırı koruyucu ve baskı-disiplin tutumlarıyla, duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin ev kadınlığını reddetme tutumuyla pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Annenin yaşı, doğum yaşı, eğitim düzeyi, babanın yaşı, eğitim düzeyi ve aile gelir düzeyi arttıkça annenin olumsuz tutumlarının azaldığı saptanmıştır.

Çocuğun sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özelliklerinin yüksek olması, olumlu sosyal davranış ve uyum özelliklerini arttırdığı, olumsuz davranış özelliklerini ise azalttığı saptanmıştır. Cinsiyet, yaş, annenin çalışma durumunun çocuğun mizaç ve davranış özelliklerini yordadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kişilik, Mizaç, Ebeveyn Tutumları, Çocuk Davranışları, Anne-Çocuk İlişkisi.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Gelişim, anne karnında başlayan ve yaşam boyu devam eden, kişinin fiziksel, sosyo-duygusal ve bilişsel yönlerini kapsayan bir süreçtir. Gelişimde bireysel farklılıkların olduğu kabul edilmekle birlikte kişiler belirli gelişim evrelerinden geçerek gelişimlerini sürdürmeye devam ederler. Bu süreçlerde çevre ve kalıtım kişilerin gelişimlerini etkilemekte ve yaşam boyu kişilik, karakter, davranış, tutum, değer yargı ve inançları gibi kişisel özelliklerini şekillendirmektedir. Kişinin içinde yaşadığı ailesi hem kalıtımsal hem de çevresel etmenler olarak kişiyi en çok etkileyen unsur olarak görülmektedir. Aile, doğumdan itibaren etkileşime geçilen ve ilk kritik evrelerin yaşandığı dönemlerde çocuğun içinde yaşadığı kurum olarak çocuğun hayatında en önemli aracı rolü oynar (Le Compte, Le Compte ve Özer 1978). Yaşamın ilk yıllarında bebeğe bakım veren, onunla birebir ilgilenen ve ihtiyaçlarını karşılayan anne ile çocuk arasında güçlü bir bağ kurulur. Bu bağ çocuğun yaşam boyu davranış, tutum ve kişiliğinin şekillenmesinde önemli bir etki yaratır ve gelecekte kuracağı sağlıklı sosyal ilişkiler için temel oluşturur (Kandır ve Alpan, 2008).

Annenin kişisel özellikleri onun ebeveynliklerini belirlemede önemli bir faktör olarak görülmektedir. Özellikle kişilik özelliklerinin sadece ebeveynlik değil eş seçimi, evlilik ilişkisi, sosyal yaşamı gibi birçok alanda etkileri vardır (Belsky, 1984). Bu etkiler annenin aile yaşantısı ve çocuk yetiştirme tutumunda da belirleyici olmaktadır. Annenin çocuk yetiştirme tutumunda belirleyici olan kişilik özelliklerinin yanı sıra çocuğun mizaç özelliklerinin de bu ilişkide belirleyici olan unsurlardan olduğu düşünülmektedir. Mizaç, çocuğun dünyayı algılayışını, çevresine yaklaşımını belirleyen ve genelde doğuştan getirilen özellikler olarak tanımlanmaktadır (Aytar, Aksoy ve Kaytez, 2014). Çocuğun mizacı üzerinde annenin kişilik özelliğinin ve tutumunun etkisine bakılan çok az çalışma bulunmaktadır. Mizaç ile ilgili yapılan bir araştırmada bebeklik döneminde zor mizaca sahip çocukların annelerinin de duyarlılığının, rehberliğinin ve ilgisinin düşük olduğu görülmüştür (Braungart-Rieker, Garwood ve Stiffer, 1997). Buna karşın bazı araştırmacılar ebeveynlerin tutumlarının çocuğun mizacını şekillendirebileceğini belirtmişlerdir (Lengua ve Kovacs, 2005; Lerner ve Galambos, 1985).

Sosyal bir varlık olan insan, içinde yaşadığı toplumun davranış normlarına göre hareket eder. Çocukların içinde bulunduğu ortamda olumlu davranışlar sergileyerek diğerleri tarafından kabul görmesi beklenir. Çocuğun gelişiminde etkili olan annenin tutumunun, kişilik özelliğinin ve çocuğun sahip olduğu mizaç özelliklerinin onun davranışlarını yordadığı düşünülmektedir. Yapılan çalışmalarda çocuğun sosyal gelişimi ile ailesinin çocuk yetiştirme yöntemlerinin ilişkili olduğu belirtilmektedir (Mussen ve Eisenberg, 2001). Coplan ve arkadaşları (2009), demokratik tutumun annenin duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ve çocuğun duygu düzensizliği ile negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca çarşımlar mizacın alt boyutlarından esneklik ve sebatkarlığın davranışsal uyumu ve sosyal becerilerini; tepkiselliğin ise problemlili sosyal davranışı yordadığını göstermiştir (Kyrios ve Prior, 1990; Sanson ve ark., 1994).

1.1. KİŞİLİK

“İnsanlar neden birbirlerinden farklıdır? Aynı durum karşısında neden farklı tepkiler verirler?” gibi soruların cevapları geçmişten günümüze sürekli araştırılmıştır. Bu sorulara verilen yanıtların büyük bir bölümü bireyi diğerlerinden ayırt eden özellik olarak tanımlanabilen kişilik kavramına odaklanmaktadır. Çalışmalar incelendiğinde kişilik kavramının farklı zamanlarda, farklı düşünce akımlarının etkisi ile farklı şekillerde tanımlandığı göze çarpmaktadır.

1.1.1. Tanımı, Gelişimi Ve Özellikleri

Kişiliğin, farklı kuramcılarının kendi kuramsal yaklaşımlarına dayalı ve belli noktalara vurgu yapan birçok tanımı bulunmaktadır. Bu tanımların bazıları kişilik üzerinde genetik faktörlerin ve erken çocukluk dönemi yaşantılarının önemini vurgularken bazıları da kişiliği, sosyal ve çevresel faktörlerin etkisiyle sürekli gelişen dinamik bir süreç olarak ele almıştır. Ayrıca tanımların bir bölümü kişiliği oluşturan parçanın birleşiminden oluşan bir bütüne; bir bölümü ise bütünü oluşturan parçaların ayırt edici özelliklerine odaklanmıştır. Bu sebeple kişiliğin birçok farklı tanımının sentezinden tek bir tanıma ulaşmak mümkün değildir. Ancak bu tanımların içerdiği ortak öğelerin belirlenmesi mümkündür (Hjelle ve Ziegler, 1992).

Bu ortak özelliklerin başında *bireysel farklılıklar* gelmektedir. Bu anlamda bireylerin birbirinden farklı, ayırıcı özelliklerinin varlığı, onların bu özelliklere göre belli bir kişilik kazanmasını sağlamaktadır. Bireylerin kişiliklerine, birbirinden ayırt edici özellikler açısından bakıldığında, sayısız özellik görmek mümkündür. Kişilerin zihinsel ve bedensel özelliklerindeki farklılıklar davranış ve düşüncelerine yansımaktadır. Bir diğer deyişle kişilik bir kimseyi diğerlerinden ayıran kendine özgü özellikler bütünü temsil eder.

Bir diğer ortak özellik kişiliğin doğuştan getirilen *fizyolojik ve psikolojik özelliklerle çevresel faktörlerin etkileşimi sonucunda meydana gelen bir bütün* olmasıdır (Yazgan İnanç ve Yerlikaya 2016). Bu özelliği kendi tanımında vurgulayan Cüceloğlu (2000), kişiliği, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimi şeklinde tanımlamaktadır. Birey, kendi içindeki duygu ve düşünceleri olduğu kadar, kendi dışında yer alan insan, olay ve nesnelere de algılar. Bu algı ile kurduğu ilişki bireyin kişiliğini şekillendirir. Yavuzer de (2010), kişiliğin oluşumunda var olan kalıtsal etkenlerle toplum ölçülerine göre olması gereken çevresel etkenlerin rolüne vurgu yapar. Kişiliği, bireyin tüm ilgi, tavır ve yetenekleriyle dış görünüşünün ve çevresine uyum biçiminin özelliklerini içeren bir kavram olarak açıklar. Kulaksızoğlu (2002), kişiliği, sosyal ve psikolojik tepkilerin tümünü içeren geniş kapsamlı bir kavram olarak ifade eder. Ona göre, bireyi diğerlerinden farklı kılan, kendine özgü ve belirgin olan ayırıcı özelliği kişiligidir. Köknel'e göre (2005) kişilik, bireysel farklılığa dayanan duyguların, düşüncelerin, becerilerin, yeteneklerin ve alışkanlıkların oluşturduğu işlevsel bir bütündür.

Yapılan kişilik tanımları içinde yer alan önemli bir başka ortak özellik, kişiliğin *yapılaşmış bir bütün* olmasıdır. Kişilik birbirleriyle ilişkili ve bireye özgü bir örüntü oluşturan çok sayıda özelliğin bütününden oluşan bir sistemdir (Yurtsever, 2009). Aiken de (1993), bireyin fiziksel, zihinsel, duygusal ve toplumsal özelliklerinin bir toplamı olduğuna vurgu yapmıştır.

Kişilik tanımları arasında yer alan bir diğer önemli ortak nokta *tutarlılıktır*. Tutarlılık, kişinin her zaman ve her koşulda aynı şekilde davranacağı anlamına gelmemektedir; o

kişinin benzer durumlarda benzer şekilde tepki verme olasılığının yüksek olması olarak yorumlanabilir. Bu bağlamda beklenti, kişinin davranışlarıyla kişiliği arasında bir tutarlılığın olmasıdır.

Tüm bu ortak özelliklerden hareketle kişiliği “bireyi diğerlerinden ayıran, bireye özgü, tutarlı ve yapılaşmış özellikler bütünü” olarak tanımlamak mümkündür (Yazgan İnanç ve Yerlikaya 2016).

1.1.2. Kişilik Kuramları

Literatür incelendiğinde kişilik konusunda ortaya atılmış kuram ve yaklaşımları altı başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar; Psikanalitik Kuram, Ayırıcı Özellikler Kuramı, Biyolojik Yaklaşım, İnsancıl Yaklaşım, Davranışsal-Sosyal Öğrenme Yaklaşımı ve Bilişsel Yaklaşım olarak sıralanabilir. Tüm bu kuramlar, kişiliği açıklamak için değişik bir noktayı temel almaktadır. Bu bölümde sadece çalışmanın konusu kapsamı içinde yer alan Ayırıcı Özellikler Kuramı ele alınacaktır.

1.1.2.1. Ayırıcı Özellikler Kuramı

Araştırma odaklı ayırt edici özellik (treyt) kuramları Freud’un bilinçdışı süreçlerine aşırı vurgusunun ve davranışlara ilişkin soyut açıklamaların aksine kişiliğin bilinçli ve somut yönlerine odaklanırlar. (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2016). Bu kuramı savunan psikologlar, kişilik kavramının birçok bileşenden oluşan yelpaze terim olduğunu, her bireyin bu kişilik özelliklerinden bazılarını farklı kombinasyonlar ile sahip olduğunu ileri sürerler (Çoklar, 2014). Ayırıcı Özellik Kuramının öncülerinden olan Allport’un kuramsal yaklaşımı insanlarda varolan belirli koşullar altında belirli bir biçimde davranma eğilimleri olarak tanımlanabilen temel kişilik özelliklerini saptamayı ve insanların bu belirli kişilik özelliklerinden hangilerine, ne derece sahip olduğunu belirlemeyi hedeflemiştir. Çünkü Allport’a göre bireyin kişiliğini oluşturan özelliklerin kendine özgü, benzersiz bileşimini belirlemek mümkündür (Somer, 1998; Feist, 2002).

Birden fazla ayırıcı özellik kuramı mevcuttur. Bunlardan biri olan faktör analitik ayırıcı özellik kuramı; faktör analizi olarak bilinen istatistik tekniği temel alır. Kişiliğin incelenmesinde faktör analizini kullanan kuramcılar kişiliği oluşturan temel bileşenlerin

evrensel ve hiyerarşik bir yapıya sahip olduğunu varsayarlar (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2016).

Raymond B. Cattell kişiliği açıklamada faktör analizini kullanan kuramcılarının başında gelmektedir. Cattell'e göre bireyin hangi duruma ne tepki vereceği önceden tahmin edilebilir. Bu amaçla treyt olarak adlandırılan davranış kalıpları üzerinde durur ve bunları gruplara ayırır. Dış treytlar (açıkça ortaya konan, kümeler şeklinde görülen treytlar), kaynak treytlar (psikolojik faktörler gibi dış treytların belirleyicileri), çevresel kalıp treytları (çevresel koşullardan kaynaklanan treytlar), yapısal treytlar (içsel ve kalımsal treytlar), yeteneksel treytlar ve mizaçsal treytlar şeklinde tanımlamış ve bunlardan hareketle 16 kişilik faktörü bulmuştur (Roeckelein, 1998).

Hans J. Eysenck, kişilik çalışmalarına doğal bilimsel bir yaklaşım getirerek kişiliği, gerek özel gerek ise grup davranışları içinde gözlenen bireysel farklılıkları nicel olarak ortaya koyan bir boyutta değerlendirmiştir (Itoh, 2002). Eysenck'e göre kişilik bireyin hem gerçek hem de gizil davranış örüntülerini kapsar ve gerek kalıtım gerekse çevre etmenlerinin karşılıklı etkileşimi sonucu biçimlenir. Kişilik kuramlarının karmaşık ve anlaşılmasız olduğunu, boyutların özenle, az sayıda, açık ve net bir boyutla saptanması gerektiğini vurgulamıştır (Yanbastı, 1990). Yaptığı çalışmalar sonucunda üç boyutlu kişilik modeli tanımlamıştır. Bunlar nörotisizm-stabilite, dışadönüklük-içedönüklük ve psikotizm faktörleridir (Francis ve Pocock, 2009).

Bir başka araştırma odaklı kuram beş faktör kişilik kuramıdır. Bu kuramda kişilik özelliklerini tanımlayan sıfatlar ele alınmış ve kişilik yapısını kapsayacak bir sınıflama yapılmaya çalışılmıştır. Kökleri dil hipotezine dayanan bu kuram, bireysel farklılıkların tüm dünya dillerinde kodlanacağı ve bu farklılıkların sözcüklerle ifade edileceğini öne sürer. Bu nednele araştırmacılar bireysel farklılıkları ortaya koyan kelimelerden yola çıkarak kişiliği tanımlamaya çalışırlar (Somer, 1998). Her dilde farklı kişilik ve öğeleri hakkında bilgi sağlayacak çok sayıda sıfat bulunmaktadır. Ayırıcı özellik yaklaşımı, bu sıfatların birbirleriyle ilişkili olduğunu ve belirli ana başlıklar altında toplanabileceğini savunur. Uzun yıllar yapılan çalışmalarla bu sıfatlar belirlenmeye çalışılmıştır. Aralarında en önemli olanlardan biri de beş faktör kişilik modelidir (Çoklar, 2014).

1.1.2.1.1. Beş Faktör Kişilik Kuramı (Five Factor Model; FFM)

McCrea ve Costa (1992) tarafından geliştirilen beş faktör modeli kişiliği temel boyutlarıyla bir bütün olarak ele almaktadır. Araştırmalar, modelin kapsadığı özelliklerin insanların kendilerini ve başkalarını tarif etme tarzına uygun olarak geliştiği ve yaşam boyu değişmediğini göstermektedir. Ayrıca beş faktör modelinde yer alan boyutların güçlü bir genetik temelini olduğu ve sadece davranışların açıklaması değil, bireyin düşünmesi, davranması ve tutarlı tarzda hissetmesini sağlayan genotipik eğilimler olduğu da kabul edilmektedir. Bu özelliklerinden dolayı birçok araştırmacı kişilikteki bireysel farklılıkları bu modelin faktörleri ile tanımlamayı tercih etmiştir (Costa ve McCrae, 1992; Farmer ve diğ., 2002; Thomas ve Segal, 2006).

Beş faktör modeli aynı zamanda normal ve anormal kişilik yapısını anlamaya yönelik çalışmalar içinde zemin oluşturur. Zuckerman ve arkadaşları (1993), kişilik yapılarının değerlendirmesinde; dışadönüklük-sosyallik, nerotizim-duygusallık ve psikotizim-sosyal olmayan dürtüsel duyuların aranması şeklinde hiyerarşik olarak üç faktör düzeyi belirlemişlerdir. Digman da hiyerarşik kişilik modeline alfa ve beta olarak adlandırdığı aşırı yüklenmiş iki faktör bulunduğunu göstermiştir. Bu çalışmanın paralelinde Markon ve arkadaşları da yaptıkları meta analiz ile değerlendirmeye ek olarak, alfa içerisinde negatif duygulanım ve disinhibisyon, beta içerisinde de pozitif duygulanımı barındıran üç büyük faktör elde etmişlerdir. Costa ve McCrae' de bu beş faktörü ayrıntılı olarak tekrar değerlendirmiş ve bu çalışma sonucunda her bir özellik ile ilgili altı yönün belirlendiği NEO Personality Inventory- Revised; NOE-PI-R ölçeğini geliştirerek kişiliğin boyutsal değerlendirmesinde çoğunlukla kullanılan FFM'ye ek olarak NOE-PI-R kişilik testi de envantere eklenmiştir (akt. Taymur ve Türkçapar, 2012).

Beş faktör yapısı, insanın kişilik özelliği ile ilgili kayda değer bir sınıflama yapmaktadır. Goldberg (1993), çalışmasında beş faktör modelinin evrensel olarak kabul edildiğini ifade etmiştir. Costa ve McCrae'de (1992) yaptıkları çalışmalarında benzer şekilde, beş faktör modelinin geniş kabul gördüğünü belirtmişlerdir. Beş faktör kişilik modeli kişiliğin değerlendirilmesinde sıklıkla kullanılan bir yaklaşımdır. Araştırmacılar tarafından benimsenip sıklıkla kullanılmasının nedenleri olarak; modelin boylamsal ve

ampirik çalışmalara dayalı olması, ölçülen özelliklerin zamana karşı sürekliliğini koruması, bazı biyolojik temellerinin olması, farklı kültür ve gruplarda geçerliliğinin ortaya konması ve psikometrik açıdan kullanımının ve değerlendirilmesinin kolay olması söylenebilir (Costa ve McCare, 1992).

Çalışmalar sonucunda üzerinde uzlaşmış olan beş kişilik faktörü şöyle sıralanmaktadır: duygusal tutarsızlık (neuroticism), dışadönüklük (extraversion), gelişime açıklık (openness), uyumluluk (agreeableness) ve özdisiplin (conscientiousness) (McCrae ve John, 1992).

Duygusal tutarsızlık diğer bir adıyla nevrotiliklik alt boyutları, depresif ve hüzünlü olma, gerginlik, kaygılı olma, sıklıkla duygusal iniş çıkışlar yaşama, tedirginlik, huzursuzluk ve sabırsızlık gibi kişilik özelliklerini kapsamaktadır. Bu özellik bireyin strese karşı koyabilme yeteneği ile ilgilidir. Bu boyuttan yüksek puan alan kişiler duyarlılık, duygusallık, kaygı ve gerginlik gibi duygulara eğimli olan, stresle başa çıkmada zorlanan, karşılaştıkları güçlükler ve engeller karşısında dirençleri çabuk kırılan, güvenilmez eğiliminde olan ve dürtüsel davranma eğilimi gösteren kişilerdir. Boyuttan düşük puan alanlar ise kendine güveni olan, zorluklarla başa çıkabilen, uyumlu, sakin, ego gücü yüksek kişilerdir (Benet-Martinez ve John, 1998; Somer ve ark., 2002; Robbins ve Judge, 2007).

Dışa dönüklük alt boyutu, enerjik, konuşkan, sıcakkanlı, heyecanlı ve coşkulu, sosyal olma gibi özelliklerden oluşmaktadır (Benet-Martinez ve John, 1998; Somer ve ark., 2002). Dışadönüklüğün diğer ucu olan içedönük kişiler, genellikle bu özellikleri göstermezler ancak asosyal ve enerjisi olmayan kişiler oldukları da söylenemez (Burger, 2006). Costa ve McCrae'ye göre (1992) içedönüklük soğukluk değil, çekingenlik, izleyicilik değil bağımsızlık, uyuşukluk değil ağır adımlıdır.

Gelişime açıklık alt boyutu, ilgili olma, meraklılık, yeniliklere açık olma, bağımsızlık, yaratıcılık, değişime açık olma gibi kişilik özelliklerinden oluşmaktadır. Bu boyutta kastedilen kişiler arası ilişkilerde açık olmaktan çok yeniliğe açık olma anlamı taşımaktadır. Bu boyuttan yüksek puan alan kişiler gelenek dışı ve bağımsız

düşüncelere sahiptirler. Ayrıca yeni fikirler üretmekten hoşlanan, maceracı, sanata karşı ilgili, üretken bireyler olarak değerlendirilirken düşük puan alanlar ise tutucu, geleneksel, sabit fikirli ve yeniliklere kapalı bireyler olarak tanımlanmaktadır (Benet-Martinez ve John, 1998; Costa ve McCrae, 1995; Somer ve ark., 2002; Burger, 2006).

Uyumluluk boyutu ya da yumuşak başlılık olarak da adlandırılan bu boyutun kişilik özellikleri, nazik, hoşgörülü, saygılı, esnek, özgeci, ılımlı, açıksözlü olma, alçakgönüllülük özelliklerine sahip bireyler olarak sıralanabilir. Uyumluluk düzeyi yüksek olan bireyler, işbirliğine açık, sıcakkanlı ve güvenilir bireylerdir. Düşük puan alanlar ise, kuşkucu bir yaklaşım sergileyen, kindar, kibirli, inatçı, rekabetçi, geçimsiz, uzlaşması zor, zaman zaman bencil hatta kavgacı olarak betimlenebilmektedirler (Somer ve ark., 2002; akt. Doğan, 2013).

Özdisiplin veya sorumluluk olarak adlandırılan boyut denetimlilik ve disiplinlilik düzeyini yansıtır. Bu boyutun bir ucunda düzenli ve özenli kişiler bulunurken diğer bir ucunda düzensiz, dikkatsiz ve özensiz kişiler yer almaktadır (Aiken, 1993). Özdisiplin düzeyi yüksek olan bireyler başarılı olmaya eğilimli, azimli, planlı ve hareket etmeden önce düşünen bireyler olarak değerlendirilirken düşük puan alanlar ise, dağınık, disiplinsiz, tembelliğe meyilli, görev bilincinden uzak bireyler olarak değerlendirilmektedirler (Costa ve McCrae, 1995; akt. Doğan, 2013).

1.2. MİZAÇ

Mizaç, çocukların kişiliği, psikolojik uyumları ve sosyal davranışlarının gelişimini etkileyen temel bir özellik olarak kabul edilir (Rothbart ve diğ. 2000; Ortiz ve Gandara, 2006; David ve Murphy, 2007; Berdan ve diğ., 2008; Sterry ve ark. 2010). Her çocuk kendine özgü mizacı ile dünyaya gelir. Yıllar boyunca çocuk mizaçları üzerinde durulmuş ve farklı çalışmalar yapılmıştır. Mizaç üzerine araştırmalar yapılmasının asıl sebebi çocuğun gelecekteki davranışlarının iyi bir göstergesi olduğu düşüncesidir (Ramos ve diğ., 2005).

Literatür incelendiğinde mizacın çeşitli tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Rothbart ve Derrybery (1981), mizacın tanımında reaktivite ve kendilik kavramını vurgularken, Buss ve Plomin (1984), mizacın genetik temelleri olduğunu; Rothbart ve Bates, (2006) ise mizacın erken bebeklik dönemlerinde gözlenebilen, duygu, davranış ve dikkat süreçlerindeki biyolojik kökenli bireysel farklılıklar olduğunu savunmuşlardır. Bir diğer tanımda mizaç çocuğun ev ortamı ve sosyal dünyası arasında bir köprü olarak belirtilmiştir (Hinde ve Tobin, 1986). Sanson ve Rothbart'a (1995) göre ise mizaç, bireyin içsel ve dışsal uyaranlara verdiği tepkilerdeki bireysel farklılıklar ile kişinin motor ve dikkat alanlarında kendini düzenlemesidir. Mizaca ilişkin özelliklerin cinsiyete göre değiştiği, beden yapısı ile ilişkili olduğu da belirtilmektedir (Carver ve Scheier, 2000; Burger, 2006). Günümüzde mizacın tanımında ortak kabul edilen, yaşamın erken döneminde geliştiği ve genellikle yaşam boyu sabit kalan, bireysel farklar olduğu yönündedir (Ma, 2006).

Mizaç kavramı hakkındaki düşünceler Romalılar ve Yunanlılar zamanına kadar uzanır. Yıllar boyunca çeşitli şekillerde çalışma konusu olan mizaç ile ilgili yapılan ilk kapsamlı ve açıklayıcı çalışma, Thomas ve arkadaşlarının öncülüğünü yaptığı New York boylamsal çalışması olmuştur (Thomas ve ark., 1963). Ailenin, çocuğun problemlerinin ortaya çıkmasında büyük sorumluluğu olduğu yönündeki geleneksel yaklaşıma karşı gelmişler ve çalışmalarının çıkış noktası, mizaç ve ebeveyn etkileşiminin birlikte düşünülmesi gerektiği yönünde olmuştur (Yalçın, 2014).

1.2.1. Mizacın Boyutları

Thomas ve Chess (1977) tarafından çocuklarda mizaç özelliklerinin araştırıldığı ilk boylamsal çalışmada, ebeveynlerle çocuklarının günlük durumlar karşısında verdikleri tepkiler hakkında görüşmeler yapmışlardır. Bir yandan da çocukları bebeklik döneminden itibaren doğrudan gözleyerek mizaç özelliklerini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda çocukların davranış stillerini belirleyen 9 farklı mizaç boyutunu ortaya koymuşlardır (Thomas ve ark., 1963; Bellibaş ve ark., 2005; Yoleri, 2014). Bir araya gelerek mizaç tiplerini oluşturan bu boyutlar:

Aktivite Düzeyi (Activity Level): Çocuğun gün içerisinde aktif olduğu zamanların aktif olmadığı zamanlara oranıdır (Yoleri ve Küçükyeşil, 2014). Aktif bir çocuk sürekli heyecanlıdır ve enerjisi çok yüksektir. Bu durum ebeveynlerini veya kendisine bakan diğer yetişkinleri yorabilir (Kristal, 2005).

Ritmiklik/ Biyolojik düzenlilik (Rhythmicity): Çocuğun yeme alışkanlıkları, uyku-uyanıklık döngüsü, tuvalet alışkanlığı gibi fiziksel fonksiyonlarının zaman içindeki düzenliliği ve tahmin edilebilirliğidir (Yoleri, 2014). Yüksek ritmikliğe sahip çocukların yemek ve uyku zamanı gibi rutinlerini tahmin etmek kolaydır (Ma, 2006).

Yaklaşma/Çekilme (Approach/Withdrawal): Çocuğun yeni durum, uyaran veya kişilere yönelik ilk tepkisidir (Bellibaş ve ark. 2005). Yeni duruma hızlı adapte olan, duruma ve kişilere kolaylıkla yaklaşan bir çocuk girişkendir. Ancak çekingen çocuklarda ilk aşamada yeni durumları reddetme sıklıkla gözlenir (Thomas ve Chess, 1977).

Uyum Sağlayabilirlik (Adaptability): Çocuğun çevresindeki değişikliklere ilk tepkisi ne olursa olsun duruma uyum sağlama düzeyidir. Yüksek uyum düzeyine sahip çocuk yeniliklere, değişimlere, ve geçişlere kolay uyum sağlar, uyum düzeyi düşük olan çocuk ise yeniliklere, değişimlere, ve geçişlere uyumlanmakta zorlanır (Thomas ve Chess, 1977; Bellibaş ve ark., 2005).

Duyusal Eşik (Sensory Threshold): Çocukta fark edilebilir bir tepki uyandırabilmek için gerekli olan uyarıcının yoğunluk düzeyi, şiddetidir. Yüksek duyuşal eşige sahip çocukların uyarılma eğişi düşüktür ve bu çocuklar renk, ışık, ses, koku ve tad gibi uyanlara karşı çok duyarlıdır (Yoleri, 2014). Düşük duyuşal eşige sahip çocukların ise uyarılma eşikleri yüksektir ve bu çocuklar duyuşal uyanlar tarafından zor uyarılırlar (Yoleri, 2014).

Yoğunluk (Intensity): Çocuğun gösterdiği olumlu ya da olumsuz tepkinin enerji düzeyi veya kuvvetidir (Bellibaş ve ark., 2005). Yüksek yoğunluklu çocuklar genellikle

duygularını abartılı şekilde ifade derken düşük yoğunluklu çocuklar daha sakin ve sessizdir (Kristal, 2005).

Duygu Durumu (Quality Of Mood): Arkadaşça, memnun, hoş ve neşeli davranış pozitif ruh hali; düşmanca, huzursuz, keyifsiz, telaşlı, üzgün davranış, negatif ruh hali anlamına gelmektedir (Yoleri ve Küçükyeşil, 2014). Yüksek duygu durumuna sahip çocuk olumlu bir bakış açısına sahiptir ve mutludur. Düşük duygu durumuna sahip çocuk ise genelde olaylara olumsuz yaklaşır ve huzursuz görünür (Thomas ve Chess, 1977).

Dikkat Dağınıklığı (Distractibility): Çocuğu, çevresel bir uyarının, yaptığı bir faaliyetten ne kadar kolay alıkoyduğudur. Dikkat dağınıklığına sahip bir çocuk herhangi bir şeye dikkatini toplamakta güçlük yaşar (Yoleri, 2014).

Dikkat Süresi Ve Devamlılık (Attention Span And Persistence): Çocuğun belli bir işle meşgul olabilme süresini ifade etmektedir. Devamlılık, dikkatini dağıtabilecek tüm celdiricilere karşın yaptığı işi sürdürebilme becerisi olarak tanımlanmaktadır (akt. Yalçın, 2014). Sürekli dikkati iyi olan bir çocuk herhangi bir görev esnasında dikkatini gerekli olduğu kadar sürdürebilir (Yoleri, 2014).

Chess ve Thomas (1977), bu mizaç boyutları doğrultusunda çocukları davranışsal olarak zor çocuk, kolay çocuk ve yavaş ısınan çocuk olarak gruplandırarak üç mizaç sınıfı belirlemiştir. Çocukların yaklaşık %10'u kapsayan zor mizaca sahip çocukları beslenme ve uyku alışkanlıkları düzensiz, yeni insanlar ve durumlara karşı olumsuz tepki gösteren, çabuk sinirlenen, sıklıkla ağlayan çocuklardır (Yoleri, 2014). Çocukların yaklaşık %40'ını kapsayan kolay mizaca sahip çocuklar ise, genellikle olumlu duygu içerisinde olan, yeni durum, kişi veya uyarandan kaçınmayan ve olumlu tepkiler gösteren, düzenli yemek, uyku ve tuvalet alışkanlıkları olanlardır (Keogh, 2003; Sclafani, 2004). Yavaş tepkili mizaca sahip çocuklar ise, düşük aktivite düzeyi olan, yeni durumlara yavaş uyum gösteren, tepki yoğunluğu düşük olan çocuklardır ve çocukların %15 i bu kategoridedir. Geri kalan %35' ise bütün bu kategorilerin kombinasyonudur (Kristal, 2005).

Daha sonraki çalışmalarda araştırmacılar mizacın “zorluk” boyutunun çalışması zor ve diğer boyutlarında göz ardı edilme sebebi olduğunu belirtmişlerdir. Zor ve kolay mizacın çocuğun yaşına, içinde olduğu duruma bağlı olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca bu şekilde sınıflandırmak pratik ve kolay görünse de “zor” olarak adlandırılan çocukların bu şekilde etiketlenmesi, çocuğun kendine yönelik olumsuz algı geliştirmesine neden olabilir. Bunun sonucunda da çocuk problem davranış gösterme eğiliminde olabilir (akt. Yalçın, 2014).

Bu eleştiriler araştırmacıları yeni mizaç özelliklerini araştırmaya yönlendirmiştir. Bugün kabul gören yaklaşım, Rothbart ve Bates’in çocuklar yerine mizaç alt boyutlarının incelenmesi yaklaşımıdır. Rothbart (1989), mizacı kişilerin tepkisellik ve öz-düzenlemedeki bireysel farklılıkları olarak tanımlamıştır. Motor aktivite, duygular, otonomik ve endokrin tepkilerin uyarılmasının tepkisellik özelliği içinde yer aldığını belirtmiştir. Öz-düzenlemenin de bu tepkisel süreçlerin artırma veya azaltma şeklinde düzenlenmesi süreci olduğunu ifade etmiştir. Bu süreçler dikkat, yaklaşma, kaçınma, davranışsal ketlenme ve rahatlamayı kapsar (akt. Yalçın, 2014).

Mizaç yapıları, ebeveynlerden ve öz-bildirimlerden gelen dönütlere göre; olumsuz duygusallık, olumlu duygusallık/kabarma ve kendini denetleme/özdüzenleme olarak tanımlanmıştır (Gartstein ve Rothbart, 2003).

Olumsuz Duygusallık: Korku, öfke, üzüntü, fiziksel sıkıntı bileşenleridir. Tepkiselliği kontrol edebilme ve strese karşı uyarılmaları kontrol edebilme de olumsuz duygusallık alt boyutu altında toplanır. Bu boyut yetişkinlikte nevrozizm alt boyutu ile ilişkilidir (Gartstein ve ark., 2012).

Olumlu Duygusallık/Kabarma: Bebeklerde gülme, kahkaha, aktivite, dürtüsellik, yeni uyaranlara yaklaşma ile ilişkilidir (Gartstein ve ark., 2012).

Kendini Denetleme/Özdüzenleme: 6. aydan sonra oluşmaya başlayan ve 2 yaş sonrası içinde önemli olduğu belirtilen bu boyut, bilinçli olarak dikkati bir işe yoğunlaştırma, üzerinde çalışabilme, dikkatini gerektiğinde başka yöne verebilme, durumlara göre

tepkilerini aktif tutabilme veya bastırma kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (Putnam ve ark., 2006; Gartstein ve ark., 2012).

Duygu ve davranışlarını kontrol edebilen, sosyal becerileri yüksek çocukların olumsuz duygusallığı daha düşüktür. Olumlu sosyal davranışlarla ilgili olan olumlu duygusallığın fazla olduğu çocuklarda yardımlaşma ve paylaşmanın daha sık görüldüğü gözlenmektedir. Dikkat süreleri, dikkatini bir duruma odaklayabilme gibi dikkat süreçleri yüksek olan çocukların da sosyal ortamlardaki ipuçlarını yakaladıkları ve paylaşımın gerektirdiği durumları kolaylıkla algıladıkları ifade edilmektedir (Eisenberg ve Fabes, 1998).

Bu görüşle paralel olarak, Sanson ve arkadaşları (1994), olumsuz tepkisellik, yaklaşma-kaçınma ve kendini düzenleme olmak üzere üç mizaç boyutu belirlemiştir. *Tepkisellik*, mizacın temel boyutudur ve zor kategorisinin bir bileşenidir. Engellenme, *yaklaşma-kaçınma*, sosyal içe kapanıklık ya da sosyallik olarak tanımlanabilmekte ve çocuğun yeni bir çevreye tepkisini içermektedir. *Kendini düzenleme*, tepkide artma ya da azalma ile ilgilidir ve dikkati (örn. dikkati sürdürülebilirlik), duyguları (örn. kendini rahatlatma) ve davranışı (örn. hazzın ertelenmesi) içerir (Rothbart ve Bates, 2006).

Sanson ve arkadaşlarının yürüttüğü bir başka önemli boylamsal çalışmada 2.443 çocuğun katıldığı Avusturya Mizaç Projesi'nde mizaç boyutları değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda olumsuz duygusallığın karşılığı olan olumsuz tepkisellik ve adapte olamamayı içeren katılık (inflexibility) boyutu, olumlu duygusallık/kabarma boyutlarının benzer boyutlarını içeren yaklaşma alt boyutu, dikkat süreçlerini içeren sebatkarlık alt boyutlarının olduğunu ifade etmişlerdir (akt. Yalçın, 2014). Sanson ve arkadaşları çalışmalarına dayanarak diğerlerinden daha belirgin olan üç mizaç boyutuna. (Tepkisellik, sıcaklık ve sebatkarlık) daha sonra dördüncü boyut olarak ritmiklik boyutunu eklemişlerdir (Arı ve Yaban, 2016).

Tepkisellik: Bir davranışı planlamada, istekleri ertelemeye ve kendini durdurabilme becerilerinde güçlük çekme durumudur. Tepkisellik düzeyi yüksek olan çocuklar

genellikle yaptığı davranışlarda sonucu düşünmezler, sabırsızdırlar, sıralarını bekleyemezler, söz keserler ve risk alırlar. (Sanson ve ark., 1994).

Sebatkarlık: Dikkatini talep edilen durum, olay veya etkinlik üzerinde odaklayabilme becerisini ifade etmektedir. Dikkatini sürdürmede güçlük yaşamayan bireylerin hem sosyal anlamda hem de akademik anlamda başarılı oldukları saptanmıştır (Arı ve Yaban, 2016).

Sıcaklık: Yeni insan ve ortamlara yaklaşma istekliliğini ifade etmektedir. Bu bireylerin yeni kişilerle tanışma, ortamlara girme istekleri yüksektir.

Ritmiklik: Çocuğun, beslenme, uyuma, tuvalet alışkanlıkları gibi günlük rutinlerinin düzenliliğini ifade etmektedir.

McClowry (1995)'nin geliştirdiği Okul Çağı Çocukları İçin Mizaç Ölçeği'nin boyutları; olumsuz tepkisellik, yaptığı işi sürdürebilme, yaklaşma/kaçınma ve aktivite alt boyutlarını içermektedir. Sanson ve arkadaşlarının mizaç boyutları ile benzerlik gösterdiği gözlenen çalışmada farklı olan aktivite boyutu ile yaşı daha büyük olan okul çağındaki çocukların enerjilerini sosyalleşmeye doğru kaydırmaları ile ilişkilendirilmektedir (McClowry, 1995).

Cloninger (1987) klinik gözlemlerle, zihinsel bozukluklara neden olabilecek kalıtsal yatkınlıkların olabileceği düşüncesi ile bireyin nörobiyolojik ve genetik özelliklerini kapsayan bulgulardan hareketle yenilik arayışı, ödül bağımlılığı ve zarardan kaçma şeklinde üç faktörlü psikobiyojik bir mizaç modeli oluşturmuştur (Köse, 2016). Bu modelde daha sonra ödül bağımlılığının bileşenlerinden biri olarak ele alınan Sebat Etme faktörü dördüncü boyut olarak mizaç boyutlarına eklemiştir (Sevi, 2009).

Yenilik Arayışı: Dürtüsel karar verme, ödül karşısında taşkınlık ve aşırılık, kolayca sinirlenebilme ve engellenme eşiğinin düşük olması gibi özellikleri kapsar (Arkar, 2008). Yenilik arama boyutunda ortalamadan yüksek ve diğer boyutlarda ortalama düzeyde olan kişiler, dürtüsel, kararsız, çabuk fikir değiştiren, duygusal iniş çıkışları

hızlı olan, müsrif ve düzensiz kişiler olarak karakterize edilmektedir. Bu kişiler yeni aktivitelere hemen girerler, buda detayları ihmal etme eğiliminde olduklarını gösterir. İlgileri çabuk dağılır ve çok çabuk sıkılırlar. Kolay provoke edilebilir ve kavgaya hazır hale gelebilirler. Yenilik arama açısından ortalamanın altında, diğer boyutlar ortalama düzeyde olan bireyler yeni olan şeylere karşı temkinli, zihinsel esneklikleri yavaş, detaycı, karar verme süreçleri yavaştır (Arkar, 2005).

Zarardan Kaçma: İlerde olabilecek problemlere karşı endişe, belirsizlik korkusu, yabancıardan utanma, çabuk yorulma gibi özellikleri kapsar (Köse, 2016). Zarardan kaçınma eğilimi ortalamanın üstünde olup diğer iki boyutta ortalama düzeyde olan kişiler, ihtiyatlı, tedbirli, gergin, kaygılı, korkak, utangaç ve kolay yorulan kişiler olarak bilinmektedirler. Zarardan kaçınma eğilimi ortalamanın altında olup diğer iki boyutta ortalama düzeyde olan kişiler ise kendinden emin, rahat, iyimser, güvenli ve sempatik kişiler olarak ifade edilmektedirler (Arkar, 2005).

Ödül Bağımlılığı: Aşırı duygusallık ve bağımlılık gibi özellikleri kapsar (Arkar, 2008). Ödül bağımlılığı ortalamanın üstünde olup diğer iki boyutta ortalama düzeyde olan kişiler, yardımsever, başkalarını mutlu etmeyi çok seven, çalışkan, istekli, sempatik, duygusal kişilerdir. Ödül bağımlılığı ortalamanın altında olup diğer iki boyutta ortalama düzeyde olan kişiler, sosyal olarak ilgisiz, duygusal olarak soğuk, katı, seçimlerinde duygusal olarak bağımsız kişilerdir (Arkar, 2005).

Sebat Etme: Engellenme, yorgunluk ve aralıklı pekiştirilme gibi etkenlere rağmen davranışın sürekliliğindeki ısrarlılık halidir. Sebatkar bireyler gayretli, çalışkan bireylerdirler. Herhangi bir engellenme ile karşılaştıklarında vazgeçmezler. Birşeyi gönüllü olarak yaparlar, çalışmaya isteklidirler. Sebatkarlığı düşük olan bireylerde ise üşengeç, hata yapabilen, düşük çaba gösteren kişilerdir (Sevi, 2009).

Mizacın sabit olup olmama durumu ile zaman ve duruma göre değişkenlik gösterip göstermeme özelliği boylamsal çalışmalarla incelenmiştir. Avusturya mizaç projesin'de bebeklikten sekiz yaşına kadar mizacın sabit olduğu, ileri yaşlarda da devam ettiği belirtilmiştir. Mizacın işi sürdürebilme, uyumluluk ve yaklaşma boyutlarında uçlarda

olan çocukların ilerleyen yıllarda da bu özelliklerini sergilemeye devam ettikleri gözlenmiştir (Prior ve ark. 2000). Lee ve Bates (1985), Bloomington Boylamsal çalışmalarında annelerin değerlendirdiği olumsuz duygusallık boyutunun bebeklikten çocukluğa kadar yüksek bir oranda devam ettiği belirtilmiştir.

Carey ve McDevitt (1978), 4 aylıktan 7 yaşına kadar gözlemledikleri 187 çocuğun mizaç boyutlarında durağanlığın olduğu yönünde bulgular elde etmişlerdir. Özellikle çocukların zor mizaç faktörünün diğer boyutlara göre daha az değişim gösterdiğini bulmuşlardır. Korn'da New York Boylamsal Çalışması doğrultusunda, zor ve kolay mizaç özelliklerin bebeklikten yetişkinliğe doğru sürekliliğinin olup olmadığını araştırmıştır. Çalışmaya katılan 133 çocuğu ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde tekrar değerlendirmiştir. Ritmik olamama, uyumsuzluk, kaçınma ve olumsuz duygusallık alt boyutları olan 2-4 yaşlarındaki zor mizaçlı çocukların ebeveyn değerlendirmeleri ile 18-22 yaş civarında kendi değerlendirmeleri sonucunda sürekliliğinin olduğunu saptamıştır. Ayrıca cinsiyete göre incelediğinde, kolay mizaçlı kız çocukları ile zor mizaçlı erkek çocukların yetişkinlik yıllarına kadar bu özelliklerini devam ettirdiklerini ifade etmiştir (Korn, 1984).

Yapılan araştırmalarda elde edilen mizacın sabit olma özelliği mizacın kalıtsal olabileceği durumunu doğurmuştur. (Nigg ve Goldsmith, 1998). Goldsmith ve Gottesman (1981), mizacın kalıtsal oranını ölçmek için ikizlerle yaptığı çalışmada orta düzeyde kalıtsallık gözlemlemişlerdir. Literatür bulguları doğrultusunda mizaç boyutları farklı sınıflamalarla ifade edilse de mizacın zaman içinde değişiminin az olduğu ve kalıtsal yönünün olabileceği araştırmalarla belirtilmektedir.

1.3. EBEVEYN ÇOCUK İLİŞKİSİ

Her çocuğun gelişimi boyunca ihtiyaç duyduğu temel gereksinimleri vardır. Ayrıca çocuk kendi kültürünün kabul edilen değerlerini, inanç ve davranışlarını standart düzeyde öğrenme ihtiyacı duyar. Bütün bu gereksinimler optimal koşullarda temel olarak aileyle sağlanır (Bahçivan-Saydam ve Gençöz, 2005). Anne babalar çocuk için tek kaynak olmamakla birlikte, çocuğun gelişiminde, sosyalleşmesinde en temel kişiler

olduğu bilinmektedir. Ebeveyn çocuk arasındaki ilişki sadece ebeveynden çocuğa doğru tek yönlü bir etkileşim olarak değil de karşılıklı bir etkileşim olarak düşünülmelidir (Maccoby, 2002). Ailenin temel işlevleri arasında, çocuklarının fiziksel, sosyal, psikolojik ve sosyal alanlardaki gereksinimlerini karşılayarak sağlıklı bir birey olması için yetiştirmek vardır (Öngider, 2013). Özellikle okul öncesi dönemde çocuk aile dışında farklı bireylerle de iletişime geçer. Burada aile çocuğuna rehberlik etme, kurallar koyma, doğru yanlış ile kabul edilebilir ve edilemez davranışlar arasındaki farkı ayırt etmelerine yardımcı olma, sınırlar koyarak gelişimine yardımcı olma, tehlikelerden koruma gibi görevleri yerine getirmekle sorumludur (Furstenberg, 1999). Aile içerisindeki denge, iletişim ve çocuğun gelişiminin desteklenmesi gibi özellikler ailenin işlevselliğini gösterir. Aile içi ilişkilerin işlevselliğinde anne babanın tutumları önemli bir etkiye sahiptir. İşlevselliğin olduğu aile ilişkilerinde anne babanın, çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını yeterli ve dengeli düzeyde karşıladığı (Bahçıvan-Saydam ve Gençöz, 2005), işlevsel olmayan ailelerde ise bu gereksinimlerin karşılanmasında yetersizliğin veya dengesizliğin olduğu düşünülmektedir. Kişilik gelişiminin büyük bir kısmının tamamlandığı çocukluk döneminde anne babaların çocuklarına karşı tutumları önemli bir unsurdur ve aile içindeki destekleyici iletişim şekli çocuğun olumlu yönde kimlik kazanmasını sağlayan önemli bir etkendir (Meadows, Brown ve Elder, 2006).

Hancock ve Kaiser (2002) çocukların anne ve babayla kurdukları etkileşim özellikleri ile bilişsel, dil ve sosyal gelişimleri arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. 1970'li yıllardan bu yana yapılan araştırmalar da anne babanın duyarlı olma, yanıtlayıcı olma, yönlendirici olma, başarı odaklı olma, etkileşimde sıcak olma ve keyif alma gibi özelliklerinin çocukların farklı gelişim özellikleri ile ilişkili oldukları belirtilmektedir (Munson ve Odom, 2006).

Çalışmalar da genel olarak annenin babaya göre çocuğun gelişimi üzerinde daha etkili olduğuna yönelik bulgular mevcuttur. Anne çocuk arasındaki iletişim henüz anne karnındayken başlayıp, doğumun gerçekleşmesinden sonra da çocuğun ilk iletişime girdiği kişi olan annesi ile devam etmektedir. Yaşamın ilk yıllarında çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılayan annenin yakınlığı, çocukta temel güven duygusunun oluşmasını sağladığı bilinmektedir. Dr. Spitz yaptığı bir çalışmada çocuğun hayatından annenin

çıkarılmasıyla gelişiminde gerileme, duraklama ve gecikmenin olduğunu kanıtlamıştır (Yavuzer, 2004). Annenin çocuğunu yetiştirirken ki tutumu çocuğun, kişilik gelişimine, özgüven duygusunun gelişmesine, kendine değer vermesine ve yaşamının ilerleyen yıllarında diğerleriyle olan ilişkilerine yön verdiği bilinmektedir. Çiftçi (1991), çocuğun annesiyle kuracağı ilişkinin onun yaşamı boyunca diğer insanlarla kuracağı ilişkinin temelini oluşturacağını söyler.

1.3.1. Ebeveyn Tutumları

Dünyaya gelen insan yavrusu, fizyolojik ve psikolojik olarak ebeveyninin bakımına muhtaçtır. İlk aylarda beslenme, uyku gibi fizyolojik ihtiyaçlarla birlikte, gülümseme, sarılma, dokunma gibi duygusal gereksinimler duyan bebeğin anne babası onunla bağ kurarak bu gereksinimlerini düzenli ve dengeli olarak karşılamaya çalışır. Hızla büyüyen çocuk, okul öncesi dönemde hızlı bir gelişim gösterir ve bu süreçte anne babasının tutumu çocuğun bu gelişimine yön verir. Çocuğun kendi kendini yöneten, özgüveni gelişmiş, benlik saygısı yüksek bir birey olarak yetişmesinde ona sunulan fırsatlar ile anne baba tutumlarının etkisi çok fazla olmakla birlikte (Doğan, 2013) kişilik gelişimine de olumlu veya olumsuz anne baba tutumlarının etkileri yadsınamayacak boyuttadır. Bir çocuğun gelişimi, anne babanın tutumu, çocuğunu nasıl disipline ettiği ile yüksek düzeyde ilişkilidir (Santrock, 2016).

Sosyal bir varlık olan bireyin sosyalleşme süreci, kendi kültürünün kabul gören değerlerini, inanç ve davranış standartlarını benimsemesi ile gerçekleşmektedir (Mussen, Conger, Kağan ve Huston, 1984). Bu süreçte anne baba tek kaynak olarak görülme de ilk etkileşimin ailede başlamasından dolayı, en önemli ve etkili kaynak olarak görülür. Anne babanın tutumlarının çocuğun sosyal gelişimine birçok katkısı vardır. Bunlar arasında çocuğun grup içinde etkili ve dengeli bir birey olabilmesi için güven duygusunu geliştirmesi, çocuğun sosyal kabulü için etkili ortamları hazırlaması, toplum tarafından kabul görmüş davranışları öğrenmede ve geliştirmede model olması, çocuğun hayata uyum sürecinde yaşadığı problemlere yönelik başa çıkma yolları geliştirmesi, uyum için gerekli olan alışkanlıkların kazanılmasına yardımcı olması,

çocuğun ilgi ve yeteneklerini keşfetme, geliştirme ve uygun arzuların gelişimine yardımcı olması gibi özellikler yer almaktadır.

Gelişim ile ilgili kuram ve yaklaşımlar, okul öncesi dönemde çocuğun davranışlarını incelerken anne baba tutumlarının değerlendirilmesinin önemli olduğuna vurgu yapmışlardır. Davranışçı ve psikanalitik kuramcılar anne baba tutumlarını ve etkilerini farklı şekillerde açıklamışlardır. Davranışçı kurama göre çocuğun davranışlarının belirlenmesinde ceza ve pekiştirme en önemli araçtır ve burada anne babanın çocuğun gelişimi üzerindeki etkisi tavrından çok davranışı ile gerçekleşmektedir (Güner, 2011). Davranışçı teori, çocuğun sosyalleşme sürecini belirleyen etkenin, anne babanın bir davranışı neden yaptığından ziyade nasıl yaptığının olduğunu vurgulamıştır. Psikanalitik kuramcılar ise, çocuk ile anne baba arasında duygusal ilişkinin etkisi üzerinde yoğunlaşarak çocuğun davranışlarının nedeninin bu ilişki ile açıklanabileceğini savunmuştur. Anne babanın tavrının, çocuğun uyumlu olmasını veya onlarla çatışmasının nedenini açıkladığını belirtmişlerdir (Darling ve Steinberg, 1993).

Baumrind (1966), yaptığı çalışmada anne baba tutumlarının çocuğun davranışlarında farklı sonuçlar ortaya koyduğunu bulmuş ve anne baba tutumlarını incelerken hem davranışı hem de duyguyu birlikte ele almıştır. Buna göre, otoriter, demokratik ve izin verici şeklinde üç tip anne baba tutumu ile kontrol ve sıcaklık boyutunda iki disiplin modeli olduğunu belirtmiştir. Baumrind ve Black (1967), Kaliforniya üniversitesinin anaokulunda yaptıkları çalışma sonucunda, bazı anne babaların çocuklarından yüksek düzeyde isteklerinin olduğunu, kurallara sıkı sıkı uymalarını istediğini ve içlerinden bazılarının da zaman zaman fiziksel şiddet uygulayabildiğini gözlemlemişlerdir. Bu anne babaları otoriter grup olarak nitelendirmişlerdir. Bazı anne babaların, çocuktan uygun isteklerde bulunduğunu, kuralları koyarken nedenlerini açıkladıklarını gözlemlemişler. Bu gruba giren anne babaları demokratik olarak nitelendirmişlerdir. Son grup anne babaların ise çocuğa hiç kural koymadıklarını, çocuklarından bir talepte bulunmadıkları gibi çocuğun tüm taleplerini de yerine getirdiklerini gözlemlemişlerdir. Bu gruba giren anne babaları ise izin verici anne babalar olarak tanımlamışlar (Baumrind ve Black, 1967).

Baumrind'in anne baba tutumuyla ilgili üçlü modeli birçok araştırmanın temelini oluşturmakla birlikte bazı araştırmacılar farklı eklemelerde bulunmuşlardır. Maccoby ve Martin (1983), anne çocuk ilişkisini bebeklikten itibaren incelemiştir ve çocuğun gelişiminde anne babanın tutumunda sadece kendilerinin değil de çocuklarının da bu süreçte etkili olduğunu, anne babanın mizacı ile çocuğun mizacının da anne baba tutumlarının şekillenmesinde etkili olduğunu söylemiştir. Çalışmalarında da Baumrind'in anne baba tutumlarından izin vericiliği kendi içerisinde, izin verici-müşhamakar ve izin verici-ihmkar olarak ikiye ayırmıştır. Sıcaklık ve kontrol boyutu yerine de ilgi/kabul ve talep boyutlarından söz etmiştir (Maccoby ve Martin, 1983). İlgi ve kabul boyutu, anne babanın çocukla olan ilişkisinin sıcaklığını ifade eder ve demokratik ile izin verici anne babalarda yüksekken otoriter ve ihmkar anne babalarda düşüktür. Talep/kontrol boyutu ise anne babanın çocuğundan beklentisini ifade eder ve demokratik ile otoriter anne babalarda yüksek iken izin verici ve ihmkâr anne babalarda düşüktür (Güner, 2011).

Steinberg ve Darling de yaptıkları çalışmalarda anne baba davranışları ile anne baba tutumlarını farklı iki kavram olarak incelemiştir. Her iki kavramda da anne babanın hedefinde sosyal değerler ve amaçlar vardır ancak çocuğun üzerindeki etkileri farklıdır. Anne baba tutumunun doğrudan çocuğun davranışı üzerinde şekillendirici bir etkiye sahip olduğunu belirtirler (Darling ve Steinberg, 1993).

Grusec, çocuklarının davranışları üzerinde ailelerin farklı anne baba tutumları göstermelerinde bazı faktörlerin etkili olduğunu belirtmiştir. Bunlar, çocuğun davranışı, yaşı ve cinsiyeti ile ebeveyn cinsiyeti, çocuğun mizacı ve sosyo kültürel düzeydir (Grusec, 2002). Yapılan çalışmalar incelendiğinde anne babaların tutumları ve çocukların mizaçları arasında karşılıklı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ilişki içerisinde yapılan çalışmalarda, benzer mizaca sahip çocukların farklı anne baba tutumları sonucunda farklı davranış sergiledikleri gözlenmiştir (akt. Işıkoğlu Erdoğan, Yoleri ve Tetik, 2017). Hem anne babanın hem de çocuğun mizaç özellikleri, anne baba ile çocuk arasındaki ilişkileri etkilemektedir.

Yukarıda bahsedilen tüm çalışmalar incelendiğinde anne baba tutumlarını; demokratik anne baba tutumu, ilgisiz anne baba tutumu, otoriter anne baba tutumu, aşırı korumacı anne baba tutumu, hoşgörülü anne baba tutumu, aşırı hoşgörülü anne baba tutumu, reddedici (itici) anne baba tutumu ve tutarsız (dengesiz) anne baba tutumu şeklinde sekiz başlık altında inceleyebiliriz.

1.3.1.1. Demokratik Anne Baba Tutumu

Araştırmalarda demokratik tutuma sahip anne babaların özellikleri incelendiğinde; özgüvenleri yüksek, sıcak, ilgili, anlayışlı, sabırlı, duyarlı, hoşgörülü, güven verici ve destekleyici gibi özellikler taşıdıkları ortaya çıkmıştır (Baumrind, 1966; Çağdaş ve Seçer, 2004; Kulaksızoğlu, 2002). Sevgilerini karşılıksız verirler ve çocuğunun eşsiz olduğunu kabul ederler. Demokratik tutum sergileyen anne babalar, genellikle çocuğunun yaşına uygun beklenti içerisinde olurlar. Çocuğa sorumlulukları uygun düzeyde verip deneme yanılmasına fırsat vererek çocuğunun bireyselleşmesini, özgüveninin desteklenmesini isterler (Yeter, 2010). Çocuklarına iyi bir rehber olurlar ve uymasını istedikleri kuralları uygun bir dille, yapılmaması gereken davranışları ise gerekçeleriyle çocuğa sunarlar (Sipahioğlu, 2002; Dursun, 2010; Bolattekin, 2014). Sözel iletişime ortam hazırlarlar. Disiplin uygulamaları vardır ancak çocuğun özerklik dengesini korumaya da özen gösterirler (Baumrind, 1966). Çocuklarına sözel veya fiziksel şiddet uygulamaz, çocuğu örseleyecek tavırlarda bulunmaz, tavrı da çocuğun kendisine değil de hareketindedir (Baumrind ve Black, 1967). Bu tutuma sahip olmak için anne babanın çocuğunu ayrı bir kişi olarak kabul etmesi, değer verip saygı göstermesi gerekir.

Demokratik tutum gösteren anne babaların çocuklarının özgürce düşünüp karar verebilen, kararlarının sorumluluğunu üstlenen bireyler oldukları gözlenmektedir. Düşüncelerini ifade ederken de çekinmez, diğerlerinin de ifade etmelerine fırsat verir ve saygı duyar (Cirhinlioğlu, 2010). Kendilerinden memnun ve atılgan olurlar (Bacanlı, 2005). Ayrıca demokratik ortamda yetişen çocuklarda girişimcilik, bağımsızlık, olgunluk, arkadaş canlısı olma, yüksek okul başarısı, sosyal yönden uyumluluk gibi sonuçlar gözlenmiştir (Kuzgun, 1991). Demokratik anne baba, çocuğunun kişiliğinin

dengeli biçimde gelişimine fırsat verir (Başal, Bağçeli Kahraman, Derman, Kahraman ve Sümer, 2014). Çocuğunun kendi kendini denetlemesine (özdenetim) önem verirler bunun içinde kuralları koyarken çocuğun yaşına, kişilik yapısına uygun olmasına önem verirler. Kuralların uygulanmasında da çocuğa etkin olabileceği roller vererek, sorumluluğunu yerine getirdikçe de takdir edip pekiştirirler. Bu şekilde çocuğun özdenetimini geliştirmiş olurlar (Navaro, 2016).

1.3.1.2. Otoriter Tutum

Otoriter anne babalar, çocuğunu belli bir ideal peşinde ve belirli kalıplar içerisinde yetiştirmeye çalışan anne babalardır. Çocuklarının, kendi söyledikleri her şeyi sorgusuzca kabul etmelerini isterler (Baumrind, 1966). Bu ailelerde otorite önemlidir ve aile ilişkilerinde otoriteyi sağlamaya çalışırlar, çocuklarının değiştirme çabaları olursa da hemen bastırırlar (Maccoby ve Martin, 1983). Kendilerini toplumsal otoritenin temsilcileri olarak gördüklerinden (Cüceloğlu, 2000), koydukları kurallara çocuklarının koşulsuz uymalarını ve itaat etmelerini isterler (Karabulut Demir, Şendil, 2008). Çocuklar kurallara uymadıklarında onlara ceza uygularlar ve çocuklarıyla fikir alışverişinde bulunmazlar. Otoriter anne baba sevgisini bir pekiştireç olarak kullanır. Eğer çocuk onların istediği gibi davranırsa onlar tarafından sevilir yoksa sevgisizlikle tehdit edilir. Otoriter tutumun olduğu aile ortamlarında, eleştiri, azarlama, aşağılama ve şiddet gibi olumsuz unsurlar vardır. Anne babalar soğuk kırıncı ve anlayışsız bir tavır içerisindedirler (Yörükoğlu, 1990).

Baumrind (1971a), sonraki yıllarda yaptığı çalışmalarla otoriter anne babayı kendi içerisinde ikiye ayırmıştır. Baumrind' e göre otoriter anne babalar kabul boyutunda farklılaşmaktadırlar. İlk gruptaki otoriter anne babalar, katı ve bireyselliği desteklemeyen, pasif kabul ve uzlaşmazlığı teşvik etmeyen bireylerdir. İkinci gruptaki anne babalar ise ilk grubun tüm özelliklerini taşımakla birlikte reddedici olan anne babalardır (Karabulut Demir, 2007).

Otoriter anne baba tutumlarının olduğu ortamda yetişen çocuklar, duygu ve düşüncelerini kolaylıkla ifade edemezler. Kendine güveni az, boyun eğen, aşağılık

duygular içerisinde silik, sınırlı, mutsuz, iletişim güçlükleri olan ve bağımlı bireyler olurlar (Baumrind, 1968; Bee, 1995; Çağdaş ve Seçer, 2004; Cirhinlioğlu, 2010; Yavuzer, 2010). Otoriter anne babanın çocukları kendilerinden güçlü kişilere itaat ederken kendinden güçsüzlere ise saldırgan davranışlar gösterirler (Baumrind, 1966; 1971a, 1971b; Yılmaz, 1999). Akran ilişkilerinde başarısız olabildikleri ve yaşamlarının ilerleyen yıllarında da bağımsız ve özerk bir kişilik geliştirmekte zorlanırlar (Bayraktar, 1998). Otoriter tutumun olduğu ortamda çocuğun yaşına uygun çocuksu yaramazlıkları bile hoşgörüle karşılanmaz. Bu yüzden anne babasının eleştirisinden çekinen çocuk attığı her adımda yanlış yapma korkusu içine düşer, duygu ve isteklerine önem verilmediğini görür ve bunları içinde tutar (Doğan, 2013).

Otoriter anne babalar ve çocuklarıyla yapılan çalışmalarda, Coopersmith (1967), erkek çocukların benlik saygılarında düşüklük olduğunu, bu çocuklarda iç denetimin gelişmediğini yani dış denetim odaklı bireyler olduklarını ortaya koymuştur (Dönmezer, 1999). Arı ve arkadaşları (1995) yaptıkları çalışma da otoriter anne babaların çocuklarında problem görülme oranını diğer çocuklarda görülme oranından daha yüksek olduğunu ve bu çocukların, mutsuz, asosyal, kaygılı olduklarını bulmuşlardır. Denham ve arkadaşları ise anneleri otoriter olan çocukların sosyal uyumlarının zayıf olduklarını gözlemlemişlerdir (Denham, Bouril ve belouad, 1994).

1.3.1.3. İlgisiz Tutum

Kontrol ve tepkiselliğin düşük olduğu bir anne baba tutumudur. İlgisiz tutum sergileyen anne babalar, çocuğun beslenme, giyinme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılarla ancak daha fazla sorumluluğu almazlar. Kendi ihtiyaçları çocuğun ihtiyaçlarından daha önemlidir. Çocuklarına ayıracak zamanları çok sınırlıdır ve onun gelişimi için bir çabaları yoktur. Yeteri kadar enerji harcamazlar ve gerekli ilgiyi göstermede yetersizdirler. Çocuğun davranışları üzerinde herhangi bir kontrolleri yoktur. Zaman zaman bu ilgisizlik aşırıya kaçır ve ihmalkâr dereceye gelir (Bronstein ve Zlotnik, 2008). Çocuğun duygusal ihtiyaçlarından da habersizdirler. Çocuğu bazen kendileri için engel olarak görebilirler. Çocuğun yaşamıyla ilgisiz olduklarından çocukta, anne

babalarının yaşamlarındaki diğer durum ve kişilerin kendilerinden daha önemli olduğu duygusu gelişir (Santrock, 2016).

İlgisiz tutum sergileyen anne babaların çocuklarında bağıllıkta sorun görülebildiği gibi, sosyal duygusal gelişim, bilişsel gelişim ve fiziksel gelişimde sorunlar gözlenebilmektedir (San Bayhan ve Artan, 2004; Bornstein ve Zlotnik, 2008). Öz kontrolleri zayıftır ve genellikle olgun değildirler ve düşük öz saygıya sahiptirler (Santrock, 2016). İlgisiz anne babalar çocuklarına sınır koymadıklarından çocuklarda kurallara uymanın gereksiz olduğu yargısı oluşmaktadır (Özyürek ve Tezel Şahin, 2010).

1.3.1.4. Aşırı Korumacı Tutum

Aşırı koruyucu tutum, olağan olan fiziksel ve sosyal temasın abartılı, anne ve çocuğun ayrılamamasının aşırı, bebekleştirme ve çocuğun bağımsız gelişmesini engellemenin olduğu durumlardır. Aşırı koruyucu anne babalar çok kontrolçüdürler ve çocuğa abartılı bir özen gösterirler. Öyle ki çocuğun gereksinim duymadığı durumlarda bile müdahale ederler. Çocuğu korumak adına onun çoğu davranışına kısıtlamalar getirir ve tüm kararları kendileri verirler (Demiriz ve Öğretir, 2007). Çocuklarının kendilerinden farklı ve bağımsız birer birey olduklarını anlayamazlar. Bu yüzden kendi başına karar vermesine, kendi kendine yetmesine engel olurlar. Yapılan araştırmalarda annelerin babalara göre çok daha fazla bu tutumu sergiledikleri gözlenmiştir. Anneler çocuklarıyla kendilerini öylesine bütünleştirir ki, onun becerebildiği birçok fiziksel beceriyi (çatal, kaşık kullanarak yemek yeme, giyinebilme, tuvalete bağımsız gidebilme gibi) kendisi yaparak ona kalkan olduğunu düşünür (Yörükoğlu, 1990). Böylelikle ona olan sevgisini dile getirdiğini düşünür.

Aşırı koruyucu anne babaların çocukları ilerleyen yıllarda anne babadan bağımsız, özerk bir kişilik geliştirmekte, kendi ayakları üzerinde durmakta zorlanabildikleri gibi inatçı, bencil hatta zorba bireyler olabilmekteler (Çağdaş ve Seçer, 2004). Aşırı korunan çocuklar sorumsuz ve şımarık davranışlar gösterip kendini ağlayıp mızızlanarak ifade ederler (Navaro, 1989). Sosyal becerileri zayıf, yaşlıtlarına göre

belirli beceriler yönünden yavaş gelişim gösteren, olgunlaşmamış çocuklar olarak görülürler (Kuzgun, 1991; Yavuzer, 1994).

1.3.1.5. Hoşgörülü Tutum

Anne babaların çocuklarıyla yakından ilgilendikleri, duygu ve düşüncelerini önemsedikleri bir tarzdır. Bu tutuma sahip anne babalar çocuklarının ihtiyaçlarını karşılarlar çocuklarına güven ortamı sunup yeterince sever ve desteklerler. Cüceloğluna göre hoşgörülü anne babalar çocuklarını kendi gereksinimlerini giderme aracı olarak kullanmamaktadır (Cüceloğlu, 1992).

Hoşgörünün normal bir düzeyde olması çocuğun kendine güvenmesini ve yaratıcı sosyal bir birey olmasını sağlar (Sarı, 2007). Anne babalar çocuğun söz sahibi olduğunu düşünürler ve ona fırsat verirler. Böylelikle çocuk kendi kararlarını kendisinin vermesi konusunda teşvik görür. Bütün bunlar çocuğa, tek başına da akılcı ve doğru kararlar verme yetenek ve cesaretini kazandırır (Çetinkaya, 2004). Hoşgörülü ortam çocuğun özgüvenini geliştirdiği gibi sorumluluk taşımaya da yardımcı olur (Yavuzer, 2003). Bu tür ailelerde kardeşler arasındaki farklar fazladır. Bunun nedeni, anne babanın her çocuğunu olduğu gibi kabullenme özgürlüğüdür.

1.3.1.6. Aşırı Hoşgörülü Tutum

Aşırı hoşgörülü anne babalar, çocuğa karşı yüksek kabul düşük kontrolde bulunurlar. bu tür aileler çocuk merkezli olup her şeye hoşgörülüdürler ve çocuk özgür bırakılır. Ancak bu süreç sağlıklı yürütülmez. Aile çocuğa karşı ilgili ve duyarlıdır ancak uyması gereken kurallar çocuğa öğretilmez. Çocuk mümkün olduğu sürece engellenmez ve seçimlerine karışılmaz. Kasıtlı olarak çevresine zarar verse dahi bu davranışı onaylamadıklarını gösteren bir tepki vermezler (Başal ve diğ., 2014).

Bazı anne babalar, sıcak bir ilgi ve az kısıtlamanın yaratıcı, güvenli bir çocuk ortaya çıkaracağına inandıklarından özellikle bu şekilde davranırlar. Ancak anne babaları hoşgörülü olan çocukların nadiren başkalarına saygılı oldukları ve kendi davranışlarını

kontrol etmekte zorlandıkları görülür (Santrock, 2016). Bu ortamda yetişen çocuklar sosyal uyum göstermekte zorlanırlar ve akran ilişkileri zayıftırlar (Aydoğmuş, 1999). Aileleri tarafından sınırlar konmadığı için disiplin sorunu yaşayan, nerde ne yapacağını bilmeyen, başkalarını dinlemeyen çocuklar olurlar (Öz, 2004; Cüceloğlu, 1993). İleriki yaşamlarında ailelerinden ayrılıp sosyal hayata katılmak istediklerinde özgüvenleri zayıf olup, çoğunluğa uymayan, korkak, beceriksiz, çekingen, görünürler (Bee, 1995; Yavuzer, 2010).

1.3.1.7. Reddedici Tutum

Bu tutumda, anne baba, kişisel, ailevi veya daha farklı sebeplerden ötürü çocuğunun fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını reddeder, karşılamaz. Çocuğun sevgi, ilgi, bakıma en ihtiyaç duyduğu anda bu ihtiyaçları karşılanmamış yalnız bırakılmıştır (Yılmaz, 2007). Çocuğa sevgi gösterilmediği gibi ona kızılarak sık sık öfke ifadeleri kullanılır (Güneysu, 1982). Bu durum çocuğun ruhunu derinden yaralar. Anne babası tarafından kötü muameleye maruz kalmamak için, sürekli uysal, erdemli, saygılı olmaya çalışır. ancak içten içe de anne babasına karşı düşmanlık besler.

Reddedici tutumun olduğu ortamda yetişen çocuk yaşamının ileriki yıllarında, sinirli, kırılğan, korkak, başkalarına özellikle de kendinden küçüklere karşı kindar bir birey olabilir (Yavuzer, 2012).

1.3.1.8. Tutarsız (Dengesiz) Tutum

Bu tutumu gösteren anne babaların çocuklarının davranışlarına karşı belli kuralları yoktur. Bir davranışı bazen aşırı hoşgörülü karşılar bazen de otoriter davranabilmektedirler. Tavırlarını kestirebilmek mümkün değildir. Dengesizlik ve tutarsızlık bazen de anne babanın aralarındaki görüş ayrılığından da kaynaklanabildiği gibi, çocuğun yanında çocuğun davranışı ile ilgili tartışmaları, birbirlerini eleştirmeleri, biri çocuğa olumlu yaklaşırken diğeri olumsuz tutum sergilemesi gibi tutarsızlıklarından da kaynaklanabilmektedir. Bu tutumda çocuğun eğitimi ve gelişimi olumsuz etkilenir. Kafası karışan çocuk şaşırır, korkup kaygılanır ve kendine güveni olmaz. Kararsız

çekingen olabileceği gibi başkaldıran, asi davranışlar da sergileyebilir (Öğretir, 1999). Anne babayla veya çevresindeki diğer kişilerle çatışma yaşayabilir (Kandır ve Alban, 2008). Ne zaman nasıl davranırsam ceza almam diye düşünen çocuk, tutumunu anne babasının durumuna göre ayarlamaya çalışır (Yörükoğlu, 2011; Yavuzer, 2012).

Çocukların kendi davranışlarını kontrol edebilen bireyler olmalarında anne babalarının tutarlı davranmalarının etkisi çok büyüktür. Anne ve babanın tutarlı davranarak çocuğa koyacakları sınırlar, çocuğun kişilik gelişimi olumlu yönde destekleyecektir (Yılmaz, 2002).

1.4. ÇOCUK DAVRANIŞLARI

1.4.1. Uyum

Bütün canlıların yaşayabilmeleri ve varlıklarını sürdürebilmeleri için doğa ile uzlaşma içerisinde olup işbirliği kurması gerekir. Bu işlemler dizisine uyum denmektedir (Aydoğmuş, 1999). Bu tanımdan yola çıkarak uyumu iki başlık altında ele alabiliriz; kişisel uyum ve sosyal uyum (Akbaba, 2004). Kişisel uyum; bireyin sahip olduğu özelliklerinin kendi benliği ile içinde bulunduğu çevre arasında dengeli bir ilişki kurup, sürdürebilmesidir (Aydın, 2003). Sosyal uyum ise bireyin çevresindeki değişiklikleri fark edip uyması, insanların isteklerini anlayıp uygun davranması, insanlarla birlikte olmaktan zevk alması, mensubu olduğu toplumun sosyal değer yargılarına göre davranması, gerekli kurallara uyabilmesi ve kendini özgün bir kişi olarak tanıtabilmesidir (Aydın, 2003). Birey öncelikle kendinin yani psikolojik, fizyolojik, sosyal ve duygusal durum ve durumda meydana gelen değişimlerin farkında olmalı ve daha sonra bu farkındalık ile çevresiyle uyumlu ilişkiler kurmalıdır.

Piaget, çocukların uyum sağlamasını, çevresiyle doğrudan etkileşim yoluyla şemalar yapılandırması olarak açıklar (Berk, 2013). Bu yapılandırmanın gerçekleşmesi ise özümleme ve düzenleme süreci ile olur (Senemoğlu, 1997). Bunları sağlıklı atlatan çocukta, uyum süreci sağlıklı bir şekilde gelişir. Uyumlu çocuk; iç çatışmalardan uzak, kendi yetersizliklerinin farkında olan ve kabullenen, duygularını istenilen şekilde gösterebilen çocuktur (Aslan, 1997). Çocuğun gelişim evrelerinde ortaya çıkan doğal

zorluklara yakın çevresi doğru şekilde yaklaşmadığında çocukta uyum sorunu gerçekleşebilir. Bu sorunun geçmemesi ve uzun vade de devam etmesi sonucunu uyum bozukluğu olarak vurgulamak gerekir (Aydoğmuş, 1999). Uyumsuz çocuk, kendi öz benliğini ortaya koymada, ihtiyaçlarını gidermede ve kendini ifade etmede zorluk yaşar, çevresiyle ilişkilerde sorunları olur.

1.4.2. Sosyal Gelişim

Sosyal gelişim, doğumdan itibaren başlayıp, kişinin yaşamı boyunca diğerleri ile iyi ilişkiler kurup topluma uyum sağlama sürecidir (Arı ve diğ. 2002). Çocuğun toplumun bir üyesi olarak aile, akraba ve komşu gibi yakın çevresinin, yaşadığı şehrin, ulusun bir parçası olduğunu öğrenme süreci sosyalleşme sürecidir (Kağıtçıbaşı, 1996). Doğuştan getirilen kalıtsal özelliklere daha sonradan kültürel ve yaratıcı özelliklerin etkisi ile kişilik şekillenirken bir yandan da sosyalleşme sağlanmış olur.

Sosyal davranışların kaynağı doğumla başlar. Bir bebeğin annesine olan bağlılığı, onunla olan iletişimi ilk sosyal ilişkisidir (Terzi, 2009). Annesi ile ağlayarak iletişime geçen bebek daha sonra gülerek, sesler çıkarıp konuşmaya çalışarak zengin bir iletişime geçer. Annesinden gelen uyaranlara çeşitli tepkiler verir ve taklit yoluyla öğrenmeye devam eder. İlerleyen zamanda ailenin diğer bireyleri, aile içi iletişim, etkileşim, kardeş ilişkileri çocuğun sosyal gelişimine en çok katkıda bulunan unsurlar olur. Okul öncesi dönem olarak belirtilen süreçte çocuğun sosyal çevresi daha da genişler. Yakın akraba, komşu, akran, öğretmen gibi farklı kişiler ile kurulan karmaşık bir sosyal ağ ile etkileşime girerek sosyal gelişimini sürdürür (Karaca ve diğ.,2011). Bu sosyal ağ içerisinde çocuk, doğal merakını gidermek için pek çok davranış örüntüsü sergileyerek fiziksel gelişiminin yanında sosyal ve duygusal gelişimine de olanak bulacaktır (Karoğlu ve Ünüvar, 2017). Erken çocukluk döneminde çocuğun sosyal çevresi ile kurduğu etkileşim sonucu nitelikli deneyimler edinmesi ileriki yıllarda sosyal yaşamın gerekliliği olan işbirliği, paylaşma, yardımlaşma, empati gibi davranışların gelişimine olumlu katkı sağlayacaktır.

Sosyalleşme, bireylerin başkalarıyla ilişki kurup iyi geçinmesi, bu süreci sürdürmeyi öğrenmesi, toplumun üyesi olarak kabul görmesi, toplum kurallarına uygun davranmasıdır (akt. Evirgen, 2010). Sosyalleşme sürecinin sağlıklı olabilmesi için çocuğun sosyal yeterlilik ve sosyal becerisinin gelişmesi beklenmektedir.

Sosyal yeterlilik, içinde bulunduğu çevrenin taleplerine uygun tepkiler verebilme ve aynı zamanda fırsatlar yaratabilme ve onlardan yararlanabilme becerisidir (Evirgen, 2010). Bireyin kendini ve sosyal ilişkilerini yönetmesi sonucu yeterli sosyal davranış sergilemesi olarak da ifade edilen sosyal yeterlilik (Çorbacı, 2008), kendi içinde pek çok bileşen içerir. Bunlar; sosyal değerlerin benimsenmesi (yardımseverlik, dürüstlük, eşitlik sosyal adalet gibi), kişiler arası beceriler (işbirliği içeren ilişkiler, sosyal ortama uygun davranışlar, empati, uzlaşmacı yaklaşma gibi), kendini düzenleme (dürtü kontrolü, kendini gözleme, zevk veren durumları erteleyebilme gibi), planlama ve karar verme becerileri (seçimler yapabilmek, plan yapabilmek, problemleri çözebilmek gibi), kültürel yeterlilik (farklı ırklara saygı gösterme, farklı etnik kökenden kişilerle iletişime geçebilme, sosyal adalete uygun davranabilmek gibi) ve olumlu kimlik kazanımı duygusudur (kişisel güç, yeterlik duygusu, amaca sahip olmak, kişisel değerlere sahip olmak gibi (akt. Evirgen, 2010). Bu bileşenlerin her birinin çocukta gelişmesi sonucu gerçekleşen sosyal yeterlilik, çocuğa çok yönlü bir gelişimsel kazanç sağlar. Bu kazanç yaşamın ileriki yıllarında gelişim, öğrenme ve etkili bir iletişim kurabilme becerisini de sağlayacaktır (Waters ve Sroufe, 1983).

Kendini duygusal ve davranışsal yönden düzenleyebilme, bir başkasının gözüyle olayları değerlendirebilme, bir gruba dahil olabilme, etkili iletişim kurma, sosyal problemleri ve çatışmaları çözebilme gibi sosyal beceriler sosyal yeterliliği destekleyen davranışlardan bazılarıdır (Denham ve diğ., 2002). Bireylerin sosyal yeterliğe sahip olabilmeleri için sosyal becerilerini geliştirebilmeleri gerekir (Gülay Ogelman ve Çiftci Topaloğlu, 2014). Sosyal yeterlilik için belirtilen özellikler sosyal becerilerin içinde yer alır ve sosyal becerilerin kazanımı bireylerin sosyal yeterliliğini geliştirir.

Sosyal beceri, bireyin kişiler arası etkileşiminde olumlu ve olumsuz karşılanabilecek duygularını ve düşüncelerini, sosyal desteğini de kaybetmeyecek şekilde ve uygun bir

halde sergileyebilmesi, buna yönelik davranışları uygulayabilmesidir (akt. Küçüköyük, 2015). Çocuğun sosyal becerileri zamanında kazandırılmazsa, ileriki yıllarda bu becerinin kazandırılması da zorlaşır, hem kendileri hem de sosyal çevreleri bu durumdan olumsuz olarak etkilenebilir (Ömeroğlu ve diğ., 2014).

Okul öncesi dönemde çocuk oyun ilişkisi kurabilmeyi, sorunları nasıl çözebileceğini, paylaşmayı ve duyguları kontrol edebilmeyi öğrenir. Bu özelliklerini geliştirdikçe de akran ilişkileri sağlıklı olur. Eğer çocuğun tepkileri ortama uygun değilse akranları tarafından reddedilir. Bu yüzden çocuk, sadece uygun tepkide bulunmayı öğrenmekle kalmayıp duygusal durumunu da dengelemeyi öğrenir (Clickeman, 2004). Bu dönemde çocuğun sosyal becerilerinin gelişimi, akran ilişkileri ile yakından ilgili ve etkileşim içerisindedir (Gülây Ogelman ve Çiftci Topaloğlu, 2014).

Walter ve La Freniere (2000), okul öncesi dönem çocuklarının sosyal yeterliliğini oluşturan bileşenleri empati, paylaşma, sırasını bekleme, rekabet etmek yerine işbirliği kurabilme, keşfetme, akranlarla sosyal ilişki içinde olmaktan zevk alma, akranları tarafından kabul görme, onlarla iyi ilişkiler kurabilme ve kurallara uyabilme olarak sıralamışlardır (akt. Evirgen, 2010).

Diener ve Kim (2004), okul öncesi dönem çocuklarında mizaç yapısının, kendini düzenleme becerilerinin ve anneye ilişkin özelliklerinin çocukların sosyal yeterliliğini yordadığını saptamışlardır. LaFreniere ve Dumas (1996), sosyal yeterliliği yüksek olan çocukların ego sağlamlığının yüksek, olumlu duygu sergileyen, akranları tarafından sevilen, beğenilen ve tercih edilen bireyler olduklarını tespit etmişlerdir.

Okul öncesi dönemde çocuğun sosyal hayata uyum sağlayıp sağlamadığı önemlidir çünkü uyum sağlayamayan çocukta davranış problemleri gözlenebilmektedir. Sosyal ilişkilerde zorlanan, ilişki kurma ve kurduğu ilişkiyi sürdürmede başarılı olamayan çocuk kendini yalnız veya uyumsuz hisseder. Gelecek yaşamında da duygusal sorunlar, depresyon, suça eğilim, başarısız ilişkiler, yetersiz ebeveynlik, okul ve kariyer başarısızlığı gibi sorunlarla karşı karşıya kalabilir (akt. Ömeroğlu ve diğ., 2014; Günder, 2011; Durualp ve Aral, 2010). Okul öncesi dönemde çocuklarda sosyal uyumun düşük

olması ileriki yıllarda gözlenebilecek saldırgan davranışların önemli bir yordayıcısı olarak görülmektedir (Karakuş, 2008).

1.4.3. Davranış Sorunları

İnsanların doğumdan ölüme kadar devam eden gelişimsel süreçte yeni beceriler kazanarak çevresi ve sahip olduğu özellikler arasında denge kurmaya ve sürdürmeye çalışması uyum olarak tanımlanmaktadır. Yaşamın ilk yıllarında çocuğun bulunduğu gelişim evresinin doğal zorluklarına çevrenin olumsuz etkileri de eklendiğinde çocukta uyumsuz tepkiler ortaya çıkabilir. Bu olumsuz tepkilere uyum ve davranış bozuklukları denir (Yavuzer, 2012).

İnsan yaşamı boyunca çözmesi gereken birçok farklı problemle karşılaşır. Bireylerin bu problemleri çözebilmesi için yaratıcı, eleştirel ve analitik düşünebilme, karşılaştığı problemlere uygun ve etkili çözümler bulabilme özelliklerine sahip olması gerekir. Kişinin çevresinin beklentilerine uygun davranabilmesi, tepkilerini verirken kendi dünyası ile çevresi arasında denge kurabilmesi, uyumunun olduğunun göstergesidir (Yeter, 2010). Çocuğun uyum problemi yaşayıp davranış problemleri sergilemesinin çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan bir kısmı çocukla ilgiliyken bir kısmı da içinde yaşadığı uygun olmayan çevresel şartlardan kaynaklanmaktadır (Jones ve ark., 1999). Çocukla ilgili nedenleri içsel nedenler, çevresi ile ilgili nedenleri ise dışsal nedenler olarak ayırabiliriz. İçsel nedenler olarak olumsuz anne baba tutumları ile çocuğun geçirdiği hastalıkların çocukta bıraktığı izler gösterilebilirken dışsal nedenlere sosyo ekonomik durum, etnik gruplara ait olma, annenin depresif ve rahatsızlığının olması gibi nedenler gösterilebilir. Bu nedenler tek başına davranış probleminin oluşmasında etkili olmazken bunların bir arada olduğu olumsuz şartlarda çocukta uyum ve davranış problemleri görülebilmektedir (Pike ve diğ., 2006).

Çocuğun davranış problemi sergilemesinde birçok etken vardır ancak özellikle ilk sosyal çevresi olan aile en önemli etkeni oluşturmaktadır. Aile içerisinde ebeveynin çocukla olan iletişimi, anne babanın tutumu, eşler arasındaki ilişkinin sağlıklı olup olmaması çocuğun ileriki yaşantısında olumlu ya da olumsuz izler bırakır (Efe, 2005;

Öksüz, 2002). Çocuğun cinsiyeti, ailenin parçalanmış olma durumu, tek ebeveynle yaşama durumunda diğer ebeveyn ile kurulan ilişki, anne babanın sert veya duyarsız disiplin yöntemi uygulamaları, denetimsizlik, çocuğun duygusal ve sosyal açıdan yeterince desteklenmemesi, ailenin işlevini yerine getirmemesi, bebeklik döneminde oluşan güven güvensizlik durumu, ilk problem davranışa karşı verilen tepkiler, çocuğun aile içinde iletişim becerilerinin geliştirilmesi için fırsat verilmemesi, çevresi ile etkileşimde bulunabileceği ortamlardan yoksun bırakılması gibi ailesel faktörler çocukta içe kapanıklık, huzursuzluk, endişe, korku, anksiyete gibi problem davranışların görülmesinde önemli bir etkiye sahiptir (Gimpel ve Holland, 2003).

Okul öncesi dönemde çocuk stresli durumlarla başa çıkabilme yöntemi olarak davranış problemi sergiler. Bu dönem davranış problemleri içe dönük ve dışa dönük olmak üzere iki şekilde ortaya çıkar. İçe dönük davranışlar endişe, kaygı, korku ve dikkatsiz davranışlar şeklindeyken, dışa dönük davranışlar saldırganlık, hiperaktivite, karşıt olma, karşı gelme, düşmanca davranma ve agresif davranışlar olarak sergilenmektedir (Campbell, 1995).

Araştırmalara göre problem davranışların en yoğun olduğu dönem okul öncesi dönemdir. Veriler incelendiğinde problem davranışların %10 ile % 15 i okul öncesi dönem çocuklarında görülmektedir (Campbell, 1995). Okul öncesi dönem çocuklarının problem davranış sergilemede risk grubunu oluşturdukları, son yıllarda yapılan çalışmalarla tespit edilmiştir (Harden ve diğ., 2000).

Bazen bir davranışın normal veya normal olmayan davranış olduğunu ayırt etmek zor olabilmektedir. Çocuğun sergilediği bir davranışın normal mi yoksa problemlili bir davranış mı olduğunun belirlenmesi ve sınıflanması için bazı ölçütlere gereksinim duyulmaktadır. Bu ölçütlerin belirlenmesinde farklı görüşler bulunmakla birlikte normları dikkate alarak davranış problemlerini açıklama ve sınıflama en çok benimsenen yaklaşımdır. Belirlenen normlar dikkate alınarak uygun düşen davranışlarla kişinin davranışı karşılaştırılıp, davranışın sorunlu olup olmadığına karar verilir (akt. Terzi, 2009). Davranış problemleri belirlenirken kullanılan ölçütler;

Çocuğun gelişim dönemi: Her gelişim döneminin kendine özgü davranışları bulunmaktadır. Bu nedenle çocuğun içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerinin iyi bilinmesi gerekir. Örneğin Freud'un "anal" , Erikson'un "özerkliğe karşı kuşku ve utanç" dönemine denk gelen 3 yaşındaki bir çocuk, hayal ürünü bir şeyler anlatabilir, özerk davranmak isteyebilir. Bu onun yalan söylediği anlamına gelmezken 11-14 yaş civarındaki bir çocuğun bu tarz konuşmaları normal olarak görülmez (Stormont, ve diğ., 2008).

Sorun davranışın sıklığı ve gücü: Günlük yaşamı zorlamayan duygu, düşünce ve davranışlar normal sayılmaktadır. Ancak bunlar kişiyi ve çevresindekileri zor durumda bırakacak düzeydeyse normal dışı kabul edilir (Akbaba, 2004).

Süreklilik: Çocukta görülen istenmeyen davranışın ısrarlı bir şekilde uzun zaman gözlenmesi o davranışın problem davranış olarak değerlendirilmesinde önemli bir ölçüttür.

Ağırlığı ve sıklığı ile yanında başka hangi belirtilerin olduğu: Olumsuz bir tepki veren çocuğun bunun yanında farklı duygusal tepkileri de vermesi o durumun bir problem olarak değerlendirilmesini sağlar. Örneğin her akşam altını ıslatan çocuğun bunun yanında korku, kaygı, kekemelik gibi davranış problemlerinin görülmesi uyumsuzluk olduğunu gösterir (Yörükoğlu, 2011).

Cinsel rol beklentisi: Araştırmalar erkek çocukların kız çocuklarına oranla daha fazla saldırgan davranışlar sergilediklerini göstermektedir. Bazen kız çocuklarının da normal dışı davranışlar sergiledikleri gözlenebilmektedir.

Kültürel faktörler: Bir davranış sergilenirken o davranışın içinde bulunduğu sosyal çevrede karşılığı göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin bazı toplumlarda normal karşılanan bir davranış başka bir toplumda normal dışı olarak görülebilir.

(Yavuzer, 2012; Akbaba, 2004; Yörükoğlu, 2011).

Çocuklarda gözlenen davranış problemleri duygusal ve davranışsal problemler şeklinde sınıflanmaktadır. Çocuk bütün duygusal sorunlarını davranış şeklinde dışa yansıtmayabilir.

Çocuklarda görülen davranış problemlerini dışsallaştırılmış ve içselleştirilmiş davranış problemleri şeklinde inceleyebiliriz. Dışsallaştırılmış davranış problemleri, saldırgan davranış, antisosyal özellikler ve hiperaktiviteyi de kapsayan, kontrol edilemez ve dışa yönlendirilmiş davranışlardır. Dışsallaştırılmış davranış problemleri sıklıkla zarar verici ve tehlikeli olduğu için göz ardı etmek mümkün değildir. Bu davranışı sergileyen çocuk ve ergenlerin temel özellikleri; saldırgan, yıkıcı, uyumsuz, karşı gelen ve hiperaktif davranışlar şeklindedir (Merrell, 2003). Dışsallaştırılmış davranış problemini sergileyen bir çocuk çevresindeki kişileri rahatsız eder ve genellikle bir dış tepki ile karşılaşır.

İçselleştirilmiş davranış problemleri; ortada herhangi bir biyolojik rahatsızlık olmamasına karşın kaygı, depresyon, somatik yakınmalar gibi benliğin içinde yaşanan problemlerdir. Göreceli olarak örtük ve gözlenemez olduklarından gizli ve yüksek denetimli davranışlar olarak tanımlanır. Dışsallaştırılmış davranış problemlerine göre daha zor fark edilip değerlendirilirler (Wilmshurst, 2005). Düşük kişisel farkındalık, aşağılık duygusu, içe kapanma, utangaçlık, aşırı duyarlılık, korku, kaygı, üzüntü, huysuzluk, alınganlık, ilgisizlik gibi davranışlar içselleştirilmiş davranış problemleridir (akt. Sözügeçer, 2011). İçselleştirilmiş davranış problemleri alanlarından sosyal içe çekilme ya da sosyal izolasyon; depresyon ve kaygının en temel bağlarından biridir. Sosyal olarak içe dönük, izole çocuklar arkadaşlık kuracak ve devam ettirecek sosyal becerilerden mahrumdurlar. İçselleştirilmiş davranış problemi alanlarından bir diğeri olan somatik problemler ise her ne kadar fiziksel bir yaralanma gibi belirtiler gösterse de altında yatan temel psikolojik kökenli olan depresyon, kaygı gibi problemlerdir (Merrell, 2003).

1.4.3.1. Çocuklarda Görülen Davranış Problemleri

Okul öncesi dönem çocuğunda en sık gözlenen davranış problemleri genellikle korku, kaygı, öfke nöbetleri ve saldırganlıktır. Bunlarla birlikte; utangaçlık, kıskançlık,

inatçılık, aşırı hareketlilik, dikkat dağınıklığı ve olumsuz sosyal gelişim de çocuklarda sık görülen uyum ve davranış problemleri olarak belirtilebilir.

Korku: Tüm canlıların tehlike, bilinmeyen ve rahatsız edici durumlar, bilindiği halde denetiminin olmadığı durumlar karşısında hayatta kalmasını sağlayan, akla uygun veya mantıksız gelen doğal tepkileridir (Ankay, 1992; Erol ve Öner, 1999; Dirim 2003; Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2005; Yörükoğlu, 2011). Korkular yaşamın temel gerçekleridir ve belli bir düzeyde herkes tarafından yaşanması normal karşılanmaktadır. Kişinin yaşamı boyunca korkuları devamlı değişebileceği gibi bazende çocukluktaki bir korku yetişkinliğe kadar taşınabilir.

Coole (1968), çocukluktaki korkuların basit ve kişisel korkular olduğunu, yaş ilerledikçe de bu korkulara sebebiyet veren durum veya nesnelere sayısında hızlı bir azalma olduğundan insanın büyüdükçe korku tepkilerini daha çok kontrol altına aldığını, onlardan kaçtığını ve korunduğunu söyler (Cole, 1968). Yörükoğlu da çocuğun çevresini tanıdıkça bedensel ve zihinsel yönden geliştikçe korkularını yendiğini ve zamanla olgunlaştığını belirtir (Yörükoğlu, 2011).

Çocuklarda görülen korkular yaşa bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Araştırmalarda 2-6 yaş arası okul öncesi dönemdeki çocuklar en fazla korkuyu yaşayan gurup olarak gösterilmektedir. %3 ile %8 inin ise yoğun korkuları vardır (Gövsa, 1998). İlk yıllardaki korkular zamanla ortadan kalkar. Örneğin okul öncesi dönemde yoğun olarak görülen korku ve kaygılar; hayalet, karanlık, devler gibi hayali nesnelere karşı gösterilirken ileri yaş çocukluk döneminde ise tehlike ve bedensel yaralanma içeren durumlara doğru yönelmeye başlar (Ankay, 1992; Gander ve Gardiner, 2004). Çocuklar küçük ve zayıf olduklarının bilincindedirler. Duygu ve düşüncelerini açıklamakta zorlanırlar ve çoğu zaman duygu ve düşüncelerini gerçekle bir tutarlar. Yaşadıkları korkuyu da gerçekle bir tutarak başkalarının da aynı korkuyu yaşadıklarına inanırlar. Korkularını içinde yaşayıp dışa vuramayan çocuklar kendi kendileriyle sürekli bir savaş halinde olurlar ve bu durum onları ruhsal olarak yorgun düşürür, dengeleri kolayca bozular. Böylelikle dış dünyadan kuşkulanıp korkmaya başlarlar (Ekşi, 1999; Yörükoğlu, 2011).

Korku, basit bir heyecandan şiddetli acılara kadar sayısız derecelerde olabilmektedir. Şüphe, sakınma, çekinme gibi korkular düşük dereceli korkularken ürperme, dehşet ve işkence durumundaki korkular ise ağır dereceli korkulardır (Gövsa, 1998). Eğer korku duyulan durum veya nesne, kişinin kendi gücünün üstündeysen korku yaşamı devam ettirici bir özellik taşır ve bu durum normaldir. Örneğin yılandan, vahşi hayvandan korkmak gibi gerçek durumla uygunluk gösteren korku insanın olaylara uyum sağlamasına yardımcı olur. Ancak karıncadan, yavru köpekten korkmak gibi mantık dışı korkular uyumsuzluğa neden olur ve bu durum kişinin ruhsal problemler yaşamasına sebebiyet verebilir. Gerçek korkular zeka ile ilişkilidir. Zeka gelişimi gerçekleştikçe mantık dışı korkular bırakılır (Şehirli, 2007).

Birde Korkunun yoğunluk durumu, uyumsuzluk ve inatçılık özelliğine göre fobiye dönüşme durumu vardır. Fobi, tıpta hastalık olan korkular olarak ifade edilir ve normalde korku uyandırmaması gereken bir şeye karşı aşırı korku hissetme durumudur (Preuschhoff ve Schulze, 1998). Kişi bu korkusunun mantıksız olduğunun bilincindedir ancak karşı koyamaz (Gövsa, 1998). Çocukluktaki korkular ve fobiler tutarsızlık gösterebilirler. Çocuğun korku gösterme durumu çocuğun genel güvenlik düzeyine, ortamı tanıyıp tanınamasına, o anki ruh haline, bilişsel gelişimine ve mizaç özelliğine bağlı olarak değişebilir.

Çocukluk dönemindeki korkuların sebebi birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Genel olarak korkan çocukların temel kişilik özellikleri diğerlerinden farklılık göstermektedir. Korkuları olan çocukların bağımlı, ürkek, utangaç, güvensiz oldukları ve oyun sırasında kendilerini savunamadıkları gözlenmiştir.

Anne baba tutumları da küçük yaşlarda oluşan korkuların nedeni olabilmektedir. Aşırı koruyucu tutum sergileyen anne babalar çocuklarının özgüvenlerini kazanmalarına engel olabilirler. Çocuğun yapması gereken basit işleri dahi anne veya baba üstlendiğinden çocuk ebeveynine bağımlı olur. Bu durum çocukta endişe yaratır, çocuğun utangaç olmasına neden olur (Rubin ve diğ. 1997). Halbuki çocuğa

yapabileceği sorumluluklar vermek, onun deneyim kazanmasına izin vermek çocuğun korku ve kaygılarını azaltabilir.

Anne ve babanın korkuyu disiplin aracı olarak kullanması da bir başka ebeveynsel neden olarak gösterilmektedir. Korku başlarda bilinçsiz bir durumdayken anne babanın “öcü, cıs, biber sürerim, ölürsem görürsün” gibi korku uyandıracak kelimeleri, tehditleri eğitim yöntemi olarak kullanması korkunun bilinçli ve hayal gücüne dayalı olmasına dönüşmesine neden olur (Şehirli, 2007).

Saldırganlık: Bir başka insana zarar verme amacı güden, doğrudan veya dolaylı, sözel veya fiziksel olarak zarar veren davranış olarak tanımlanır (Freedman ve diğ. 1998).

Kişinin güvenlik, mutluluk ya da başka bir gereksiniminden dolayı çevreye zarar vermesi, arkadaşlarına ve yetişkinlere karşı vurma, küfretme, ısırma, itme, tekmeleme, bağırma gibi eylemlerde bulunması, öfke nöbetleri geçirerek elini kolunu ısırması, saçını yolması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bazen saldırganlığı bastırıp olumsuz davranışlar sergileme veya zarar verme amaçlı bir tehdit sergileme şeklinde de görülebilmektedir (Kırkıncıoğlu, 2003; Şahin, 2004).

Saldırgan çocuğun amacı, duruma hakim olmak, kendini güçlü olduğuna inandırmaya çalışmak, engelleri aşmak ya da bir şeyi harap etmek, yaşadığı kızgınlığı ve saldırganlık dürtüsünü dışa vurarak rahatlamaktır ve çocuk isteği oluncaya kadar bu davranışları yapmaya devam eder. Bu durum çocuğun ruh sağlığı için problem teşkil eder (Gander ve Ggardiner, 1998; Lasher ve ark., 1998; Evirgen, 2002; Dirim, 2003; Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2005; Yörükoğlu, 2011).

Saldırgan davranışlar çok küçük yaşlarda ortaya çıkmaya başlar. 6 aylık bir bebek, nesneye ulaşmak istediğinde yetişkin tarafından engellenirse yetişkine kızgınlık ifadesi belirtebilir. 1 yaşındaki çocuk ise oyuncuğu almak için akranını itebilir. Bütün bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda çocuğun sergilediği itişip kakışma, yaramazlık, geçimsizlik ve kavga eylemleri çocuğun saldırgan olarak tanımlamaya yetmez. Bunun için en önemli unsur sürekliliktir (Terzi, 2009).

İnsanlardaki saldırganlığın nedenini açıklayan araştırmacılar farklı sebepler sunmuşlardır. Lorenz, saldırganlığın insanlarda ve hayvanlarda doğuştan var olduğunu ancak insanların zamanla bu dürtülerini ertelediklerini veya engellediklerini ifade etmiştir (akt. Şehirli, 2007). Lorenz'e göre saldırgan davranışların sergilenmesinde iç ve dış uyaranlar sebep değil sonuçtur. Çünkü saldırganlık içgüdüsel bir enerji birikimidir ve patlayarak saldırgan davranışa dönüşür (Ankay, 1992; Dizman, 2003). Psikanalitik görüşe göre de saldırganlık insanın doğasında vardır. Freud, bu durumu bir içgüdü olarak tanımlar. Yıkıcı içgüdüler olarak nitelendirdiği ölüm içgüdülerini yaşamın amacı olarak açıklar ve ölüm içgüdüsünün önemli bir türevinin saldırganlık dürtüsü olduğunu söyler. Çocukların doğduğu andan itibaren yaşadıkları ilk deneyimlerde dahi saldırganlığın olduğunu savunarak 5 gelişim evresini açıklarken saldırgan davranışlara da yer verir (Şehirli, 2007).

Engelleme-saldırganlık kuramına göre saldırganlık engellenme sonucu ortaya çıkan bir davranıştır doğuştan gelen bir dürtü değildir. Kişi engellenme karşısında her zaman kaynağa karşı saldırganlık göstermeyebilir. Yön değiştirerek tahrikten, kişiden, ya da olaydan farklı bir nesneye ya da kişiye yöneltiler (Atkinson ve ark., 1995; Masalçı, 2001; Dizman, 2003).

Öğrenme kuramcıları da saldırganlığın doğuştan olmadığını savunurlar. Sosyal öğrenme kuramına göre çocuklar saldırgan davranışları gözleyerek ve taklit yoluyla öğrenirler. Anne baba çocuğun saldırgan davranışını ceza veya ödül yoluyla pekiştirirse çocukta sosyal öğrenme ile saldırgan davranış kalıcı hale gelebilir (Ankay, 1992; akt Şehirli, 2007). Skinner ise saldırganlığın bir koşullanma ürünü olduğunu ve bırakılabileceğini savunmuştur (Geçtan, 2000).

Araştırmalar incelendiğinde saldırgan davranışların nedenleri arasında bireysel faktörlerin yanı sıra, çocuğun akranları ile ilişkisi, anne babanın çocuk yetiştirme tutumu, ölüm, boşanma gibi travmatik olaylarda çocuğun duygusal açıdan zarar görmesi ve sevgi yetersizliği sayılabilir (akt. Terzi, 2009). Aile ve aile dışı çevre saldırgan davranışları onayladığında, pekiştirdiğinde veya televizyon programlarında saldırganlığı

içeren filmleri izlemesine izin verildiğinde saldırgan davranış sergileyen çocukların sayısı artacaktır (Akbaba, 2004).

Saldırgan çocukların arkadaşları ile olan ilişkileri sürekli gergin, sürtüşmeli ve çekişme halindedir. Öfkeli olurlar ve hep kendilerini haklı çıkarmaya çalışırlar, bunu sağlayamadıklarında da hırçınlaşırlar. Buda arkadaş gruplarında istenmeyen, dışlanan çocuk olmalarına sebep olur. Çocuk bu durumdan daha da rahatsız olur ve saldırgan davranışlarını artırır. Böylesi çocuklar yetişkinlerle de sorun yaşarlar. Anne babasına veya öğretmenine sürekli karşı gelmeye çalışır, ölçsüz ve orantısız tepkiler verir. Saldırgan davranışları sebebiyle sosyal ilişkileri sorunludur (Yörükoğlu, 2011).

Saldırgan davranışların cinsiyet ile ilişkisine bakıldığında, erkek çocukların kız çocuklara göre daha fazla saldırgan davranış sergiledikleri görülmektedir. Kız çocukları ise saldırgan davranışları, dolaylı ve ağız kavgası şeklinde sergilemektedirler (Johnson ve ark., 2002; Yörükoğlu, 2011).

Saldırganlık, davranış sorunları arasında değişime en dirençli ve tedavisi en zor sorunlardan biridir. Okul öncesi dönem bu sorunların tedavisi için en uygun dönemdir. Ancak aileler bu dönemde çocukların yaşları küçük olduğu için beklemeyi tercih ederek yanlış bir politika izlemektedirler (Nixon, 2002).

Öfke: Çocuğun üzücü, beklenmedik bir olay yaşaması, istek ve ihtiyaçlarının engellenmesi, istenmeyen bir olayın hatırlanması ve kendini doğru ifade edememesi sonucu gösterdiği olumsuz duygusal ifade şeklidir (Şehirli, 2007). Gerçek veya varsayılan bir engellenme, tehdit veya haksızlığa uğrama karşısında kişilerin zihinlerinde bu uyarıyı yok etme isteği oluşur ve kişiler öfke duygusunu yoğun bir şekilde yaşarlar. Yıkıcı bir duygu olan öfkeyi araştırmacılar basit bir “sinirlilik” veya “kızgınlık” halinden, yoğun “hiddet” durumuna kadar değişen dereceli bir duygusal durum olarak açıklarlar (akt. Terzi, 2009).

Öfke bütün yaşlarda görülebilmeye karşın temeli genellikle çocukluk ile bebeklik dönemine bağlıdır. Çocuklarda en yaygın olan davranışlar arasındadır. Öfke davranışları ağlama, ayağını yere vurma, atma ve diğer davranışları şikayet etme gibi çeşitli

şekillerde sergilenebilir (akt. Balkaya ve Şahin, 2003; Soykan, 2003). Çocuğun zaman öfkenin yaşanması doğaldır. Çünkü öfke üzüntü, korku gibi duyguların faaliyete dönüşmüş halidir ve sonucunda saldırganlık olabilmektedir. Ancak bazen bu duygu çok yoğun yaşanarak kişilere zarar verebilir ve çocuğun kişiliğini örseleyebilir. Özellikle küçük çocukların engellendiklerinde yoğun öfke nöbetleri geçirmeleri bazı ruhsal bozuklukların belirtisi olabilir (Cole, 1968; Ankay, 1992; Gövsa, 1998).

Çocukta öfkenin ortaya çıkmasının farklı nedenleri olabilmektedir. Çocuğun sosyal kuralları anlayamaması ve istedik davranışları ayırt edememesi öfke duymasının en temel sebeplerindendir. Yemek yeme, tuvalet, uyku, oyundan alı koyma gibi engellerle karşılaşan çocuğun nasıl tepki vereceği önemli bir işarettir. Böylesi engellemeler çocuğun kendini yere atma, vurma, çığlık atma ve benzeri türden davranışlar sergilemesine zemin hazırlayabilir. Çocuğun zihinsel gelişimi öfkede önemli bir rol oynar. Çocuk zamanla öfkesine neden olan şeyi, kime ve neden kızacağını daha iyi ayırt edebilir (Yumuş, 2013).

Çocukta öfke, yakın çevresinin model olmasıyla da öğrenilmiş olabilir. Anne baba veya öğretmenin çocuğu yargılama ve değerlendirme hataları, haksız yere verilen cezalar ve yasaklar çocuğun kişiliğini zedeleyerek öfke duygusunun yoğun yaşanmasına neden olabilir. Bazı durumlarda çocuk öfke sonucu isteklerini rahatlıkla elde edebildiğini fark edip bilinçli olarak da bu duyguyu sergileyebilir.

Utangaçlık: Kendine güveni olmayan, hata yapmaktan korkan, düşünce ve hislerini ifade edemeyen kişilerin sosyal çevreye uyum sağlamasını engelleyen, çekingen, kararsız, korkak olmasına sebep olan kişi için acı ve ızdırap halini alan bir duygudur (Gövsa, 1998; Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2005). Düşük benlik algısıyla yakından ilgili olan utangaçlık bir veya birkaç kişinin karşısında ve kişilerin de o kişiye dikkat etmesi sonucunda oluşur (Gövsa, 1998). Utangaç kişiler sosyal durumlardan kaçınırlar ve sosyal ortamlara katılmada başarısız olurlar.

Çocuğun ilk başlarda yeni girdiği durumlara alışmakta zorluk çekmesi, utanması ve biriyle yeni tanıştığında gerilmesi normal karşılanmaktadır. Ancak bu durum uzun süreler devam ediyor ve atlatılmıyorsa, kişi başkalarıyla tanışmak ve konuşmak

istemiyorsa, yeni ortamlara girmekte sürekli zorlanıyorsa bu durum utangaçlığın boyutunun normal aşığının belirtisidir (Swedo ve Leonard, 2000).

Utangaç çocuklar istedikleri şeyi, duygu ve düşünceleri yeterince veya hiç ifade edemezler. Merak ettikleri şeyleri soramazlar. Konuşurken kızarırlar, terlerler, karşısındakinin yüzüne bakamaz ve kekelemeye başlarlar. Başkalarının istekleri kendi isteklerinden daha önceliklidir. Kendilerini yetersiz gördükleri için anne babalarına aşırı bağıdırlar. İletişimi başlatmada öncü olmazlar ve yeni arkadaş edinmede zorlanırlar (Gövsa, 1998; Lasher ve ark., 1998; Dirim, 2003; Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2005).

Araştırmacılar utangaçlığın nedeni olarak çeşitli yaklaşımlarda bulunmaktadır. Biyolojik etkenlerin yanı sıra çevresel etmenlerin etkisinin oldukça yüksek olduğunu belirtirler. Handerson ve Zimbardo (1998), yaptıkları çalışmada utangaçlığı, kalıtım ve çevrenin birlikte etkilediğini ifade etmişlerdir. Yeni doğan bazı çocuklarda utangaçlıkla ilgili çok güçlü genetik yatkınlıklar bulunurken bazı ergen ve yetişkinlerin utangaçlığında çevresel faktörlerin etkili olduğu saptanmıştır.

Çevresel etmenlerde özellikle anne-baba-çocuk etkileşiminin önemine vurgu yapılır. Aşırı otoriter anne babaların çocuğa değer vermemeleri, onu ailenin bir bireyi olarak kabul etmemeleri, sürekli azarlamaları, insiyatif kullanmasına izin vermemeleri çocuğun utangaç, çekingen, ürkek, kendi başına karar veremeyen, sosyal ilişkiler kurmakta zorlanan bir birey olmasına neden olabilir (Kırkıncıoğlu, 2003). Bazı yetişkinler çocukların sessiz sakin, uslu bir şekilde bir köşede oturmasından hoşlanır veya utangaç çocuğa “utanma, haydi konuş” gibi ifadelerde bulunur. Bütün bu durumlar çocukta utangaçlığın artmasına neden olabilir.

Çocuğun yaşadığı ve çözümlenemeyen sorunları, toplum içine çıkamaması ve bu nedenle sosyalleşmedeki kritik dönemlerin atlatılması, girdiği gruptaki cinsiyet farklılığı, yaşlılarının oluşturduğu grupta dışlanacağını, reddedileceğini düşünmesi, endişelenmesi, bedensel yapı itibarıyla güçsüz olması, fiziksel bir engelinin bulunması ve kendine güvenememesi gibi sorunlar yaşaması utangaçlığın nedenleri arasında

gösterilmektedir (Gövsa, 1998; Swedo ve Leonard, 2000; Dirim, 2003; Kırkıncıoğlu, 2003).

Kıskançlık: Sevilen şeyin başkasıyla paylaşılmak istenmemesi olarak tanımlanan, insan için en doğal, en temel ve evrensel duygulardan biridir kıskançlık. Ancak, bu duygu insanı kemiren bir hal almaya başladığında, diğerleriyle olumlu ve dengeli ilişkiler kurmasını engellediğinde, kişiyi yaşanılması zor, mutsuz bir duruma düşüren duygu haline dönüştüğünde kişi için problem olmaya başlar (Dirim, 2003; Yavuzer, 2003). Çocuklarda, kıskançlık duygusu yaklaşık olarak 2 yaş civarında ortaya çıkar (Brody ve Diğ., 1996; Kolak ve Volling, 2010).

İlk çocukluk döneminde anne babanın ya da yakınların ilgisinin kendi üzerinden çekilip başkalarına yönelmesi çocukta kıskançlığa neden olabilir. Çünkü bu dönem çocuğunun paylaşma, işbirliği kurma, empatik düşünme gibi duyguları tam olarak gelişmemiştir. Bu durum çocukta kıskançlığın görülme riskini oluşturur (Baran, 2001; Adler 1998). Kıskançlığı oluşturan ortam genellikle toplumsal kaynaklıdır ve özellikle çocuğun sevdiği bireyleri kapsar (Michalski ve Shackelford, 2002). Çocuk anne baba sevgisini paylaşmak zorunda kalacağında kardeşini, okulda öğretmenin ilgisini, kendinden daha başarılı olan akranlarıyla aynı ortamı paylaşacağından arkadaşlarını kıskanabilir. Özellikle aile de kardeşler arasında yaşanan kıskançlık problem düzeyine gelebilmektedir. Bu duruma neden olarak farklı etkenler gösterilmekle birlikte en önemli etken olarak anne babanın çocuklara karşı tutumu gösterilmektedir. Çocuk anne babasının kendisine duyduğu sevgiyi kardeşiyle paylaşmak istemez. Kardeş kıskançlığı sadece büyük çocuğun küçüğünü kıskanması şeklinde olmaz. Bazen ortanca kardeş bazen de en küçük kardeş diğerlerini kıskanabilir. Yapılan araştırmalarda kıskançlığı davranış problemi olacak şekilde yaşayan çocukların özgüvenlerinin gelişmediği, kendilerini başkalarıyla kıyasladıklarını, başkalarının üstün yönleri karşısında kendini yetersiz hissetmek gibi özelliklerinin olduğu belirtilmiştir (Fırat Şipal ve diğ. 2012).

İnatçılık: Kişinin belli ve makul nedeni olmaksızın bir harekette ısrar etmesi, düşünce ve görüşünü değiştirmemesi olarak tanımlanabilir. İnatçılık bir kişilik özelliği değildir çevre etkisi ile oluşur ve çocuğun gelişiminde belli evrelerde görülmesi beklenir. 3-5

yaş arası 1. inat evresi, 9-13 yaş arası ise 2. inat evresi olarak belirtilir. Çocuğun kendi varlığını hissedip çevreden gelen uyarılara kabul ettirmek için direnmesi normal karşılanır. Ancak mantıklı bir sebep olmaksızın herhangi bir harekette ısrar etme, her şeye itiraz etme, uzun uzun ağlama, ele geçirdiği eşyayı bırakmama gibi davranışlar sergilerse inatçılık problem halini alabilir (Evirgen, 2002; Aydın, 2003; Dirim, 2003).

Aile İçi ilişkilerin dereceli olarak kötüleşmesi, çocuğun temel ihtiyaçlarının yeterli düzeyde ve zamanında karşılanmaması, isteklerinin ve davranışlarının nedensiz olarak yasaklanması veya her isteğinin abartılı bir şekilde her zaman karşılanması, çocuğun öfkeli ve sinirli olduğu anda onunla tartışılması, ceza verilmesi gibi yanlış disiplin uygulamalarına gidilmesi çocukta inatçılığın gelişmesine neden olabilir (Gövsa, 1999; Evirgen, 2002; Kartal, 2005; Yörükoğlu, 2011).

Kaygı: Tehlikelere karşı geliştirilen ya da bedensel olarak bozulan dengeyi düzeltme çabasındaki başarısızlık sonucu ortaya çıkan, kişinin gerilme nedenini açıklamada güçlük çektiği, korkunun da içinde olduğu kontrol edilemeyen karışık tepki davranışı olarak tanımlanabilir.

Kaygı çocukların ve yetişkinlerin yüzleştiği en yaygın duygudur ve insanın hayatta kalması, soyunu sürdürebilmesi açısından da vazgeçilmez bir tepkidir (Cook ve Cook, 2005). Tüm çocuklar korku ve kaygılarının olduğu evrelerden geçerler (Lasher ve ark. 1998). Her evrede korku ve kaygının içeriği de farklılık gösterir. Örneğin küçük çocuklar güvenlik konusunda yetişkinlere göre daha fazla kaygı yaşarlar. Bu gibi kaygılar normal karşılanır. Ancak bir yere kadar sağlıklı olan, gelişimsel süreç ile açıklanabilen ve olumsuz durumlar ile başa çıkmaya olanak sunan bu duygu; şiddetlendiği ve uzun süreli olduğunda kişinin yaşamını, sosyal ve akademik becerilerini, kişilerarası ilişkilerini olumsuz etkilemeye başlar. Bu durum kaygı bozukluğu olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan Bakar, 2015).

Çocuklar normal gelişim sürecinde kaygılarıyla başa çıkmayı kendi başına veya bir yetişkin desteğiyle öğrenir. Ancak kaygı düzeyi yüksek olan çocuklar kaygılı durumlarından çıkabilmek için herhangi bir çaba göstermezler. Daima kendilerinin veya aile bireylerinden birilerinin başına bir şeyler geleceğini düşünürler. Gerçek hayat ile

kendi hayallerindeki hayatı karıştırırlar, aradaki farkı ayırmada zorluk çekerler (Lasher ve ark. 1998). Yüz ifadeleri huzursuz, endişeli, korkulu şeklindedir ve sık sık ağlarlar. Duygusal tepkilerini abartılı verirler. Vücut hareketleri sınırlı, beceriksiz ve aşırı tedbirlidir (Lasher ve ark., 1998; Swedo ve Leonard, 2000; Evirgen, 2002; Dirim, 2003).

Çocukta kaygının oluşmasına birçok neden etki edebilir. Genetik ve mizaç farklılıkları gibi nedenlerle birlikte çevresel etmenlerde kaygının oluşmasında etkilidir. Özellikle anne baba tutumları çocukta kaygı düzeyinin yüksek olmasına neden olabilir. Baskıcı, otoriter ve aşırı derecede koruyucu tutumlar sonucu çocukta güvensizlik ve anne babaya aşırı bağımlılık duygusu gelişebilir. Ayrıca yetişkinlerin kaygılı davranışlarını gözleyen çocuk öğrenme yoluyla da kaygıyı öğrenmiş olabilir (Lasher Ve Ark., 1998; Swedo ve Leonard, 2000; Evirgen, 2002; Dirim, 2003).

1.4.4. Uyum ve Davranış Problemlerine Neden Olan Faktörler

Birey bir davranış, kendi iç dünyasında ve sosyal çevresinde bir denge sağlayabilmek için gerçekleştirir. Dışardan olumsuz, nedensiz veya anlamsız görülebilen bir davranış aslında birey için bir anlam teşkil eder çünkü bireyi bu davranışa iten sebepler vardır (Çağlar, 1981).

Erken çocukluk döneminde görülen uyum ve davranış problemlerinin nedeni olarak birçok sebep gösterilebilir. Uyum ve davranış problemlerini Barker, yapısal faktörler, fiziksel bir rahatsızlık ya da incinme, mizacın etkisi ve çevresel faktörler şeklinde dört neden ile açıklarken (akt. Şehirli, 2007) Douglas (1989), çocuğun kendinden kaynaklanan ve çevresinden kaynaklanan nedenler olarak iki gruba ayırmıştır. Özsoy, Özyürek ve Eripek (1997), çocuklarda ki uyumsuzluğun nedenini biyolojik, ailesel ve okula ilişkin nedenler olarak gruplamışlardır. Drossos (2004), uyum ve davranış problemlerine neden olabilecek risk faktörlerini üç ana başlıkta toplamıştır; demografik, biyolojik ve psiko-sosyal risk faktörleri şeklinde.

Araştırmalara bakıldığında çocuğun uyum ve davranış problemi gösterme sebeplerini, biyolojik sebepler, demografik sebepler, psiko-sosyal sebepler ve ailesel sebepler şeklinde inceleyebiliriz.

1.4.4.1. Biyolojik Sebepler

Bütün çocuklar birbirlerinden farklı özelliklere sahiptirler ve doğuştan getirdikleri özellikler önemlidir. Çünkü bu özellikler kısmen de olsa nasıl davranacakları ile ilgili bilgi vermektedir. uyum ve davranış sorunlarına doğum öncesi komplikasyonlar, organik bozukluklar, prematüre doğum, düşük kilolu doğum, düşük zeka düzeyi, epilepsi, kromozom sapmaları, dikkat sorunları ve fiziksel engeller gibi çocuğun doğuştan getirdiği biyolojik nedenler gösterilebilmektedir (Douglas, 1989; Ankaý, 1992 ;Humphreys, 1999; Greenberg ve ark., 2001; Drossos, 2004) Biyolojik sebepler sonuçtan ziyade davranış problemine eğilim olma durumunu gösterir.

Araştırmalar biyolojik nedenler arasında ters mizacında olabileceğini göstermektedir (Shaw ve diğ., 1996). Katı, sert ve çok hareketli olmak olarak belirtilen ters mizaçlar psikiyatrik bozukluk edinme olasılığını arttırmaktadır (Bates ve diğ., 1982; Barron ve Earls, 1984; 24).

1.4.4.2. Demografik Sebepler

Çevresel faktörlerin (düşük sosyo-ekonomik düzey, yoksulluk, işsizlik, aile büyükleri ile birlikte yaşamak, kardeş sayısı gibi) çocuğun uyum ve davranış problemleri ile ilişkili olabileceği yönünde bulgular mevcuttur (Shaw ve diğ., 1996).

Sosyo-ekonomik düzey, çocuklardaki davranış problemleri üzerinde etkili olan demografik risk faktörlerindedir. Çalışmalar düşük sosyo-ekonomik düzeyde olan ailelerin çocuklarının yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocuklarına göre davranış problemlerini daha fazla sergilediklerini göstermiştir (Holland ve diğ., 2003).

Yapılan bir çalışma da aynı evde anne baba dışında büyük anne ve büyük babanın bulunduğu geniş ailelerde yaşayan çocuklarda anti sosyal davranışların görülme olasılığının fazla olduğu saptanmıştır. Farrington (1989), yaptığı boylamsal çalışmada on yaşına kadar geniş aile de yaşayan bireylerin yetişkinlikte suçta daha fazla eğilimli olduklarını saptamıştır. Aile tipi davranış problemleri nedenleri arasında gösterilebilir

ancak bu ortamlarda büyüyen çocukların tümü uyum ve davranış problemi göstermemektedirler.

Uyum ve davranış problemleri üzerindeki diğer bir demografik risk faktörü cinsiyettir. Yapılan araştırmalar çocuklarda görülen aşırı hareketlilik, saldırganlık gibi sorun oluşturabilecek davranışların erkek çocuklarda daha çok gözlemlendiğini açıklamaktadır (Campbell, 1995).

1.4.4.3. Psiko-Sosyal Sebepler

Kişinin psikolojik durumu onun tüm davranışlarını yönlendirir. Ani şoklar, olağanüstü olayların sebebiyet verdiği durumlar, derin üzüntüler gibi kişiyi psikolojik olarak etkileyen durumlar davranışlarının sebebini de yordar.

Çocuğun yeni girdiği bir çevre, alışma endişesinden dolayı onda kaygı oluşturabilir veya başka çocuklar tarafından dışlanmasına sebebiyet verebilir. Böyle bir durumda çocuk nasıl davranacağını bilemeyip kendini uzaklaştırabilir. Bu durum çocuğun diğer çocuklarla ilişkisinin kötü olmasına neden olur (Douglas, 1989).

Günümüzde çocuklar yoğun ve stresli bir yaşam içerisinde olabilmekteler. Aşırı sorumluluk yüklenmesi, yoğun bir yaşam temposu içerisine sürüklenmesi gibi sebeplerden dolayı çocuk akranlarıyla etkileşim kurma ve oyun oynamaya yeteri kadar vakit ayıramamaktadır (Yumuş, 2013). Bu durum çocuğun sosyal beceri edinmesini olumsuz etkileyerek davranış problemi göstermesine neden olmaktadır.

1.4.4.4. Ailesel Sebepler

Çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren karşılaştığı ilk çevre ailesidir. Anne babanın bakım, eğitim gibi çocuğun ihtiyaçlarına karşı davranış ve tutumu ile çocuğun bu davranış ve tutuma ilişkin algısı sosyalleşme sürecinin temelini oluşturur. Bu sürecin sağlıklı olması çocukta görülebilecek uyum ve davranış problemlerinin sebebi olarak gösterilebilir.

Yapılan çalışmalarda ebeveyn eleştirisi, anne babanın zihinsel rahatsızlıkları, evlilik sorunları, tek ebeveynlik gibi olumsuz aile ortamlarının çocuğun psikiyatrik bozukluklarını, zayıf sosyal ve duygusal gelişme riskini yordadığı bulunmuştur (Şehirli, 2007). Olumsuz anne baba çocuk etkileşimi özellikle küçük çocukların uyum ve davranış problemi göstermesine neden olmaktadır (Barron ve Earls, 1984).

Çocuğun iletişim becerilerini geliştirebilmesi için aile içerisinde fırsat verilmemesi, çevresi ile etkileşimde bulunabileceği ortamlardan yoksun bırakılması, ailede boşanma, ölüm gibi olayların yaşanması çocukta içe kapanıklık, huzursuzluk, endişe, kaygı, korku, bunalma gibi içsel problem davranışların gelişmesi söz konusu olabilir (Gimpel ve Holland, 2003). Anne baba tutumları çocukların uyum ve davranış süreçlerini etkileyen önemli bir ailesel faktördür. Bilal (1984), yaptığı çalışma da anne ve babası demokratik tutum sergileyen çocukların, anne ve babası otoriter tutum sergileyen çocuklara göre kişisel, sosyal ve genel uyum düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. ilgisiz ve ihmalkar anne baba tutumu çocuğun psikolojik durumu üzerinde yıkıcı bir etki bıraktığı gibi, çocuğun saldırgan davranışlara ileriki zamanlarda da uyum ve davranış problemleri sergilemelerine sebep olmaktadır (Boulter, 2004; Dahlenberg ve Potter, 2001).

1.5. KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Araştırma konusu ile ilgili yapılan çalışmalar; annenin kişilik özelliği ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişki, annenin kişilik özelliği ve ebeveyn tutumları ile çocuğun davranış özellikleri arasındaki ilişki, annenin kişilik özelliği ve ebeveyn tutumları ile çocuğun mizaç özellikleri arasındaki ilişki, çocuğun mizaç özellikleri ile davranış özellikleri arasındaki ilişki, çocuğun ve annenin demografik özellikleri ile ebeveyn tutumu, çocuğun mizacı ve davranış özellikleri arasındaki ilişki hakkında yapılan çalışmalar olarak beş alt başlık altında özetlenmiştir.

1.5.1. Annenin Kişilik Özelliği İle Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar

McCrae ve Costa (1985), ailelerin çocuk yetiştirme tutumları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında, ailelerini sevgi dolu olarak tanımlayan çocukların ebeveynlerinin nörotizm boyutunda düşük, dışadönüklük, yumuşak başlılık, sorumluluk ve deneyime açıklık boyutlarında yüksek puan aldıklarını saptamışlardır.

Belsky ve ark. (1995), annenin kişilik özelliği ile ebeveynlik tutumu arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında, duygusal tutarsızlık puanları yüksek olan annelerin çocuklarına karşı müdahaleci, daha az olumlu duygulanıma sahip, daha az duyarlı, bilişsel olarak daha az uyaran verdiklerini saptamışlardır. Yumuşak başlılık kişilik özelliği yüksek annelerin ise daha fazla olumlu duygulanıma sahip, etkin sınır koyabilen, yeterli ve gerekli uyaranları sunabilen ebeveynler olduklarını gözlemlemişlerdir.

Metsapelto ve Pulkkinen (2003), babaların kişilik özellikleri ile ebeveynlik tutumu arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Demokratik babalar, dışadönüklük ve gelişime açıklık alt ölçeklerinden yüksek puan almışlardır. Otoriter babalar, duygusal tutarsızlıktan alt ölçeğinden yüksek, dışadönüklük ve gelişime açıklık alt ölçeğinden düşük puan almışlardır. İzin verici babalar hem duygusal tutarsızlıktan hem gelişime açıklıktan hem de dışadönük alt ölçeklerinden yüksek puan almışlardır. Duygusal yönden ilgili ailelerin dışadönüklük ve gelişime açıklık puanları yüksek bulunurken duygusal yönden kopuk ailelerin dışadönüklük düzeyleri düşük bulunmuştur.

Durmuş (2006), üç altı yaş arası çocuğu olan ebeveynlerin tutumları ile kişilik özelliklerini bazı demografik değişkenlere göre incelemiştir. Araştırmada aşırı koruyucu tutum ile gösteriş, değişiklik, otokontrol, ideal benlik ve yaratıcılık arasında; demokratik tutum ile başarıma, sebat, düzen, bağımsızlık, gösteriş, liderlik, ilgi arasında; baskı ve disiplin tutumu ile gösteriş, değişiklik, yakınlık arasında; ev kadınlığını reddetme tutumu ile başarıma, başatlık, sebat, özgüven, ideal benlik arasında anlamlı ilişki bulunmuştur.

Prinzle ve ark. (2009), dışadönüklük, duygusal tutarsızlık, yumuşak başlılık, özdenetim ve gelişime açıklık kişilik özellikleri ile sıcaklık, özerkliğe destek ve davranışsal kontrol ebeveynlik boyutları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada dışadönüklük,

yumuşak başlılık, özdenetim ve gelişime açıklık kişilik özelliği ile sıcaklık ve davranışsal kontrol ebeveynlik boyutları arasında yüksek düzeyde, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile düşük düzeyde ilişkili bulunmuştur. Yumuşak başlılık kişilik özelliği ile özerkliğe destek verme ebeveynlik boyutu da yüksek düzeyde ilişkili bulunmuştur.

1.5.2. Annenin Kişilik Özelliği ve Ebeveyn Tutumları İle Çocuğun Davranışları Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar

Anne ile çocuk arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bakıldığında, temelde hayvanlar üzerinde yapılan çalışmaların bu alandaki çalışmalara zemin oluşturduğu görülmektedir. Kuo ve Lorenz gelişim ile ilgili hayvanlar üzerinde yaptıkları gözlem ve incelemelerin sonucunda ortaya attıkları görüşler ile ebeveynin rolü ve çocuk gelişiminde erken deneyim hakkındaki sonraki düşünceleri etkiledikleri gözlenmektedir (akt. Karabulut Demir, 2007).

Baumrind ve Black (1967), ebeveyn tutumlarının çocuklar üzerindeki etkilerini inceledikleri çalışmada katı disiplinin erkek çocuklarda bağımlı davranışa neden olduğunu, fakat kız çocuklarında bu etkinin olmadığını saptamışlardır. Çalışmada bağımsız, yetkin ve kendine güvenen çocukların ebeveynlerinin, tutarlı, sevgi dolu ve talepkar özellikte olduklarını bulmuşlardır (Baumrind ve Black, 1967).

Grusec ve Kuczynski (1980), çalışmalarında 4-5 ile 7-8 yaşlarında çocuğu olan anneler ile yaptıkları çalışmada, annelerin çocuklarda görülen istenmedik davranışlar karşısında kullandıkları disiplin teknikleri incelenmiştir. Çalışma bulgularında annelerin çocuğun işlediği kabahat durumuna göre disiplin uygulayacakları belirtilmiştir. Bu disiplin uygulamaları genelde çocuğun haklarını ellerinden alarak istedik davranışa zorlama şeklinde gerçekleşmektedir. Ayrıca annelerin %70 inin çocuğuna vurabileceğini belirtmiştir.

Akçakın (1983), çalışmasında psikiyatrik tanı almış olan annelerin çocuklarının ruhsal gelişimlerini değerlendirmiştir. Nevrotik annelerin çocuklarının, hem psikotik annelerin hem de psikiyatri kliniğine başvurmeyen annelerin çocuklarına kıyasla daha fazla

psikiyatrik belirti gösterdiklerini saptamıştır. Ayrıca nevrotik annelerin çocuklarının ruhsal belirti sayılarının çocuk psikiyatrisi kliniğine başvuran çocuklarına yakın olduğu da söylenmiştir.

Turner ve Harris (1984), anne baba tutumları ile çocukların sosyal yeterlikleri arasındaki etkileşimi incelemiştir. Araştırma bulgularında anne babanın erkek çocuklarına karşı kızlara nazaran daha anlayışlı olduğu saptanmaktadır. Anne babanın hoşgörülü tutumu ile çocuğun kelime haznesi, empati kurma yeteneği, ve fedakarlığı arasında olumlu bir ilişki saptansa da beklenenin altında bir etkisi bulunmuştur.

Fagot ve Hagan (1991), anne ve baba tutumlarının çocuğun sosyal davranışlarına etkisini inceledikleri çalışmalarında 12 aylık erkek çocukların erkek oyuncaklarla oynamaları yönünde ve saldırganlık konusunda aileleri tarafından daha fazla yönlendirildikleri görülmüştür. 18 aylık olan grupta kız çocuklarının iletişime geçme çabaları erkek çocukların da saldırgan davranışları aileleri tarafından daha fazla desteklenmiştir. 5 yaş grubunda anne babaların kız ve erkek çocuklara karşı tutumlarında anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

Uluğtekin (1991), ana-baba davranışları ile çocuğun saldırganlık ve bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmasında 11-12 yaşlarındaki 203 ilkökul öğrencisi ve anne babaları ile çalışmıştır. Araştırmada saldırganlık ve bağımlılık eğilimine ilişkin olarak anne-çocuk ilişkisinin baba-çocuk ilişkisinden daha etkili olduğu, reddeden ve kısıtlayan anne-baba davranışlarının çocuklarda saldırganlık eğilimlerinin oluşmasına yol açtığı belirtilmektedir.

Bilir ve arkadaşları (1991), 4-12 yaşları arasındaki 50.473 çocuk üzerinde boylamsal bir çalışma yaparak, ebeveynlerin çocuğa ceza uygulama sıklığı ve çocukta gözlenen problem davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada annelerin daha fazla dayak cezası verdiklerini saptamışlardır. Erkek çocukların %77.7' si nin kız çocuklarının da %75.5 i nin dayak cezasına maruz kaldıkları ve 5 yaş çocuğunun %81.8 gibi yüksek bir oranla diğer yaş gruplarına göre daha fazla dayak cezası aldıklarını

saptamışlardır. Çocuklarda görülen duygu, davranış ve alışkanlık bozuklarına bakıldığında; şiddet gören çocuklarda davranış bozukluğu ve korku sıklıkla karşılaşılan davranış sorunları iken; , korkular, konuşma problemleri ve alışkanlık bozukluklarının 4 yaş grubunda daha fazla görüldüğünü bulmuşlardır.

Goodman ve arkadaşları (1993), çalışmalarında depresyonda olan annelerin çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerinin olumlu bir benlik kavramı oluşturma, uyum sağlayabilen bir benlik kontrolü ve dürtü kontrolü geliştirme ve akranlarla ilişki kurma becerileri ve sosyal kabul kazanma olmak üzere 3 boyutta etkilendiğini belirtmişlerdir. Depresyon tanısı alan anneler çocuklarına yerinde, işlevsel ve tutarlı bir disiplin uygulamada sıkıntı yaşamaktadırlar (Garber ve Little, 1999; Goodman ve Gotlib, 1999). Ayrıca depresyon tanısı olan annelerin çocuklarının, yeterli benlik kontrolü geliştirmede sorun yaşadığı ve hem içe yönelim hem de dışa yönelim sorunları yaşadıkları görülmektedir (McCauley-Ohannessian ve ark., 2005; Goodman ve ark., 1993).

Dinçer (1993), anaokuluna devam eden öğrencilerin aile tutumlarının yaratıcı düşünmeyle olan ilişkilerini incelemiştir. Aile tutumlarından aile içi çatışma ve yaratıcılık arasında negatif, anne baba tutumları ile çocukların yaratıcı düşünceleri arasında pozitif korelasyon bulmuştur. Babaların öğrenim düzeyleri ile çocuktaki yaratıcılık arasında anlamlı bir ilişki bulunurken annelerin çalışma durumları ile çocukların yaratıcılığı arasında bir ilişki saptamamıştır.

Hatunoğlu (1994), Çalışmasında anne baba tutumları ile saldırganlık arasında anlamlı düzeyde ilişki bulmuştur. Benzer şekilde Petit ve Dodge (2002), de annelerin otoriter tutumlarının okul öncesi dönem çocukların düşmanca davranışlarını arttırdığını ve problem çözme becerilerini zayıflattığını; Hart ve arkadaşları (1998), da evlilik çatışmasının çocuklardaki saldırgan davranışı etkilediğini ve anne-baba baskısı, duyarlılık eksikliği ve psikolojik kontrol (yalnızca anneler için) ile çocuklarda görülen aşırı saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Kerr, Lopez, Olson ve Sameroff (2004), Fiziksel şiddetin düşük olduğu aile ortamından gelen çocuklarda davranış problemi oranının düşük olduğunu saptamışlardır. Bolattekin (2014), de

çocuklardaki duygusal ve davranış sorunları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite ve total güçlüklerle aşırı annelik tutumu arasında doğru orantılı, demokratik tutum ile negatif orantılı korelasyon saptamıştır.

Hay ve Pawlby (2003), annelerin psikolojik problemlerinin çocuklarının prososyal gelişimine etkisini incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada 4 yaş çocuklarında işbirliğinin ve 11 yaş çocuklarında prososyal eğilimlerin dışsal davranışları olumsuz yönde etkilediğini ancak içsel davranışlarla ilişkisinin olmadığını saptamışlardır. Annelerin psikolojik problemlerinin olmasının çocukta prososyal davranışları azalttığını ancak çocukların kendi kendilerine de prososyal olabildiklerini görmüşlerdir. Böylelikle erken işbirliğinin sonraki yıllarda riske karşı çocukları koruduğunu ifade etmişlerdir.

Golboda, Prince ve Scott (2003), 3-4 yaşında çocuğu ve annenin birlikte yaptıkları aktivitelerlerin ailede sosyal problemleri azalttığını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Livanage, Prince ve Scott (2003), anne ile çocuk arasındaki ilişkinin kalitesi arttıkça çocuktaki davranış problemlerin azaldığını saptamışlardır.

Anselmi, Piccinini, Barros ve Lopes (2004), doğumdan itibaren takip edilen 5 yaş grubu çocuklarından seçilen 634 çocuk ve onların anneleri ile yaptıkları çalışmada çocukların davranış problemleri, zeka düzeyleri, annelerinin psikiyatrik bozukluklarının yaygınlığı, ev çevresinin kalitesi, sosyal, demografik (cinsiyet, aile geliri, anne eğitimi, anne yaşı, baba yaşı, baba eğitimi, baba yoksunluğu ve kardeş sayısı), ailesel, kişisel faktörler arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Araştırma sonucunda, çocuklarda içsel problemlerden daha çok dışsal problemlerin yaygın olduğunu saptamışlardır. Çocuklarda görülen davranış problemlerinde cinsiyet ve etnik köken açısından anlamlı fark bulmaz iken, sosyo demografik faktörler, ailesel faktörler (annenin psikiyatrik bozukluğu), ev çevresinin niteliği, kardeş sayısı ve baba bakımı ile davranış problemleri arasında anlamlı yüksek korelasyon olduğunu bulmuşlardır.

Baker, Blacher ve Olsson (2005), gelişim geriliği olan 3-5 yaş grubu çocuklarda problem davranışlar, ailelerin iyimserliği ve mutluluğu ile ilgili çalışmalarında ailesel

mutluluğun ve iyimserliğin çocukların davranışlarını olumlu yönde etkilediğini bulmuşlardır. Problem davranış karşısında anne-babanın stresi olumsuz etkide bulunurken; çocukların problem davranışlarıyla ailesel stres arasında önemli bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Çalışmada problem davranışlar karşısında anne-babanın tutumlarının benzer olduğu bulgular arasında yer almaktadır.

Kırcaali-iftar (2005), 4-6 yaş arasında olan çocukların annelerinin uygun olan ve uygun olmayan davranışları karşısında hangi disiplin yöntemlerini kullandıklarını incelemiştir. Çalışma sonucunda annelerin, uygun davranışları desteklemek için sözel övgüyü çok sık kullandıkları, uygun olmayan davranışların üstesinden gelmek için de sözel açıklamayı kullandıkları gözlemlenmiştir.

Poyraz ve Özyürek (2005), okul öncesi 5-6 yaş çocukların problem davranışları ve ebeveynlerin disiplin yöntemlerini inceleyen bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırma 5-6 yaş grubu çocukların ebeveynleri ile anket formu kullanılarak yürütülmüştür. Araştırma bulgularında ebeveynlerin %72,72 si çocuk bakımı ile ilgili herhangi bir eğitim almadıklarını ve bilgileri çoğunlukla kendi ebeveynlerinden, arkadaşlarından, çeşitli yayınlardan ve okulda verilen eğitimlerden edindiklerini belirtmişlerdir. Ebeveynler ilk üç sırada istenmedik davranış olarak yemek yememe, söz dinlememe, kıskançlık ve düzensizlik-dağınıklık olduğunu belirtmişlerdir. Disiplin yöntemi olarak da ebeveynlerin %57 sinin fiziksel ceza uygulamadıklarını, %43' ünün ise bazen de olsa fiziksel ceza uyguladıklarını söylemişlerdir.

Aunola ve Nurmi (2005), araştırmalarında ebeveyn tutumları ve anaokulu dönemindeki çocukların davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularında ebeveynin uyguladığı otoriter ve kontrollü tutumun çocuklarındaki davranış problemlerini arttırdığını ve şiddetlenerek diğer yıllarda da devam ettiğini ortaya koymuştur.

Sarı (2007), 5-6 yaş grubu çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumunun "aşırı koruyuculuk annelik" boyutunun kardeş

sayısı, anne ve babanın eğitim durumu, annenin yaşı, annenin çalışma durumu ve babanın mesleği değişkenlerinden etkilendiği, “demokratik tutum ve eşitlik tanımı” boyutunun kardeş sayısı, anne ve babanın eğitim durumu, annenin yaşı ve babanın mesleği değişkenlerinden etkilendiği, “baskı ve disiplin” boyutunun da kardeş sayısı, anne ve babanın eğitim durumu, annenin çalışma durumu ve babanın mesleği değişkenlerinden etkilendiğini saptamıştır.

Tezel Şahin ve Özyürek (2008), okulöncesi dönem 5-6 yaş grubu çocuğa sahip anne ve babaların çocuklarına karşı tutumlarının incelendiği araştırmalarında annelerin babalara kıyasla çocuklarına daha demokratik tutum sergilediklerini bulmuşlardır. Annelerin çocuklarına yönelik tutumları anne yaşı, mesleği, çocuğun cinsiyeti ve doğum sırası gibi değişkenlerden anlamlı ölçüde etkilenmezken, baba tutumları baba yaşı, öğrenim düzeyi ve ailede yaşayan diğer bireylerin varlığı durumlarından etkilendiğini saptamışlardır.

Savi (2008), 12-15 yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkisinin incelendiği çalışmasında ergen davranış sorunları ile aile işlevleri arasında hem ergenlere göre hem de anne-babalara göre anlamlı bir ilişki bulurken, annelerin ve babaların ergenlerin davranış sorunlarına ilişkin algıları ile kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptamıştır.

1.5.3. Annenin Kişilik Özelliği ve Ebeveyn Tutumları İle Çocuğun Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar

Aytar, Aksoy ve Kaytez (2014), annelerin kişilik özelliği ile çocukların mizaç özellikleri arasındaki ilişkiyi etkileyen değişkenleri inceledikleri çalışmalarında; doğum sırası değişkeninin çocukların mizaçlarında, yaş ve öğrenim düzeyi değişkeninin ise annelerin kişilik özelliklerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu saptanmıştır.

Yağmurlu, Sanson ve Köymen (2005), Avustralyalı ve Türk çocukların mizaçları ile ebeveynlerin özelliklerinden hareketle kültürlerarası benzerlik ve farklılıkları inceledikleri çalışmada Türk ve Avustralyalı çocukların olumlu sosyal davranış

düzeylerinin benzer olduğunu ancak yordayıcı faktörlerin farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Avustralyalı annelerin çocuğa sıcak yaklaşımı çocukta sebatkar mizacı, Türk annelerin ise çocuktan itaat bekleme davranışı çocukta olumlu sosyal davranışı anlamlı olarak yordamıştır.

Goodman Campbell (1979), annelerin bebeklerinin mizaçlarını algılayışları ile ebeveynlik tutumlarını araştırmıştır. Bulgularda zor mizaçlı bebeklerin anneleri zor mizaçlı olmayan bebeklerin annelerine kıyasla bebekleri ile az ilişki kurdukları, bebeklerinin sosyal ilgilerine daha az duyarlı olduklarını saptamışlardır.

Webster-Stratton ve Eysberg (1982), 3-4 yaş grubundaki çocuklar ve anneleri ile yapmış oldukları çalışmalarında çocuğun mizacı ile anne çocuk ilişkisinin kalitesi arasında anlamlı düzeyde ilişki saptamışlardır.

Clark ve ark. (2000), annenin kişiliği ve çocuğun mizacı arasındaki etkileşimi ele aldığı çalışmada çocuğun negatif duygulanımı ile annenin güç kullanımı arasındaki ilişkinin annenin empati ve dışadönüklük kişilik özellikleri tarafından yönetildiğini bulmuşlardır. Empati ve dışadönüklük kişilik özelliği yüksek olan annelerin çocuklarına daha az güç kullandıklarını saptamışlardır. Çocuğun olumsuz duygulanımını ise annenin özdenetim kişilik özelliğini yordadığını ortaya koymuşlardır.

Coplan ve arkadaşları (2009), annenin kişilik özellikleri ile tutumları arasında çocuğun belirleyici rolünü inceledikleri çalışmalarında aşırı koruyuculuk tutumunun, hem duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile hem de çocuğun utangaçlık özelliği ile pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Zorlayıcı tutumun annenin yumuşak başlılık kişilik özelliği ile negatif, çocuğun duygu düzensizliği ile pozitif yönde ilişkili olduğunu; demokratik tutumun ise hem duygusal tutarsızlık ile hem de çocuğun duygu düzensizliği ile negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

1.5.4. Çocuğun Mizaç Özellikleri İle Davranışları Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar

Literatürde çocukların mizaç ve davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışma sayısının sınırlı olduğu dikkati çekmektedir.

Guerin, Gottfried ve Thomas (1997), zor mizaç ile davranış sorunları ilişkisini araştırdıkları boylamsal çalışmada 1,5 yaşından 12 yaşına kadar gözlenen çocukların anneleri ve öğretmenleri tarafından değerlendirmelerini dikkate aldıkları bir çalışma yapmışlardır. Çalışma bulgularında 1,5 yaşında zor mizaç grubunda olan çocukların üçüncü yıllarında klinik olarak davranışsal sorunlar için risk altında oldukları ve bu grup çocukların çocukluk süresince davranışsal sorun puanlarının diğer grup çocuklarına göre (ortalama veya daha az zorluk çeken çocuklar) 3 ile 11 kat daha fazla olduğunu saptamışlardır. Zor mizaç grubunda olan çocukların saldırganlık ve toplam davranış sorunları ölçeklerindeki değerlerin zor mizaç grubunda olmayanlara göre ortalama dört kat fazla olduğunu gözlemlemişlerdir.

Walker ve arkadaşları (2001), zor ve kolay mizaçlı çocukların davranışlarını inceledikleri çalışmalarında, zor mizaçlı çocukların sosyal olarak kabul “görmeyen saldırgan davranışları daha fazla sergilediklerini, popüler çocukların ise olumlu davranışları daha fazla sergilediklerini saptamışlardır.

Uçar (2017), okul öncesi dönem çocuklarında ilişkisel ve fiziksel saldırganlığı mizaç ve çeşitli değişkenler açısından incelediği çalışmasında, fiziksel saldırganlık ile sebatkarlık ve ritmiklik mizaç özelliği arasında negatif yönde ilişki olduğunu saptamıştır.

1.5.5. Anne ve Çocuğun Demografik Özelliklerinin Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumu ile Çocuğun Mizaç ve Davranış Özelliklerine Etkisini İnceleyen Çalışmalar

Mattison, Humprey, Kales ve Walance (1986), çocukların davranış problemlerinin türlerini ve derecesini ölçmeyi amaçlayan bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. 6-12 yaş arası çocuklarla yapılan çalışmada iletişim güçlüğü ile aşırı hareketlilik ilk sırada yer almaktadır.

Crijne ve arkadaşları (1997), çalışmalarında on iki farklı kültürdeki ailelerin çocukları hakkında bildirdikleri problemleri, içe yönelim, dışa yönelim ve toplam problem açısından karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Sonuçlar erkeklerin problem ve dışa yönelim toplam puanlarının kızlarınkinden daha yüksek olduğunu, içe yönelim puanlarının ise daha düşük olduğunu göstermektedir. Prior, White, Merrigan ve Adler (1998), Avustralya'nın kentsel bölgelerindeki okul öncesi çocuklarında davranış problemlerini ele aldıkları çalışmalarında erkek çocuklarında kız çocuklarına kıyasla dışsal davranış problemlerinin daha sık olduğunu bulmuşlardır. Literatürde birçok çalışmada benzer şekilde erkek çocukların kız çocuklarına kıyasla daha fazla davranış problemi sergilediklerini gösteren çalışmalar mevcuttur (Kanlıklıçer, 2005; Kargı ve Erkan, 2004; Larsson, Bergman, Earles ve Rydelius, 2004; Peren, Stadelmann, Wyl ve Klitzing, 2007; Balat, Şimşek ve Akman, 2008).

Çıkrıkçı (1999), ailenin gelir düzeyi ile anne-babanın eğitim seviyesi yükseldikçe çocuk başarısının arttığını gözlemlemiştir. Ayrıca çalışmada tek çocukların kardeşi olanlara göre okul başarılarının daha yüksek olduğunu saptamıştır. Şendoğdu (2000), anne babaların demografik özellikleri ile çocukların davranışları arasındaki ilişkiyi incelediğinde; ebeveynlerin eğitim düzeyleri ile çocuklardaki olumlu davranışlar arasında pozitif korelasyon bulmuşlardır.

Hyde, Else-Quest, Goldsmith ve Biesanz (2004), annenin çalışma durumunun çocuğun davranışları ve problem davranışları üzerindeki etkisini araştırdıkları boylamsal çalışmada 4 aylık, 12 aylık, 3,5 yaş ve 4,5 yaş periyotlarında veriler toplamışlardır. Çalışmada 3,5 yaş çocukların saldırganlık düzeyleri ile annenin çalışma durumu arasında anlamlı bir korelasyon bulurken aynı ilişki 4,5 yaş çocuklar ve anneler arasında bulunmamıştır.

Brendgen, Dionne, Girard ve Boivin (2005), sosyal saldırganlık üzerinde kalıtım ve çevrenin etkisini araştırdıkları çalışmayı 234 ikiz çocuk ile gerçekleştirmişlerdir. Bulgularda erkek çocukların kız çocuklara göre daha saldırgan olduklarını; sosyal saldırganlığın üzerinde kalıtım oranla çevresel etkilerin daha güçlü olduğunu; fiziksel saldırganlıkta da kalıtımın önemli bir etken olduğunu bulmuşlardır.

Adak, İvrendi ve Kapıkıran (2006), 4-6 yaşlarında 343 okul öncesi dönem çocuğu ile sosyal beceri saptama çalışması yürütmüşlerdir. Çalışma sonucunda sosyal beceri, iletişim ve uyum alt boyutlarında yaşlar arasında fark saptanmıştır. 4 yaşındaki çocukların 5 ve 6 yaşındaki çocuklara göre daha düşük sosyal beceriye sahip olduklarını saptamışlardır. 6 yaş çocuklarının da 5 yaş çocuklarından iletişim ve uyum alt boyutlarında, 4 yaş çocuklarından da iletişim alt boyutundan daha yüksek puan aldıkları görülmektedir.

Çakıcı (2006), araştırmasın da aile işlevleri ve anne-çocuk ilişkilerinde sosyo-ekonomik düzeyin belirleyici bir etken olduğunu saptamıştır. Araştırmanın önemli bir başka sonucu da annelerin öğrenim durumu, aile tipleri ve çocuk sayılarının anne-çocuk ilişkilerini anlamlı derecede etkilediğinin görülmesidir.

Seven (2007), 6 yaşındaki anasınıfı öğrencilerinin sosyal davranış problemleri üzerinde ailesel faktörlerin etkisini incelediği çalışmasında, sosyal davranış problemlerinde cinsiyet, kardeş sayısı, annenin çalışma durumu ve ailenin sosyo-ekonomik durumuna göre anlamlı farklılıklar saptamıştır. Alt faktörlerden içselleşmiş davranış problemleri annenin çalışma durumu ve kardeş sayısına, dışsallaşmış davranış problemleri de cinsiyet ve kardeş sayısına göre farklılıklar göstermiştir. Şehirli (2007), yaptığı araştırmada davranış problemlerinin kardeş sayısına bağlı olarak şekillendiğini, tek çocukların kardeşi olanlara nazaran daha uyumlu olduğunu saptamıştır. Ayrıca araştırmasında annesi ilkokul mezunu olan çocukların, annesi lise ve üniversite mezunu olan çocuklara göre daha fazla istenmeyen davranışlar sergilediklerini saptamıştır

Beautrais, Fergusson ve Shannon (1982), Yeni Zelanda da “okul öncesi dönem çocuklarının davranış problemleri ve aile içerisinde yaşanan olaylar” ile ilgili 1265 çocuk ve anneleri ile bir araştırma yürütmüşlerdir. Araştırma da anne yaşı, annenin etnik statüsü (beyaz ve beyaz olmayan), annenin eğitim durumu, aile tipi (evlatlık, anne baba bir arada veya ayrı), ailedeki çocuk sayısı ve çocuğun kaçınıcı sırada doğduğu, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi faktörleri açısından yetiştirme problemleri (yönlendirme ve kontrol zorluğu, öfke davranışı, yeme problemleri, saldırganlık, utangaçlık, korku,

kaygı, heyecan, dilini kullanma geriliği ve tuvalet eğitimi vb.) incelenmiştir. Araştırma bulgularında davranış problemleri ile çocuk yetiştirme tutumları arasında anlamlı ilişki bulunmuş. Araştırma da çocuklarda en sık gözlenen problem davranışlar öfke, nefes alıp verme problemleri ve yeme problemleri olmuştur. Ebeveynin yetiştirme tutumu üzerinde; çocuğun evletlik olması, anne babanın bir arada oluşu veya ayrılığı, ailedeki çocuk sayısı ve çocuğun doğum sırası, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi faktörlerinin yüksek bir oranda etkilediği de saptanmıştır.

Barron ve Earls (1984), 3 yaş çocuklarındaki mizaç özellikleri, ebeveyn-çocuk etkileşiminin niteliği, toplam aile stresi ve demografik özellikler şeklindeki bağımsız değişkenlerin davranış sorunları ile ilgisini ele aldıkları çalışmalarında sosyodemografik değişkenlerden sadece tek ebeveynli olma ile davranış sorunları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulmuşlardır. Ayrıca çocuğun esnek olamama, yüksek gerilim ve düşük adapte olma olmak üzere üç mizaç özelliği ile davranış sorunları arasında ilişkinin olduğu bulunmuştur.

Öner (1984), ebeveynlerin eğitim düzeyleri ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi araştırmak için yürüttüğü çalışmada, eğitim düzeyinin çocuk yetiştirme tutumlarını belirlemede sosyo-ekonomik düzeyden daha etkin bir değişken olduğunu saptamıştır. Araştırma da yüksek eğitim düzeyinde olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ile düşük eğitim düzeyinden gelen ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki farkın, yüksek sosyo-ekonomik düzeyde olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumu ile düşük sosyo-ekonomik düzeyden gelen ebeveynlerin tutumları arasındaki farktan daha fazla olduğu görülmüştür.

Mızrakçı (1994), 3-6 yaş arasında çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörleri (demografik özellikler, kendi yetiştiriliş tarzları, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve çocuğun mizacına ilişkin algıları) incelemiştir. Çalışma annenin çocuk yetiştirme tutumları üzerinde en etkili faktörün annenin eğitim düzeyinin olduğunu göstermektedir. Benzer çalışmada Arı, Artan ve Bayhan (1995), tarafından yapılmıştır. Çalışmada annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe otoriter tutumun azaldığı;, demokratik tutumun arttığı görülmüştür.

1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI

Yukarda yapılan açıklama ve tartışmalara dayanarak bu araştırmada öncelikle annenin kişilik özellikleri ve çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun mizaç ve davranışları arasındaki ilişkinin okul öncesi dönemde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amaca ek olarak çocuğun cinsiyeti, yaşı, annenin yaşı, doğum yaşı, mesleği, eğitim düzeyi, çalışıp çalışmama durumu, babanın yaşı, eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi gibi demografik değişkenler ile annenin çocuk yetiştirme tutumu, çocuğun mizacı ve davranışı arasındaki ilişki de incelenmek istenmiştir. Bu amaçlarla aşağıdaki sorular ve hipotezler ele alınmıştır:

Soru1: Annenin kişilik özellikleri ile ebeveyn tutumları arasında ilişki var mıdır?

H1. Annenin özdisiplin kişilik özelliği ile aşırı koruyucu ve baskı disiplin tutumları arasında pozitif yönde, gelişime açıklık, uyumluluk ve dışa dönüklük kişilik özellikleri ile aşırı koruyucu ve baskı disiplin tutumları arasında negatif yönde ilişki vardır.

H2. Annenin gelişime açıklık, uyumluluk, özdisiplin ve dışadönüklük kişilik özelliği ile demokratik ve eşitlik tanıma tutumu arasında pozitif yönde, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile demokratik ve eşitlik tanıma tutumu arasında negatif yönde ilişki vardır.

H3. Annenin gelişime açıklık, uyumluluk ve dışa dönüklük kişilik özelliği ile ev kadınlığını reddetme ve karı-koca geçimsizliği tutumları arasında negatif yönde, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile ev kadınlığını reddetme ve karı-koca geçimsizliği tutumları arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Soru 2. Annenin kişilik özelliği ile çocuğun davranış özellikleri arasında ilişki var mıdır?

H1. Annenin gelişime açıklık, uyumluluk ve dışa dönüklük kişilik özelliği ile çocuğun uyum ve olumlu sosyal davranışları arasında pozitif yönde, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile uyum ve olumlu sosyal davranış davranışları arasında negatif yönde ilişki vardır.

H2. Annenin gelişime açıklık, uyumluluk ve dışa dönüklük kişilik özelliği ile çocuğun sosyal kaygı, depresif duygulanım ve isyankar davranışları arasında negatif yönde,

duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile sosyal kaygı, depresif duygulanım ve isyankar davranışları arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Soru 3. Annenin kişilik özelliği ile çocuğun mizaç özellikleri arasında ilişki var mıdır?

H1. Annenin gelişime açıklık, uyumluluk ve dışadönüklük kişilik özellikleri ile çocuğun sebatkarlık ve sıcakkanlılık mizaç özellikleri arasında pozitif yönde, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile sebatkarlık ve sıcakkanlılık mizaç özellikleri arasında negatif yönde ilişki vardır.

H2. Annenin gelişime açıklık, uyumluluk ve dışadönüklük kişilik özelliği ile çocuğun tepkisellik mizaç özelliği arasında negatif yönde, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile tepkisellik mizaç özelliği arasında pozitif yönde ilişki vardır.

H3. Annenin özdisiplin kişilik özelliği ile çocuğun ritmiklik mizaç özelliği arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Soru 4. Annenin tutumu ile çocuğun davranışları arasında ilişki var mıdır?

H1. Annenin demokratik ve eşitlik tanıma tutumu ile çocuğun uyum ve olumlu sosyal davranış özellikleri arasında pozitif yönde, ev kadınlığını reddetme ve karı koca geçimsizliği tutumları ile uyum ve olumlu sosyal davranış özellikleri arasında negatif yönde ilişki vardır.

H2. Annenin baskı ve disiplin tutumu ile çocuğun sosyal kaygı davranışı arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Soru 5. Annenin tutumu ile çocuğun mizaç özellikleri arasında ilişki var mıdır?

H1. Annenin aşırı koruyucu, ev kadınlığını reddetme ve karı koca geçimsizliği tutumu ile çocuğun tepkisellik mizaç özelliği arasında pozitif yönde, demokratik ve eşitlik tanıma tutumu ile tepkisellik mizaç özelliği arasında negatif yönde ilişki vardır.

H2. Annenin demokratik ve eşitlik tanıma tutumu ile çocuğun sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri arasında pozitif yönde, aşırı koruyucu, ev kadınlığını reddetme, karı koca geçimsizliği ve baskı disiplin tutumu ile sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri arasında negatif yönde ilişki vardır.

Soru 6. Çocuğun mizaç özellikleri ile davranışları arasında ilişki var mıdır?

H1. Çocuğun tepkisellik mizaç özelliği ile açık fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, isyankar ve sosyal kaygı davranışları arasında pozitif yönde, sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri ile açık fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, isyankar ve sosyal kaygı davranışları arasında negatif yönde ilişki vardır.

H2. Çocuğun tepkisellik mizaç özelliği ile uyum ve olumlu sosyal davranışları arasında negatif yönde, sebatkarlık ve sıcakkanlılık mizaç özelliği ile uyum ve olumlu sosyal davranışları arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Soru 7. Annenin demografik özellikleri ile çocuk yetiştirme tutumu arasında ilişki var mıdır?

H1. Annenin yaşı, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi ve aile gelir düzeyi ile annenin aşırı koruyucu, baskı disiplin, ev kadınlığını reddetme ve karı koca geçimsizliği tutumları arasında negatif yönde ilişki vardır.

H2. Anne ve babanın eğitim düzeyi ile annenin demokratik ve eşitlik tanıma tutumu arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Soru 8. Çocuğun demografik özellikleri ile davranışları arasında ilişki var mıdır?

H1. Anne ve babanın eğitim düzeyi ile çocuğun açık fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık, depresif duygulanım, sosyal kaygı ve isyankar davranışları arasında negatif yönde ilişki vardır.

H2. Annenin yaşı, eğitim düzeyi, babanın yaşı ve eğitim düzeyi ile çocuğun uyum ve olumlu sosyal davranışları arasında pozitif yönde ilişki vardır.

Soru 9. Çocuğun demografik özellikleri ile mizacı arasında ilişki var mıdır?

H1. Anne ve babanın eğitim düzeyi ile çocuğun sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri arasında pozitif yönde ilişki vardır.

H2. Anne ve babanın eğitim düzeyi ile çocuğun tepkisellik mizaç özelliği arasında negatif yönde ilişki vardır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde, çalışmanın katılımcılarına, veri toplama araçlarına ve işleme yönelik çeşitli bilgiler yer almaktadır.

2.1 Katılımcılar

Bu araştırmanın örneklemini, Ankara ili Etimesgut, Gölbaşı ve Çankaya İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı, ilkokul bünyesindeki anasınıflarına, bağımsız anaokullarına ve özel okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 4-5 yaş grubu çocukları ve anneleri oluşturmaktadır. Toplamda 443 çocuk ve annesine ulaşılmıştır. Ancak ölçeklerde çok sayıda boş bırakan 46 katılımcının çıkarılması nedeniyle araştırma 182 kız ve 215 erkek çocuk ile anneleri olmak üzere 397 katılımcıdan elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir.

2.1.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Yönelik Temel İstatistikler

Bu bölümde çocukların yaş, kardeş sayısı, aile türü, annenin yaşı, annenin eğitim düzeyi, annenin çalışma durumu, annenin mesleği, babanın yaşı, babanın eğitim düzeyi, babanın mesleği ve ailenin gelir düzeyine ilişkin temel betimleyici istatistikler kız ve erkek çocuklar için ayrı ayrı yapılmıştır (tablo 2.1.1).

Tablo 2.1.1. Katılımcılara İlişkin Betimleyici İstatistikler (n= 397)

	KIZ (N= 182)		ERKEK (N= 215)	
	N	%	N	%
Yaş				
4 yaş	75	42.4	87	42.9
5 yaş	102	57.6	116	57.1
Kardeş Sayısı				
Kardeş yok	58	31.9	63	29.3
Kardeş var	124	68.1	152	70.7
Aile Türü				
Çekirdek	166	91.7	200	93.5
Geniş	8	4.4	11	5.1
Sadece Anne	7	3.9	3	1.4

Anne Yaşı				
45+	3	1.6	5	2.3
40-44	20	11	23	10.7
35-39	70	38.5	74	34.6
30-34	78	42.9	84	39.3
29-	11	6	28	13.1
Anne Eğitim				
Yok	1	0.6	1	0.5
Okur Yazar	1	0.6		
İlköğretim	7	3.9	14	6.5
Lise	46	25.4	51	23.7
Üniversite	126	69.6	149	69.3
Anne Çalışma Durumu				
Çalışmıyor	99	54.4	103	48.1
Çalışıyor	83	45.6	111	51.9
Anne Meslek				
Evhanımı	99	54.4	103	48.1
Memur	44	24.2	52	24.3
İşçi	9	4.9	8	3.7
Serbest Meslek	3	1.6	11	5.1
Emekli	3	1.6	1	0.5
Diğer	24	13.2	39	18.2
Baba Yaşı				
45+	2	1.1	3	1.5
40-44	30	17.2	54	26.2
35-39	79	45.4	75	36.4
30-34	45	25.9	55	26.7
29-	18	10.3	19	9.2
Baba Eğitim				
İlköğretim	8	4.5	8	3.8
Lise	39	22	40	19
Üniversite	130	73.4	162	77.1
Baba Meslek				
Memur	54	30.9	60	28.8
İşçi	26	14.9	33	15.9
Serbest Meslek	36	20.6	44	21.2
Emekli	10	5.7	11	5.3
Diğer	48	27.4	56	26.9
Çalışmıyor	1	0.6	4	1.9
Ailenin Gelir Düzeyi				
1000 TL Altı	1	0.6		
1001-3000	35	21.9	35	19.6
3001-5000	60	37.5	52	29.1
5001 Ve Üstü	64	40	92	51.4

Tablo 2.1.1.'de görüleceği üzere kız çocukların % 42,4'ü (N=75) 4 yaş ve % 57,6'sı (N=102) 5 yaştır. Erkek çocukların ise % 42,9'u (N=87) 4 yaş ve % 57,1'si (N=116) 5 yaştır.

Araştırmaya katılan çocukların kardeş sayısı incelendiğinde kız çocuklarının %31,9'unun (N=58) kardeşi yoktur ve %68,1'inin (N=124) kardeşi vardır. Erkek çocukların ise %29,3'ünün (N=63) kardeşi yoktur ve %70,7'nin (N=152) kardeşi vardır. Çocukların aile türü incelendiğinde kız çocukların %91,7'si (N=166) çekirdek ailede, %4,4'ü (N=8) geniş ailede ve %3,9'u (N=7) sadece annesi ile yaşamaktadır. Erkek çocukların ise %93,5'i (N=200) çekirdek ailede, %5,1'i (N=11) geniş ailede ve %1,4'ü (N=3) sadece annesi ile yaşamaktadır.

Çocuklarının annelerinin yaşları incelendiğinde kızların annelerinin %1,6'sı (N=3) 45 yaş ve üstü, %11'i (N=20) 40-44 yaş aralığında, %38,5'i (N=70) 35-39 yaş aralığında, %42,9'u (N=78) 30-34 yaş aralığında ve %6'sı (N=11) 29 yaş ve altında yer almaktadır. Erkeklerin annelerinin ise %2,3'ü (N=5) 45 yaş ve üstü, %10,7'si (N=23) 40-44 yaş aralığında, %34,6'sı (N=74) 35-39 yaş aralığında, %39,3'ü (N=84) 30-34 yaş aralığında ve %13,1'i (N=28) 29 yaş ve altında yer almaktadır.

Çocukların annelerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde kızların annelerinin %0,6'sı (N=1) okur yazar değil, %0,6'sı (N=1) okur yazar, %3,9'u (N=7) ilköğretim mezunu, %25,4'ü (N=46) lise mezunu ve %69,6'sı (N=126) üniversite mezunudur. Erkeklerin annelerinin ise %0,5'i (N=1) okur yazar değil, %6,5'i (N=14) ilköğretim mezunu, %23,7'si (N=51) lise mezunu ve %69,3'ü (N=149) üniversite mezunudur.

Annelerin çalışma durumları incelendiğinde kızların annelerinin %54,4'ü (N=99) çalışmıyor ve %45,6'sı çalışıyor. Erkeklerin annelerinin ise %48,1'i (N=103) çalışmıyor ve %51,9'u (N=111) çalışıyor.

Annelerin meslekleri incelendiğinde kızların annelerinin %54,4'ü (N=99) ev hanımı, %24,2'si (N=44) memur, %4,9'u (N=9) işçi, %1,6'sı (N=3) serbest meslek, %1,6'sı (N=3) emekli ve %13,2'si (N=24) diğer meslek grubunda yer almaktadır. Erkeklerin

annelerinin ise %48.1'i (N=103) ev hanımı, %24.3'ü (N=52) memur, %3.7'si (N=8) işçi, %5.1'i (N=11) serbest meslek, %0.5'i (N=1) emekli ve %18.2'si (N=39) diğer meslek grubunda yer almaktadır.

Araştırmaya katılan çocukların babalarının yaşları incelendiğinde kızların babalarının %1.1'i (N=2) 45 yaş ve üstü, %17.2'si (N=30) 40-44 yaş aralığında, %45.4'ü (N=79) 35-39 yaş aralığında, %25.9'u (N=45) 30-34 yaş aralığında ve %10.3'ü (N=18) 29 yaş ve altındadır. Erkeklerin babalarının ise %1.5'i (N=3) 45 yaş ve üstü, %26.2'si (N=54) 40-44 yaş aralığında, %36.4'ü (N=75) 35-39 yaş aralığında, %26.7'si (N=55) 30-34 yaş aralığında ve %9.2'si (N=19) 29 yaş ve altındadır.

Çocukların babalarının eğitim düzeyleri incelendiğinde kızların babalarının %4.5'i (N=8) ilköğretim mezunu, %22'si (N=39) lise mezunu ve %73.4'ü (N=130) üniversite mezunudur. Erkeklerin babalarının ise %3.8'i (N=8) ilköğretim mezunu, %19'u (N=40) lise mezunu ve %77.1'i (N=162) üniversite mezunudur.

Babalarının meslekleri incelendiğinde kızların babalarının %30.9'u (N=54) memur, %14.9'u (N=26) işçi, %20.6'sı (N=36) serbest meslek, %5.7'si (N=10) emekli, %27.4'ü (N=48) diğer meslek grubu ve %0.6'sı (N=1) çalışmayandır. Erkeklerin babalarının ise %28.8'i (N=60) memur, %15.9'u (N=33) işçi, %21.2'si (N=44) serbest meslek, %5.3'ü (N=11) emekli, %26.9'u (N=56) diğer meslek grubu ve %1.9'u (N=4) çalışmayandır.

Aile gelir düzeyleri incelendiğinde kızların %0.6'sı (N=1) 1000 TL ve altı, %21.9'u (N=35) 1001-3000 TL, %37.5'i (N=60) 3001-5000 TL ve %40'ı (N=64) 5001 TL ve üstü grubunda yer almaktadır. Erkeklerin ise %19.6'sı (N=35) 1001-3000 TL, %29.1'i (N=52) 3001-5000 TL ve %51.4'ü (N=92) 5001 TL ve üstü grubunda yer almaktadır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında Demografik Bilgi Formu (Bilgilendirilmiş Onay Formu ve Veli Onay Mektubu ile birlikte) , Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu, Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği, Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu ve Çocuk Davranışlarını

Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Demografik Bilgiler, Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu ve Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği anneler tarafından, Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği ise öğretmenler tarafından doldurulmuştur.

2.2.1 Demografik Bilgi Formu

Çalışmada yer alan katılımcıların yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı, aile türü, anne yaşı, anne eğitim düzeyi, anne mesleği, baba yaşı, babanın mesleği ve aile gelir düzeyi gibi kimlik ve sosyodemografik bilgileri ile psikolojik ölçek sonuçlarını kayıt etmek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Bu formlar katılımcıların anne ve öğretmenleri ile birlikte doldurulmuştur. Demografik bilgi formu katılımcılara araştırmanın amacı hakkında genel bilgi vermek için bilgilendirilmiş onay formu ve veli onay mektubu ile birlikte verilmiştir. Formların birer örneği Ek 1, Ek 2 ve Ek 3’ de verilmiştir.

2.2.2. Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (Parental Attitude Research Instrument; PARI)

Bu ölçek Schaefer ve Bell (1958) tarafından ebeveynin çocuk yetiştirme tutumunu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinali 115 maddeden oluşmaktadır. Ancak içerdiği soruların birbiriyle kavramsal gruplaşmalarını incelemek amacıyla yapılan faktör analizi sonucu 5 alt boyut saptanmış olup bu alt boyutlarda ağırlıkla yer alan maddeler seçilerek ölçek 60 maddeye indirilmiş hali ile kullanılmaktadır. Dörtlü likert tipi olan bu ölçekte katılımcılardan “çok uygun buluyorum” (4), “oldukça uygun buluyorum” (3), “biraz uygun buluyorum” (2), “hiç uygun bulmuyorum” (1) seçeneklerinden kendilerine uygun olanları işaretlemeleri istenmektedir. Maddelerde olumlu ve olumsuz ifadelere yer verilmektedir.

Schaefer ve Bell’in geliştirdiği ve 1978’de Güney Le Comte, Ayhan Le Comte ve Serap Özer tarafından Türkçe’ye adapte edilen PARI ölçeğinin madde sayısı 60’a, alt boyut sayısı 5’e indirilmiştir (akt. Özyürek ve Tezel Şahin, 2005).

Bu alt boyutlar sırasıyla, *Aşırı Annelik* (Faktör 1), *Demokratik Tutum Ve Eşitlik Tanıma* (Faktör 2), *Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme* (Faktör 3), *Geçimsizlik/ Evlilik Çatışması* (Faktör 4) Ve *Baskı/Disiplin* boyutudur (Faktör 5).

Faktör I, *aşırı koruyuculuk* olumsuz tutum faktörüdür. Annenin çocuğun hayatına fazla karışması, çocuktan bağımlı, çalışkan ve faal olmasını istemesi, annenin son derece fedakâr olması ve çocuğun bunu anlaması gereğine inanması konularını içermektedir. Faktör II *demokratik tutum ve eşitlik* tanıma olumlu tutum faktörüdür. Çocuğa eşit haklar tanıma, fikirlerini açıkça belirtmesini destekleme, onunla arkadaşlık etme ve birçok şeyi paylaşmak konularını içermektedir. Faktör III *ev kadınlığı rolünü reddetme* olumsuz tutum fôktörü olup, ev kadınlığından hoşnut olmamak, sinirlilik, çocuklarla bir arada uzun süre kalmaktan hoşlanmamak ve yeni doğan bebeğin bakımından ürkemek konularını içermektedir. Faktör IV *geçimsizlik/ evlilik çatışması* olumsuz tutum faktörü, eşler arasındaki geçimsizliğin çocuk yetiştirmedeki rolünü, kocanın düşüncesiz oluşunu, anneye yardımcı olmayışı konularını içermektedir. Faktör V *baskı/disiplin* olumsuz tutum faktörü olup olumsuz çocuk yetiştirme tutumuna işaret eden, cinsel davranışı bastırma, saldırganlığı bastırma, sıkı disipline inanma, çocuğu zorlama, anne-babanın mutlak hâkimiyetine inanma konularını içermektedir.

Ölçekte yer alan 1, 3, 4, 7, 11, 12, 14, 26, 27, 28, 32, 34, 36, 56 51 ve 55. sorular 1. faktörle; 2, 13, 18, 22, 29, 37, 44, 45 ve 56. sorular 2. faktörle; 6, 9, 16, 17, 21, 23, 31, 38, 41, 42, 49, 52 ve 55. sorular 3. faktörle; 8, 19, 33, 40, 48, ve 54. sorular 4. faktörle; 5, 10, 15, 20, 24, 25, 30, 35, 39, 43, 47, 50, 53, 56, 58 ve 60. sorular 5. faktörle ilişkili olarak değerlendirilmiştir (akt: Yeter, 2010). Her madde için işaretlenen seçenek numarası madde puanı olarak değerlendirilmekte olup 2, 29, ve 44. maddeler ise tersine puanlanmaktadır. Ölçekten toplam puan hesaplanmamaktadır. Her alt boyut için ayrı puan elde edilerek, her alt boyutlara ait puan yüksekliğine göre o faktöre ait tutumun onaylandığı görülmektedir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlaması LeCompte, LeCompte A. ve Özer (1978) tarafından yapılmıştır. Güvenirlik çalışması sonucu test-tekrar test korelasyon katsayısı .58-.88 arasında bulunmuş, ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .89 olarak bulunmuştur. Alt

boyutların Cronbach's alfa katsayıları; aşırı koruyuculuk 0.83, demokratik 0.40, ev kadınlığı rolünü reddetme 0.77, geçimsizlik 0.65, sıkı disiplin 0.77 olarak bulunmuştur. Çalışmada AHÇYTÖ'nün tüm maddeleri için iç tutarlık katsayısı (cronbach alfa değeri) .86 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada PARI, annelerin çocuk yetiştirme tutumunu ölçme amacıyla kullanılmıştır. Anne-babalara, genç ve çocuklara da uygulanabilen ölçek, bu çalışmada okul öncesi kuruma devam eden çocukların annelerine uygulanmıştır. Ölçeğin bir örneği Ek 4' de verilmiştir.

2.2.3 Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu (Big Five Personality Inventory-Short Form)

Ölçek, Benet-Martinez ve John (1998) tarafından geliştirilmiştir. BFKÖ, öz bildirim tarzı, 5'li Likert tipi (1-Hiç Katılmıyorum, 5-Tamamen Katılıyorum), 44 maddelik bir ölçme aracıdır.

Beş Faktör Kişilik Envanteri (BFKÖ) kişilik özelliklerini ölçebilmek amacıyla Benet, Martinez ve John (1998) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 44 maddeden oluşmaktadır Beşli likert tipi olan bu ölçekte katılımcılardan “tamamen katılıyorum” (5), “katılıyorum” (4), “kararsızım” (3), “katılmıyorum” (2), “hiç katılmıyorum” (1) seçeneklerinden kendilerine uygun olanları işaretlemeleri istenmektedir. Ölçek, dışa dönüklük, duygusal dengesizlik (nevrotiklik), yumuşak başlılık, sorumluluk ve deneyime açıklık olmak üzere beş faktörden oluşmaktadır. Ölçekte “nörotiklik” ve “dışadönüklük” faktörleri 8'er madde, “uyumluluk” ve “özdisiplin” faktörleri 9'ar madde, “gelişime açıklık” faktörü ise 10 madde ile ölçülmektedir.

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması, 56 ülke kapsamında kişilerin kendini tanımlama profilleri ve örüntüleri konusunda yapılan bir çalışmanın (Schmitt ve ark., 2007) Türkiye ayağı kapsamında, Sümer ve Sümer (2005) tarafından yapılmıştır. Çalışmada Cronbach Alfa güvenilirlik değerleri faktörlerden “nörotiklik.” için 79, “dışadönüklük” için.77, “gelişime açıklık” için .76, “uyumluluk” için .70, “özdisiplin” için .78 olarak

bulunmuştur (Schmitt ve ark., 2007). Aynı ölçekle yapılan bazı çalışmalarda ise, beş faktör kişilik boyutlarının Cronbach Alfa güvenilirlik değerleri .64 ile .77 arasında ve .67 ile .83 arasında değiştiği görülmüştür (Sümer, Lajunen ve Özkan, 2005). Çalışmada BKFÖ'nün tüm maddeleri için iç tutarlık katsayısı (cronbach alfa değeri) .86 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu, annelerin kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Ölçeğin bir örneği Ek 5' de verilmiştir.

2.2.4 Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (The Short Temperament Scale for Children; STSC)

Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği Prior, Sanson ve Oberklaid (1989) tarafından çocukların mizaç özelliklerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 30 maddeden oluşmaktadır. Altılı likert tipi olan bu ölçekte katılımcılardan “Hemen hiç”(1), “Sık değil”(2), “Değişken, genelde olmaz”(3), “Değişken, genelde olur” (4), “Sık sık” (5), “Hemen her zaman”(6) seçeneklerinden kendilerine uygun olanları işaretlemeleri istenmektedir.

Ölçek tepkisellik, sebatkarlık, sıcakkanlılık-utangaçlık ve ritmiklik olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. *Tepkisellik boyutu*, çocuğun belirli bir uyaran veya olaya tepki vermeye hazır olma durumunu; *Sebatkarlık boyutu*, çocuğun dikkatini bir etkinlik üzerinde yoğunlaştırabilme durumunu; *Sıcakkanlılık boyutu*, çocuğun yeni insan ve ortamlara yaklaşma eğiliminin olup olmadığını; *Ritmiklik boyutu* ise çocuğun uyku, açlık, tuvalet vb. fonksiyonlarının zaman içerisindeki düzenliliğini ölçer.

7, 8, 11, 16, 19, 20, 24, 25 ve 29. maddeler tepkisellik boyutunu; 2, 5, 10, 12, 23, 27, 29 ve 30. maddeler sebatkarlık boyutunu; 1, 4, 13, 15, 18, 21 ve 28. maddeler sıcakkanlılık boyutunu; 3, 6, 9, 14, 17, 22 ve 26. maddeler ritmiklik boyutunu ölçmektedir. Her madde için işaretlenen seçenek numarası madde puanı olarak değerlendirilmekte olup 2, 3, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 29 ve 30. maddeler ise tersine puanlanmaktadır. Her bir alt ölçeğin puanını hesaplamak için o alt ölçekteki

maddelerin puanlarının ortalaması alınmaktadır. Boyutlardan alınan yüksek puan sırasıyla, çocuğun düşük tepkisellik, düşük sebatkarlık, düşük sıcakkanlılık ve düşük ritmiklik özelliklerine işaret etmektedir. Yani çocuğun aldığı puan yükseldikçe mizaç özelliği azalmakta, puan düştükçe mizaç özelliği artmaktadır.

Türkçe'ye uyarlanması Yağmurlu ve Sanson (2004) tarafından yapılmıştır. Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeğinin Cronbach alfa değeri sebatkarlık boyutu için .85, tepisellik için .82 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık puanları sıcakkanlılık için .80, tepkisellik için .77, sebatkarlık için .76 ve ritmiklik için .48' dir (akt. Uçar, 2017). Çalışmada CMÖ'nün tüm maddeleri için iç tutarlık katsayısı (cronbach alfa değeri) .63 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği, çocukların mizaç özelliklerini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Ölçeğin bir örneği Ek 6' da verilmiştir.

2.2.5 Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (Preschool Social Behavior Scale - Teacher Form; PSBS-TF)

Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği, okul öncesi dönem çocuklarında ilişkisel saldırganlık düzeylerini ölçmek amacıyla Crick, Casas ve Mosher (1997) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 25 maddeden oluşmaktadır. Beşli likert tipi olan bu ölçekte öğretmenlerden "1= Hiçbir zaman", "2= Çok seyrek", "3=Bazen", "4= Çok sık", "5= Her zaman" seçeneklerinden çocuk için uygun olanları işaretlemeleri istenmektedir.

Ölçek ilişkisel saldırganlık, fiziksel saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve depresif duygular olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. *İlişkisel saldırganlık boyutu* ilişkiler yoluyla arkadaşlığa zarar vermeyi veya zarar vermekle tehdit etmeyi; *fiziksel/açık saldırganlık boyutu* fiziksel güç kullanarak ya da fiziksel güç kullanmak tehdidi ile diğerlerine zarar vermeyi içeren, itme, çekme, cımcikleme, yumruklama, bir şeyler fırlatma gibi davranışları; *olumlu sosyal davranış boyutu*, başkalarının yararı için dışsal bir ödül beklemeden yapılan eylemleri; *depresif duygulanım boyutu* depresyon,

duygusal olarak oldukça üzüntülü olma, cesaretsizlik, umutsuzluk ve huzursuzluğu içermektedir.

2, 5, 7, 12, 14, 17, 20, 23. maddeler açık/fiziksel saldırganlık alt boyutunu; 1, 3, 6, 10, 18, 24, 25. Maddeler olumlu sosyal davranış alt boyutunu; 4, 8, 11, 15, 21, 22. maddeler ilişkisel saldırganlık alt boyutunu ve 9, 13, 16, 19. maddeler depresif duygulanım alt boyutunu ölçmektedir. Her madde için işaretlenen seçenek numarası madde puanı olarak değerlendirilmektedir.

Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması, Şen (2009) tarafından yapılmıştır. Çalışmada Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı açık/fiziksel saldırganlık alt boyutu için .95, ilişkisel saldırganlık alt boyutu için .90, depresif duygulanım alt boyutu için .51 ve olumlu sosyal davranış alt boyutu için ise .89 olarak bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında öğretmenin rapor ettiği ölçeğin faktör yapısı temel bileşenler analiziyle incelenmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri .94 olarak hesaplanmıştır. Varyansın %67'sini açıklayan dört faktör elde edilmiştir. Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı açık saldırganlık alt boyutu için .78, ilişkisel saldırganlık alt boyutu için .82, depresif duygulanım alt boyutu için .68 ve olumlu sosyal davranış alt boyutu için ise .85 olarak bulunmuştur (Şen ve Arı, 2011). Çalışmada SDÖ'nün tüm maddeleri için iç tutarlık katsayısı (cronbach alfa değeri) .75 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği, okul öncesi kuruma devam eden çocukların sosyal davranış örüntülerini belirlemek amacıyla uygulanmıştır. Ölçeğin bir örneği Ek 7' de verilmiştir.

2.2.6 Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği

Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği 6-18 Yaş İçin Çocuk Davranışları Kontrol Listesi (Child Behaviour Checklist For Ages 6–18) (Achenbach, 2001) ,Ebeveyn Değerlendirme Ölçeği: Çocuklar İçin Davranış değerlendirme sistemi (Parent Rating Scales: Behavior Assessment System for Children) (Reynolds ve Kamphaus, 2004), Çocuk Problemleri Kontrol Listesi (Children's Problems Checklist) (Schinka, 1985)

ölçeklerinden yararlanarak Şehirli tarafından (2007) okul öncesi çocukların davranış sorunlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 73 maddeden oluşmaktadır. Beşli likert tipi olan bu ölçekte öğretmenlerden “Hiçbir Zaman” (1), “Nadiren” (2), “Bazen” (3), “Sıklıkla” (4), “Her Zaman” (5) seçeneklerinden çocuğa uygun olanları işaretlemeleri istenmektedir.

Ölçek isyankar davranışlar, uyum ve sosyal kaygı olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. *İsyankar davranışlar alt boyutu* 5-6 yaş çocuklarında görülen saldırganlık, öfke, inatçılık ve çocuğun kendini ifade ederken gösterdiği tepkiler gibi davranışları; *uyum alt boyutu* kendine güven, yaşlılarla ve yetişkinlerle iletişim, kendini ifade etme ve sosyal becerileri; *sosyal kaygı alt boyutu* korku, endişe, utangaçlık, heyecan gibi durumları içermektedir.

1, 2, 8, 10, 11, 14, 16, 22, 23, 25, 26, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 38, 42, 46, 47, 51, 52, 54, 56, 57, 60, 62, 64, 65, 68, 72, 73. maddeler isyankar davranışlar alt boyutunu; 12, 13, 19, 21, 33, 39, 40, 43, 44, 45, 48, 49, 55, 58, 59, 61, 63, 66, 67, 69, 70. maddeler uyum alt boyutunu; 3, 4, 5, 6, 7, 9, 15, 17, 18, 20, 24, 27, 28, 30, 36, 41, 50, 53, 71. maddeler sosyal kaygı alt boyutunu ölçmektedir. Her madde için işaretlenen seçenek numarası madde puanı olarak değerlendirilmektedir.

Sübaşı ve Şehirli (2010), tarafından yapılmış olan geçerlik güvenirlik çalışmasında açımlayıcı faktör analizi sonucunda, 73 madde 3 faktör altında, (isyankar davranışlar, uyum, sosyal kaygı) toplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığını saptamak amacıyla uygulanan Cronbach Alfa katsayısı ölçek toplamında .95, Spearman Brown iki yarı test korelasyon katsayısı da toplamda .82 olarak bulunmuştur. Madde analizi sonucunda ise toplam ölçek bazında hesaplanan tüm korelasyonların .001 düzeyinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. Çalışmada ÇDDÖ'nün tüm maddeleri için iç tutarlık katsayısı (cronbach alfa değeri) .90 olarak bulunmuştur.

Bu çalışmada Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği, okul öncesi kuruma devam eden çocukların davranış özelliklerini belirlemek amacıyla uygulanmıştır. Ölçeğin bir örneği Ek 8' de verilmiştir.

2.3. İŞLEM

Etimesgut, Gölbaşı ve Çankaya İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı resmi ve özel bağımsız anaokulları ve ilkokulların anasınıfları ile çalışılmıştır. Okullara bizzat gidilerek öncelikle okul yöneticileri ile görüşülüp çalışmanın amacı anlatılmıştır. Daha sonra 4-5 yaş grubunda yer alan çocukların öğretmenleri ile görüşülerek, araştırmanın içerdiği işlemler konusunda kendilerine bilgi verilmiş bu koşullara yazılı olarak rıza gösteren öğretmenler araştırmaya ‘gönüllü’ statüsünde dahil edilmiştir. Bu işlemin ardından öğretmenlere kendi belirledikleri sayılarda ölçekler zarflar içerisinde verilmiştir. Her çocuk için iki zarf hazırlanıp numaralandırılmıştır. Annelere gönderilen zarflarda çalışmanın amacını anlatan Bilgilendirilmiş Onay Formu ve Veli Onay Mektupları ölçeklerle birlikte verilmiştir. Araştırmanın içerdiği işlemler konusunda kendilerine bilgi verilmiş, bu koşullara rıza gösterenlerin çocukların anneleri örnekleme ‘gönüllü’ statüsünde dahil edilmiştir. Çalışmaya gönüllü katılan ve onay mektubunu imzalayan annelerden, kurum idarecileri veya sınıf öğretmenleri aracılığıyla gönderilen ölçekleri doldurduktan sonra zarfı kapatarak aynı yolla geri yollamaları istenmiştir.

Çalışmaya gönüllü katılan öğretmenlerin Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeklerini doldurmaları istenmiştir. Annelerin ise çalışmaya gönüllü katılmak istedikleri ve onay mektubunu imzaladıkları koşulda zarf içinde yer alan Bilgi Toplam Formu, Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu ve Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeğini doldurmaları istenmiştir.

Çalışma Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 19.12.2017 tarih ve E.21813626 sayılı ve Ufuk Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 11.12.2017 tarih ve 17 sayılı onayları alınıp deneysel araştırmalar için belirlenen kurallar ve prosedürler doğrultusunda yürütülmüştür.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ-ÖF), Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ), Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ), Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ), Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu (BFKE) ve Anne-Baba-Çocuk Demografik Bilgilerden elde edilen verilerin istatistiksel analizine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Analizler, amaç bölümünde belirtilen soruların cevaplanmasına yönelik olarak yapılmıştır.

Temel analizlere başlamadan önce veri girişine ilişkin kontroller yapılmıştır. Kullanılan ölçeklerin toplam madde sayısından % 5'i ve daha fazlasının boş bırakıldığı ölçümler analizden çıkarılmış, % 5'ten daha az oranda boş bırakılan maddeler ise ilgili ölçeğin ilgili alt boyutundaki diğer maddelerinin ortalama değeri ile değiştirilmiştir. Tekli ve çoklu uçdeğer analizleri sonucu uygun olmadıkları belirlenen ölçümler analize katılmamıştır. Bu ölçütler doğrultusunda 443 veriden 46 veri silinerek 397 veri ile analizlere devam edilmiştir. Katılımcılara ait olan verilerin, tek ve çok değişkenli istatistiğin sayıltıları olan normallik (normality), doğrusallık (linearity) ve örneklem varyanslarının homojenliğini (homoscedasticity) karşılama durumu test edilmiş ve koşullar sağlandığında analizlerde parametrik testler kullanılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 1996).

Çalışmada, çocukların sosyal davranışlarını ölçmek için Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (OÖSDÖ-ÖF); davranışlarını ölçmek için Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ); mizacını ölçmek için Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) kullanılmıştır. Annelerin çocuk yetiştirme tutumunu ölçmek için Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ), kişilik özelliklerini ölçmek için Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu (BFKE) kullanılmıştır.

Uygulamalar sonucunda elde edilen verilerin analizlerinde Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı (Statistical Program for Social Sciences - SPSS 21.0) kullanılmıştır.

3.1. DEĞİŞKENLER ARASI KORELASYONLAR

3.1.1. Kız ve Erkek Çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği (SDÖ) ve Annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Cinsiyet bağılı olarak çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formuna (AHÇYTÖ) ait 4 alt ölçek puanı ve annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) ait 5 alt ölçek puanı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla verilere korelasyon analizi uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi, varyansların homojenliğinin test edilmesinde ise Levene testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağılmadığı ($p < .05$) ve varyansların da homojen olmadığı ($p > .05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin normallik varsayımları böylece test edildikten sonra verilere Spearman Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Yapılan analiz sonucuna göre, kız çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formuna ait puanlar ile annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna ait puanları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Erkek çocukların SDÖ-İlişkisel Saldırganlık puanı ile annenin BFKE-Duygusal Tutarsızlık ($r=.153$, $p=0.025$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 3.1.1.).

Tablo 3.1.1. Kız ve Erkek Çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. BFKE-Gelişime Açıklık	1	.253**	.377**	.427**	-.152*	.056	-.109	.080	.042
2. BFKE-Uyumluluk	.167*	1	.408**	.292**	-.259**	-.057	.049	-.008	.077
3. BFKE-Özdisiplin	.168*	.399**	1	.302**	-.199**	-.120	.106	-.060	.073
4. BFKE-Dışadönüklük	.353**	.294**	.135	1	-.218**	-.008	-.053	.029	-.092
5. BFKE-Duygusal Tutarsızlık	-.129	-.246**	-.290**	-.123	1	.097	-.104	.153*	.044
6. SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık	.077	-.084	-.004	.046	.012	1	-.593**	.682**	-.353**
7. SDÖ-Olumlu Sosyal Davranış	.042	.122	.001	.088	-.112	-.429**	1	-.462**	.292**
8. SDÖ-İlişkisel Saldırganlık	.032	-.056	-.004	.064	.108	.640**	-.433**	1	-.232**
9. SDÖ-Depresif Duygulanım	-.072	.021	-.127	-.047	-.004	-.133	.142	-.242**	1

Not *p<.05; ** p<.001

- Kız Çocuk

- Erkek Çocuk

3.1.2. Kız ve Erkek Çocukların Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) ve Annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Cinsiyet bağılı olarak çocukların Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğine (ÇDDÖ) ait 3 alt ölçek puanı ve annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (AHÇYTÖ) ait 5 alt ölçek puanı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla verilere korelasyon analizi uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi, varyansların homojenliğinin test edilmesinde ise Levene testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağılmadığı ($p < .05$) ve varyansların da homojen olmadığı ($p > .05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin normallik varsayımları böylece test edildikten sonra verilere Spearman Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Yapılan analiz sonucuna göre, *kız çocukların* ÇDDÖ-Uyum puanı ile BFKE-Dışadönüklük ($r=.188$, $p=0.011$) puanları arasında pozitif yönde; ÇDDÖ-Sosyal Kaygı puanı ile BFKE-Dışadönüklük ($r=-.148$, $p=0.046$) puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Erkek Çocukların ÇDDÖ-İsyankar Davranışlar puanı ile BFKE-Gelişime Açıklık ($r=.157$, $p=0.021$) puanları, ÇDDÖ-Uyum puanı ile BFKE-Uyumluluk ($r=.170$, $p=0.013$) puanları ve ÇDDÖ-Sosyal Kaygı puanı ile BFKE-Duygusal Tutarsızlık ($r=.198$, $p=0.004$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (Tablo 3.1.2.).

Tablo 3.1.2. Kız ve Erkek Çocukların Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) ve Annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. BFKE-Gelişime Açıklık	1	.253**	.377**	.427**	-.152*	.157*	-.002	.018
2. BFKE-Uyumluluk	.167*	1	.408**	.292**	-.259**	.009	.170*	-.046
3. BFKE-Özdisiplin	.168*	.399**	1	.302**	-.199**	.011	.105	-.039
4. BFKE-Dışadönüklük	.353**	.294**	.135	1	-.218**	.056	.081	-.100
5. BFKE-Duygusal Tutarsızlık	-.129	-.246**	-.290**	-.123	1	.130	-.048	.198**
6. ÇDDÖ-İsyankar Davranışlar	-.017	-.067	.029	-.005	.058	1	-.219**	.345**
7. ÇDDÖ-Uyum	.121	.026	-.001	.188*	-.084	-.182*	1	-.580**
8. ÇDDÖ-Sosyal Kaygı	-.122	.003	.020	-.148*	.046	.395**	-.463**	1

Not *p<.05; ** p<.001

- Kız Çocuk   - Erkek Çocuk

3.1.3. Kız ve Erkek Çocukların Çocuklar için kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) ve Annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Cinsiyet bağılı olarak çocukların Çocuklar için kısa Mizaç Ölçeğine (ÇMÖ) ait 4 alt ölçek puanı ve Annenin Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait 5 alt ölçek puanı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla verilere korelasyon analizi uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi, varyansların homojenliğinin test edilmesinde ise Levene testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağıldığı ($p>.05$) ve varyansların da homojen olmadığı ($p<.05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin normallik varsayımları böylece test edildikten sonra verilere Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Yapılan analiz sonucuna göre, *kız çocukların* Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeğine ait ÇMÖ-Ritmiklik puanı ile annenin BFKE-Gelişime Açıklık ($r=-.157$, $p=0.035$), Uyumluluk ($r=-.166$, $p=0.025$), Özdisiplin ($r=-.171$, $p=0.021$) puanları arasında negatif yönde; Duygusal Tutarsızlık ($r=.155$, $p=0.036$) puanları arasında pozitif yönde; ÇMÖ-Sebatkarlık puanı ile BFKE-Uyumluluk ($r=-.246$, $p=0.001$) ve Özdisiplin ($r=-.193$, $p=0.009$) puanları arasında negatif yönde; ÇMÖ-ait Tepkisellik puanı ile BFKE-Duygusal Tutarsızlık ($r=-.257$, $p=0.000$) puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Kullanılan mizaç ölçeğinde (ÇMÖ) alınan yüksek puan düşük mizaç özelliğini gösterdiğinden annenin gelişime açıklık kişilik özelliği arttıkça çocuğun ritmiklik mizaç özelliği; uyumluluk ve özdisiplin kişilik özellikleri arttıkça sebatkarlık ve ritmiklik mizaç özellikleri, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği arttıkça da tepkisellik mizaç özelliği artmaktadır.

Erkek çocukların ÇMÖ-Tepkisellik puanı ile annenin BFKE -Özdisiplin ($r=.147$, $p=0.31$) puanları arasında pozitif yönde; Duygusal Tutarsızlık ($r=-.197$, $p=0.004$) puanları arasında negatif yönde; ÇMÖ-Sebatkarlık puanı ile BFKE -Gelişime Açıklık ($r=-.200$, $p=0.003$), Uyumluluk ($r=-.145$, $p=0.033$), Özdisiplin ($r=-.218$, $p=0.001$) ve Dışadönüklük ($r=-.211$, $p=0.002$) puanları arasında negatif yönde; Duygusal Tutarsızlık ($r=.169$, $p=0.013$) puanları arasında pozitif yönde; ÇMÖ-Sıcakkanlılık puanı ile BFKE -Uyumluluk ($r=-.166$, $p=0.015$), Özdisiplin ($r=-.191$, $p=0.005$) ve Dışadönüklük ($r=-.231$, $p=0.001$) puanları arasında negatif yönde; ÇMÖ-Ritmiklik puanı ile BFKE -Gelişime Açıklık ($r=-.156$, $p=0.022$), Özdisiplin ($r=-.136$, $p=0.047$) ve Dışadönüklük ($r=-.149$, $p=0.029$) puanları arasında negatif yönde anlamlı

bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Annenin gelişime açıklık kişilik özelliği arttıkça çocuğun sebatkarlık ve ritmiklik mizaç özelliği artmakta; uyumluluk kişilik özelliği arttıkça sebatkarlık ve sıcakkanlılık mizaç özelliği artmakta; özdisiplin kişilik özelliği arttıkça tepkisellik mizaç özelliği azalmakta, sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri artmakta; dışadönüklük kişilik özelliği arttıkça sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri artmakta; duygusal tutarsızlık kişilik özelliği arttıkça tepkisellik mizaç özelliği artmakta, sebatkarlık mizaç özelliği azalmaktadır (Tablo 3.1.3.).

Tablo 3.1.3. Kız ve Erkek Çocukların Çocuklar için kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) ve Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. BFKE-Gelişime Açıklık	1	.255**	.380**	.455**	-.172*	-.002	-.200**	-.045	-.156*
2. BFKE-Uyumluluk	.220**	1	.431**	.265**	-.266**	.108	-.145*	-.166*	-.007
3. BFKE-Özdisiplin	.139	.427**	1	.302**	-.251**	.147*	-.218**	-.191**	-.136*
4. BFKE-Dışadönüklük	.418**	.322**	.151*	1	-.275**	.077	-.211**	-.231**	-.149*
5. BFKE-Duygusal Tutarsızlık	-.207**	-.271**	-.306**	-.196**	1	-.197**	.169*	.048	.055
6. ÇMÖ-Tepkisellik	-.079	.052	.110	-.053	-.257**	1	-.098	-.296**	-.157*
7. ÇMÖ-Sebatkarlık	-.006	-.246**	-.193**	-.141	.128	-.213**	1	.156*	.208**
8. ÇMÖ-Sıcakkanlılık	-.106	-.021	-.046	-.073	-.024	-.124	.215**	1	.106
9. ÇMÖ-Ritmiklik	-.157*	-.166*	-.171*	-.019	.155*	-.122	.349**	.212**	1

Not *p<.05; ** p<.01

- Kız Çocuk

- Erkek Çocuk

3.1.4. Kız ve Erkek Çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Cinsiyete bağlı olarak çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formuna (SDÖ) ait 4 alt ölçek puanı ve Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine(AHÇYTÖ) ait 5 alt ölçek puanı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla verilere korelasyon analizi uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi, varyansların homojenliğinin test edilmesinde ise Levene testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağılmadığı ($p < .05$) ve varyansların da homojen olmadığı ($p > .05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin normallik varsayımları böylece test edildikten sonra verilere Spearman Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Yapılan analiz sonucuna göre, *kız ve erkek çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formuna (SDÖ) ait puanlar ile Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğine (AHÇYTÖ) ait puanları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır (Tablo 3.1.4).*

Tablo 3.1.4 Kız ve Erkek Çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formuna (SDÖ) ve Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.AHÇYTÖ-Aşırı Koruyucu	1	.171*	.217**	.238**	.679**	.066	-.050	-.014	.075
2.AHÇYTÖ-Demokratik ve Eşitlik	.074	1	.107	.127	.053	-.048	.129	-.086	-.025
3.AHÇYTÖ-Ev Kadınlığını reddetme	.402**	-.026	1	.407**	.200**	.029	-.076	.073	-.017
4.AHÇYTÖ-Karı-Koca Geçimsizliği	.339**	.062	.435**	1	.220**	.100	-.036	.050	-.052
5.AHÇYTÖ-Baskı ve Disiplin	.688**	.065	.451**	.316**	1	.093	-.057	.035	.077
6.SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık	.027	-.094	.114	.044	-.002	1	-.593**	.682**	-.353**
7.SDÖ-Olumlu Sosyal Davranış	-.133	.038	-.106	-.102	-.108	-.429**	1	-.462**	.292**
8.SDÖ-İlişkisel Saldırganlık	-.052	.056	.012	-.024	-.078	.640**	-.433**	1	-.232**
9.SDÖ-Depresif Duygulanım	.029	-.041	.056	-.006	.090	-.133	.142	-.242**	1

Not *p<.05; ** p<.01

- Kız Çocuk   - Erkek Çocuk

3.1.5. Kız ve Erkek Çocukların Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Cinsiyet bağılı olarak çocukların Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğine (ÇDDÖ) ait 3 alt ölçek puanı ve Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) ait 5 alt ölçek puanı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla verilere korelasyon analizi uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi, varyansların homojenliğinin test edilmesinde ise Levene testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağılmadığı ($p < .05$) ve varyansların da homojen olmadığı ($p > .05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin normallik varsayımları böylece test edildikten sonra verilere Spearman Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Yapılan analiz sonucuna göre, *kız çocukların* Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğine (ÇDDÖ) ait puanlar ile Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğine (AHÇYTÖ) ait puanları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Erkek çocukların ÇDDÖ- Uyum puanı ile AHÇYTÖ-Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma ($r=.217$, $p=0.001$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır (Tablo 3.1.5.)

Tablo 3.1.5. Kız ve Erkek Çocukların Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) ile Annenin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	1	2	3	4	5	6	7	8
1.AHÇYTÖ-Aşırı Koruyucu	1	.171*	.217**	.238**	.679**	.090	-.034	.039
2.AHÇYTÖ-Demokratik ve Eşitlik	.074	1	.107	.127	.053	-.102	.217**	-.128
3.AHÇYTÖ-Ev Kadınlığını Reddetme	.402**	-.026	1	.407**	.200**	.072	-.016	.093
4.AHÇYTÖ-Karı-koca Geçimsizliği	.339**	.062	.435**	1	.220**	.108	.055	.000
5.AHÇYTÖ-Baskı ve Disiplin	.688**	.065	.451**	.316**	1	.089	-.030	.039
6.ÇDDÖ-İsyankar Davranış	-.032	-.046	.084	.040	-.045	1	-.219**	.345**
7.ÇDDÖ-Uyum	-.110	.115	-.001	-.023	-.121	-.182*	1	-.580**
8.ÇDDÖ-Sosyal Kaygı	.000	-.121	.041	.028	.013	.395**	-.463**	1

Not *p<.05; ** p<.01

- Kız Çocuk

- Erkek Çocuk

3.1.6. Kız ve Erkek Çocukların Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Cinsiyet bağılı olarak çocukların Çocuklar için kısa Mizaç Ölçeğine (ÇMÖ) ait 4 alt ölçek puanı ve Annenin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait 5 alt ölçek puanı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla verilere korelasyon analizi uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi, varyansların homojenliğinin test edilmesinde ise Levene testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağıldığı ($p < .05$) ve varyansların da homojen olduğu ($p > .05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin normallik varsayımları böylece test edildikten sonra verilere Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Yapılan analiz sonucuna göre, *kız çocukların* ÇMÖ-Tepkisellik puanı ile AHÇYTÖ-Aşırı Koruyucu Annelik ($r = -.177$, $p = 0.017$), Ev kadınlığını Reddetme ($r = -.351$, $p = 0.000$), Karı-Koca Geçimsizliği ($r = -.233$, $p = 0.002$) ve Baskı ve Disiplin ($r = -.157$, $p = 0.034$) puanları arasında negatif yönde; ÇMÖ- Ritmiklik puanı ile AHÇYTÖ-Aşırı Koruyucu Annelik ($r = .226$, $p = 0.002$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır. Annenin aşırı koruyucu, ev kadınlığını reddetme, karı-koca geçimsizliği ve baskı disiplin tutumları arttıkça çocuğun tepkisellik mizaç özelliği artmakta, ritmiklik mizaç özelliği de azalmaktadır.

Erkek çocukların ÇMÖ-Tepkisellik puanı ile AHÇYTÖ-Ev Kadınlığını Reddetme ($r = -.255$, $p = 0.000$) ve Karı-Koca Geçimsizliği ($r = -.160$, $p = 0.019$) puanları arasında negatif yönde; ÇMÖ-Sebatkarlık puanı ile AHÇYTÖ-Ev Kadınlığını Reddetme ($r = .155$, $p = 0.023$) ve Baskı ve Disiplin ($r = .167$, $p = 0.014$) puanları arasında pozitif yönde; ÇMÖ-Ritmiklik puanı ile AHÇYTÖ-Karı-Koca Geçimsizliği ($r = .159$, $p = 0.020$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır. Annenin ev kadınlığını reddetme ve karı-koca geçimsizliği tutumu arttıkça çocuğun tepkisellik mizaç özelliği de artmakta, annenin ev kadınlığını reddetme ve baskı disiplin tutumu arttıkça çocuğun sebatkarlık mizaç özelliği azalmakta, annenin karı-koca geçimsizliği tutumu arttıkça çocuğun ritmiklik mizaç özelliği de azalmaktadır (Tablo 3.1.6).

Tablo 3.1.6. Kız ve Erkek Çocukların Çocuklar için kısa mizaç Ölçeği (ÇMÖ) ve Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.AHÇYTÖ-Aşırı Koruyucu	1	.171*	.217**	.238**	.679**	-.074	.093	.076	.121
2.AHÇYTÖ-Demokratik ve Eşitlik	.074	1	.107	.127	.053	.036	-.068	.030	-.059
3.AHÇYTÖ-Ev Kadınlığını Reddetme	.402**	-.026	1	.407**	.200**	-.255**	.155*	.071	.047
4.AHÇYTÖ-Karı-koca Geçimsizliği	.339**	.062	.435**	1	.220**	-.160*	.045	.057	.159*
5.AHÇYTÖ-Baskı ve Disiplin	.688**	.065	.451**	.316**	1	-.069	.167*	.048	.117
6. ÇMÖ-Tepkisellik	-.177*	.133	-.351**	-.233**	-.157*	1	-.091	-.318**	-.177**
7.ÇMÖ-Sebatkarlık	.005	-.060	.097	-.029	-.002	-.235**	1	.139*	.165*
8. ÇMÖ-Sıcakkanlılık	.011	-.030	-.005	-.019	.012	-.176*	.203**	1	.135*
9. ÇMÖ-Ritmiklik	.226**	-.030	.106	.025	.140	-.165*	.338**	.215**	1

Not *p<.05; ** p<.01

- Kız Çocuk

- Erkek Çocuk

3.1.7. Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) ile Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Cinsiyet bağılı olarak çocukların Annelerinin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) ait 5 alt ölçek puanı ve Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKÖ) ait 5 alt ölçek puanı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla verilere korelasyon analizi uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi, varyansların homojenliğinin test edilmesinde ise Levene testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağıldığı ($p < .05$) ve varyansların da homojen olduğu ($p > .05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin normallik varsayımları böylece test edildikten sonra verilere Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Yapılan analiz sonucuna göre, *kız çocukların* Annelerinin AHÇYTÖ-Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma puanı ile BFKÖ-Özdisiplin ($r=.172$, $p=0.020$) puanları arasında pozitif yönde, Duygusal Tutarsızlık ($r=-.194$, $p=0.009$) puanları arasında negatif yönde; AHÇYTÖ-Ev Kadınlığını Reddetme puanı ile BFKÖ-Duygusal Tutarsızlık ($r=.302$, $p=0.000$) puanları arasında pozitif yönde; AHÇYTÖ-Karı-Koca Geçimsizliği puanı ile BFKÖ-Duygusal Tutarsızlık ($r=.210$, $p=0.004$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır.

Erkek çocukların annelerinin AHÇYTÖ-Aşırı Koruyucu Annelik puanı ile BFKÖ-Özdisiplin ($r=.166$, $p=0.015$) puanları arasında pozitif yönde; AHÇYTÖ-Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma puanı ile BFKÖ-Uyumluluk ($r=.214$, $p=0.002$) puanları arasında pozitif yönde; AHÇYTÖ-Ev Kadınlığını Reddetme puanı ile BFKÖ-Özdisiplin ($r=-.167$, $p=0.014$) puanları arasında negatif yönde, BFKÖ-Duygusal Tutarsızlık ($r=.227$, $p=0.001$) puanları arasında pozitif yönde; AHÇYTÖ-Baskı ve Disiplin puanı ile BFKÖ-Özdisiplin ($r=.137$, $p=0.044$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır (Tablo 3.1.7.).

Tablo 3.1.7. Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) ve Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formuna (BFKE) Ait Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.AHÇYTÖ-Aşırı Koruyucu	1	.177**	.271**	.229**	.683**	-.003	.076	.166*	-.062	.018
2.AHÇYTÖ-Demokratik ve Eşitlik	.096	1	.123	.147*	.041	.102	.214**	.075	.057	-.101
3.AHÇYTÖ-Ev Kadınlığını Reddetme	.370**	.007	1	.401**	.267**	.046	-.052	-.167*	-.044	.227**
4.AHÇYTÖ-Karı-koca Geçimsizliği	.355**	.077	.491**	1	.206**	-.008	.077	.017	-.119	.109
5.AHÇYTÖ-Baskı ve Disiplin	.671**	.047	.456**	.371**	1	-.030	.068	.137*	-.024	.088
6. BFKE-Gelişime Açıklık	.048	.101	-.081	-.086	.026	1	.255**	.380**	.455**	-.172*
7. BFKE-Uyumluluk	.014	.118	-.107	.000	.074	.220**	1	.431**	.265**	-.266**
8. BFKE-Özdisiplin	.039	.172*	-.123	-.012	.037	.139	.427**	1	.302**	-.251**
9. BFKE-Dışadönüklük	.053	.099	-.115	-.011	-.085	.418**	.322**	.151*	1	-.275**
10.BFKE-Duygusal Tutarsızlık	.041	-.194**	.302**	.210**	.089	-.207**	-.271**	-.306**	-.196**	1

Not *p<.05; ** p<.001

- Kız Çocuk

- Erkek

3.1.8. Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Şimdiki Yaşları, Doğum Yaşı Ve Eğitim Düzeyi ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Cinsiyet bağılı olarak Çocukların Annelerinin Şimdiki Yaşları, Doğum Yaşı ve Eğitim Düzeyi ile Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) ait 5 alt ölçek puanı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla verilere korelasyon analizi uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi, varyansların homojenliğinin test edilmesinde ise Levene testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağıldığı ($p < .05$) ve varyansların da homojen olduğu ($p > .05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin normallik varsayımları böylece test edildikten sonra verilere Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Yapılan analiz sonucuna göre, *kız çocukların* Annelerinin AHÇYTÖ-Aşırı Koruyucu Annelik puanı ile anneye ait demografik bilgilerden annenin şimdiki yaşı ($r = -.168$, $p = 0.024$), annenin doğum yaşı ($r = -.182$, $p = 0.014$) ve annenin eğitim düzeyi ($r = -.306$, $p = 0.000$) puanları arasında negatif yönde; AHÇYTÖ-Baskı ve Disiplin puanı ile annenin şimdiki yaşı ($r = -.204$, $p = 0.006$), annenin doğum yaşı ($r = -.256$, $p = 0.001$) ve annenin eğitim düzeyi ($r = -.227$, $p = 0.002$) puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır.

Erkek çocukların Annelerinin AHÇYTÖ-Aşırı Koruyucu Annelik puanı ile anneye ait demografik bilgilerden annenin şimdiki yaşı ($r = -.163$, $p = 0.017$), annenin doğum yaşı ($r = -.163$, $p = 0.017$) ve annenin eğitim düzeyi ($r = -.272$, $p = 0.000$) puanları arasında negatif yönde; AHÇYTÖ-Baskı ve Disiplin puanı ile annenin şimdiki yaşı ($r = -.249$, $p = 0.000$), annenin doğum yaşı ($r = -.253$, $p = 0.000$) ve annenin eğitim düzeyi ($r = -.234$, $p = 0.001$) puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır (Tablo 3.1.8.).

Tablo 3.1.8 Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Şimdiki Yaşları, Doğum Yaşı ve Eğitim Düzeyi ile Annenin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) ait Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	1	2	3	4	5	6	7	8
1.AHÇYTÖ-Aşırı Koruyucu	1	.171*	.217**	.238**	.679**	-.163*	-.163*	-.272**
2.AHÇYTÖ-Demokratik ve Eşitlik	.074	1	.107	.127	.053	-.022	-.021	.082
3.AHÇYTÖ-Ev Kadınlığını Reddetme	.402**	-.026	1	.407**	.200**	.018	.005	.058
4.AHÇYTÖ-Karı-koca Geçimsizliği	.339**	.062	.435**	1	.220**	-.011	-.042	-.024
5.AHÇYTÖ-Baskı ve Disiplin	.688**	.065	.451**	.316**	1	-.249**	-.253**	-.234**
6. Annenin Yaşı	-.168*	-.055	-.043	.081	-.204**	1	.962**	.085
7. Annenin Doğum Yaşı	-.182*	-.052	-.048	.058	-.256**	.972**	1	.078
8. Anne Eğitim Düzeyi	-.306**	.028	-.071	-.038	-.227**	.232**	.226**	1

Not *p<.05; ** p<.01

- Kız Çocuk

- Erkek Çocuk

3.1.9. Kız ve Erkek Çocukların Babalarının Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Cinsiyet bağılı olarak Çocukların Babalarının Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi ile Annenin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) ait 5 alt ölçek puanı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla verilere korelasyon analizi uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi, varyansların homojenliğinin test edilmesinde ise Levene testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağıldığı ($p < .05$) ve varyansların da homojen olduğu ($p > .05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin normallik varsayımları böylece test edildikten sonra verilere Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Yapılan analiz sonucuna göre, *kız çocukların* Annelerinin AHÇYTÖ- Aşırı Koruyucu Annelik puanı ile Ailenin Gelir Düzeyi ($r = -.271$, $p = 0.001$) puanı arasında negatif yönde; AHÇYTÖ- Ev Kadınlığını Reddetme puanı ile Babanın eğitim düzeyi ($r = -.159$, $p = 0.039$) puanı arasında negatif yönde; AHÇYTÖ- Karı-Koca Geçimsizliği puanı ile Babanın eğitim düzeyi ($r = -.157$, $p = 0.037$) puanı arasında negatif yönde; AHÇYTÖ- Baskı ve Disiplin puanı ile Babanın Eğitim Düzeyi ($r = -.201$, $p = 0.007$) ve Ailenin Gelir Düzeyi ($r = -.231$, $p = 0.003$) puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır.

Erkek çocukların Annelerinin AHÇYTÖ-Aşırı Koruyucu annelik puanı ile babanın eğitim düzeyi ($r = -.227$, $p = 0.001$) ve ailenin gelir düzeyi ($r = -.232$, $p = 0.002$) puanları arasında negatif yönde; AHÇYTÖ-Demokratik Davranma ve Eşitlik Tanıma ile babanın eğitim düzeyi ($r = .139$, $p = 0.045$) puanları arasında pozitif yönde; AHÇYTÖ-Karı-Koca Geçimsizliği puanı ile ailenin gelir düzeyi ($r = -.175$, $p = 0.019$) puanları arasında negatif yönde; AHÇYTÖ-Baskı ve Disiplin puanı ile babanın yaşı ($r = -.156$, $p = 0.025$), babanın eğitim düzeyi ($r = -.214$, $p = 0.002$) ve ailenin gelir düzeyi ($r = -.265$, $p = 0.000$) puanları arasında negatif yönde; anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır (Tablo 3.1.9.).

Tablo 3.1.9. Kız ve Erkek Çocukların Babalarının Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi ile Annenin Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeğine (AHÇYTÖ) ait Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	1	2	3	4	5	6	7	8
1.AHÇYTÖ-Aşırı Koruyucu	1	.177**	.271**	.229**	.683**	-.082	-.227**	-.232**
2.AHÇYTÖ-Demokratik ve Eşitlik	.096	1	.123	.147*	.041	-.091	.139*	.053
3.AHÇYTÖ-Ev Kadınlığını Reddetme	.370**	.007	1	.401**	.267**	-.040	-.116	-.042
4.AHÇYTÖ-Karı-koca Geçimsizliği	.355**	.077	.491**	1	.206**	-.081	-.027	-.175*
5.AHÇYTÖ-Baskı ve Disiplin	.671**	.047	.456**	.371**	1	-.156*	-.214**	-.265**
6. Babanın Yaşı	-.059	-.085	.029	.073	-.106	1	.024	.203**
7. Babanın Eğitim Düzeyi	-.137	.016	-.156*	-.157*	-.201**	.090	1	.392**
8. Ailenin Gelir Düzeyi	-.271**	.083	-.103	-.111	-.231**	.041	.371**	1

Not *p<.05; ** p<.01

- Kız Çocuk

- Erkek Çocuk

3.1.10. Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Yaşı, Eğitim Düzeyi, Doğum Yaşı, Babanın Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi ile Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeğine (ÇMÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Cinsiyet bağılı olarak Çocukların Annelerinin Yaşı, Eğitim Düzeyi, Doğum Yaşı, Babanın Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi ile Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeğine (ÇMÖ) Ait 4 alt ölçek puanı arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla verilere korelasyon analizi uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi, varyansların homojenliğinin test edilmesinde ise Levene testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağıldığı ($p < .05$) ve varyansların da homojen olduğu ($p > .05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin normallik varsayımları böylece test edildikten sonra verilere Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Yapılan analiz sonucuna göre, *kız çocukların* ÇMÖ-Sıcakkanlılık puanı ile babanın eğitim düzeyi ($r = -.153$, $p = 0.042$) puanı arasında negatif yönde; ÇMÖ-Sebatkarlık puanı ile ailenin gelir düzeyi ($r = -.190$, $p = 0.016$) puanı arasında negatif yönde; ÇMÖ-Ritmiklik puanı ile ailenin gelir düzeyi ($r = -.237$, $p = 0.003$) puanı arasında negatif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır. Alınan puanlara bakıldığında babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuğun sıcakkanlılık mizaç özelliği artmakta; ailenin gelir düzeyi arttıkça da sebatkarlık ve ritmiklik mizaç özelliği artmaktadır.

Erkek çocukların ÇMÖ-Sebatkarlık puanı ile annenin eğitim düzeyi ($r = -.152$, $p = 0.025$) puanı arasında negatif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır. Annenin eğitim düzeyi arttıkça çocuğun sebatkar mizaç özelliği de artmaktadır. (Tablo 3.1.10.).

Tablo 3.1.10 Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Yaşı, Eğitim Düzeyi, Doğum Yaşı, Babalarının Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi ile Çocuklar için Kısa Mizaç Ölçeğine (ÇMÖ) ait Puanlar Arasındaki Pearson Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 Annenin Yaşı	1	.101	.960**	.732**	.206**	.270**	.000	-.001	.030	-.033
2. Anne Eğitim Düzeyi	.224**	1	.096	-.053	.452**	.399**	.018	-.152*	-.041	-.095
3. Annenin Doğum Yaşı	.967**	.206**	1	.702**	.236**	.292**	.001	.017	.031	-.049
4. Babanın Yaşı	.593**	.045	.605**	1	.024	.203**	.045	.054	-.051	.015
5. Babanın Eğitim Düzeyi	.155*	.468**	.151*	.090	1	.392**	.016	-.104	-.048	-.100
6. Ailenin Gelir Düzeyi	.115	.408**	.111	.041	.371**	1	.033	-.015	-.090	-.086
7. ÇMÖ-Tepkisellik	-.079	-.007	-.099	-.136	.035	-.021	1	-.098	-.296**	-.157*
8. ÇMÖ-Sebatkarlık	-.114	-.045	-.107	-.008	-.022	-.190*	-.213**	1	.156*	.208**
9. ÇMÖ-Sıcakkanlılık	-.026	-.054	-.026	.008	-.153*	-.148	-.124	.215**	1	.106
10. ÇMÖ-Ritmiklik	-.110	.010	-.118	.071	.064	-.237**	-.122	.349**	.212**	1

Not *p<.05; ** p<.01

- Kız Çocuk

- Erkek Çocuk

3.1.11. Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Yaşı, Eğitim Düzeyi, Doğum Yaşı, Babanın Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi ile Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formuna (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğine (ÇDDÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Cinsiyet bağılı olarak çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formuna (SDÖ) ait 4 alt ölçek puanı ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğine (CDDÖ) ait 3 alt ölçek puanı ile Çocukların Annelerinin Yaşı, Eğitim Düzeyi, Doğum Yaşı, Babanın Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi puanları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla verilere korelasyon analizi uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağılmadığı ($p < .05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin normallik varsayımları böylece test edildikten sonra verilere Spearman Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Kız çocukların SDÖ-Olumlu Sosyal Davranış puanı ile anne eğitim düzeyi ($r=.199$, $p=0.007$), babanın yaşı ($r=.173$, $p=0.023$) ve babanın eğitim düzeyi ($r=.151$, $p=0.045$) puanları arasında pozitif yönde; SDÖ-Depresif Duygulanım puanı ile babanın yaşı ($r=.152$, $p=0.045$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır.

Erkek çocukların SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık puanı ile ailenin gelir düzeyi ($r=-.174$, $p=0.020$) puanları arasında negatif yönde; SDÖ-Depresif Duygulanım puanı ile annenin yaşı ($r=.147$, $p=0.037$) ve annenin doğum yaşı ($r=.169$, $p=0.013$) puanları arasında pozitif yönde; ÇDDÖ-İsyankar Davranış puanı ile ailenin gelir düzeyi ($r=-.204$, $p=0.006$) puanları arasında negatif yönde; ÇDDÖ-Uyum puanı ile annenin eğitim düzeyi ($r=.199$, $p=0.003$), babanın eğitim düzeyi ($r=.197$, $p=0.004$), ve ailenin gelir düzeyi ($r=.200$, $p=0.007$) puanları arasında pozitif yönde; ÇDDÖ-Sosyal Kaygı puanı ile annenin eğitim düzeyi ($r=-.145$, $p=0.033$), babanın eğitim düzeyi ($r=-.136$, $p=0.050$) ve ailenin gelir düzeyi ($r=-.156$, $p=0.038$) puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır (tablo 3.1.11.).

Tablo 3.1.11 Kız ve Erkek Çocukların Annelerinin Yaşı, Eğitim Düzeyi, Doğum Yaşı, Babanın Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi ile Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formuna (SDÖ) ait puanlar ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğine (ÇDDÖ) ait Puanlar Arasındaki Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1 Annenin Yaşı	1	.085	.962**	.735**	.185**	.288**	-.076	.090	.002	.142*	-.100	-.092	.119
2. Anne Eğitim Düzeyi	.232**	1	.078	-.048	.466**	.385**	-.042	.102	-.009	-.088	-.098	.199**	-.145*
3. Annenin Doğum Yaşı	.972**	.226**	1	.703**	.221**	.313**	-.104	.108	-.021	.169*	-.113	-.085	.119
4. Babanın Yaşı	.639**	.066	.663**	1	.025	.218**	-.083	.026	.006	.076	-.087	-.015	.098
5. Babanın Eğitim Düzeyi	.165*	.470**	.166*	.105	1	.392**	-.011	.066	.043	-.036	-.090	.197**	-.136*
6. Ailenin Gelir Düzeyi	.128	.385**	.129	.052	.346**	1	-.174*	.144	-.054	-.011	-.204**	.200**	-.156*
7. SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık	-.034	-.039	-.022	-.061	.021	-.092	1	-.593**	.682**	-.353**	.780**	-.173*	.152*
8. SDÖ-Olumlu Sosyal Davranış	.138	.199**	.126	.173*	.151*	.138	-.429**	1	-.462**	.292**	-.618**	.478**	-.276**
9. SDÖ-İlişkisel Saldırganlık	-.025	-.007	-.027	-.099	.005	-.004	.640**	-.433**	1	-.232**	.721**	-.020	.137*
10. SDÖ-Depresif Duygulanım	.015	-.039	.026	.152*	-.050	-.072	-.133	.142	-.242**	1	-.225**	-.065	.305**
11. ÇDDÖ-İsyankar Davranış	.084	-.078	.088	-.035	.037	-.105	.592**	-.493**	.690**	-.159*	1	-.219**	.345**
12. ÇDDÖ-Uyum	.015	.052	.015	-.032	.083	.140	-.216**	.634**	-.102	-.070	-.182*	1	-.580**
13. ÇDDÖ-Sosyal Kaygı	.045	-.032	.061	.034	-.076	-.130	.325**	-.379**	.258**	.322**	.395**	-.463**	1

Not *p<.05; ** p<.0

- Kız Çocuk

- Erkek Çocuk

3.1.12. Kız ve Erkek Çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) ile Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeğine (ÇMÖ) Ait Puanlar Arasındaki İlişki: Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Cinsiyet bağılı olarak çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formuna (SDÖ) ait 4 alt ölçek puanı ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğine (CDDÖ) ait 3 alt ölçek puanı ile Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeğine ait 4 alt ölçek puanları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla verilere korelasyon analizi uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi, varyansların homojenliğinin test edilmesinde ise Levene testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağılmadığı ($p < .05$) ve varyansların da homojen olmadığı ($p > .05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin normallik varsayımları böylece test edildikten sonra verilere Spearman Korelasyon Analizi uygulanmıştır.

Kız çocukların SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık puanı ile ÇMÖ-Sebatkarlık ($r=.253$, $p=0.001$) puanları arasında pozitif yönde; SDÖ-Olumlu Sosyal Davranış puanı ile ÇMÖ-Sebatkarlık ($r=-.252$, $p=0.001$) ve Sıcakkanlılık ($r=-.162$, $p=0.029$) puanları arasında negatif yönde; SDÖ-İlişkisel Saldırganlık puanı ile ÇMÖ-Sebatkarlık ($r=.213$, $p=0.004$) ve Ritmiklik ($r=.166$, $p=0.025$) puanları arasında pozitif yönde; ÇDDÖ-İsyankar Davranışlar puanı ile ÇMÖ-Sebatkarlık ($r=.216$, $p=0.003$) ve Ritmiklik ($r=.199$, $p=0.007$) puanları arasında pozitif yönde; ÇDDÖ-Uyum puanı ile ÇMÖ-Sıcakkanlılık ($r=-.287$, $p=0.000$) puanları arasında negatif yönde; ÇDDÖ-Sosyal Kaygı puanı ile ÇMÖ-Sıcakkanlılık ($r=.275$, $p=0.000$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır. Alınan yüksek puan çocukta mizaç özelliğinin daha az bulunduğunu gösterdiğinden, kız çocuklarında sebatkarlık mizaç özelliği arttıkça olumlu sosyal davranış artmakta, açık fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve isyankar davranış azalmaktadır. Sıcakkanlılık mizaç özelliği arttıkça olumlu sosyal davranış ve uyum artmakta, sosyal kaygı azalmaktadır. Ritmiklik mizaç özelliği arttıkça uyum artmakta, isyankar davranış azalmaktadır.

Erkek çocukların SDÖ-Depresif Duygulanım puanı ile ÇMÖ-Sıcakkanlılık ($r=.137$, $p=0.044$) puanları arasında pozitif yönde; ÇDDÖ-Uyum puanı ile ÇMÖ-Sebatkarlık ($r=-.147$, $p=0.031$) ve Sıcakkanlılık ($r=-.207$, $p=0.002$) puanları arasında negatif yönde; ÇDDÖ-Sosyal Kaygı puanı ile ÇMÖ-Sebatkarlık ($r=.142$, $p=0.037$) ve Sıcakkanlılık ($r=.212$, $p=0.002$) puanları

arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır. Erkek çocuklarda sebatkarlık mizaç özelliğ arttıkça uyum artmakta, sosyal kaygı azalmaktadır. Sıcakkanlılık mizaç özelliğ arttıkça uyum artmakta, depresif duygulanım ve sosyal kaygı azalmaktadır (Tablo 3.1.12.).

Tablo 3.1.12 Kız ve Erkek Çocukların Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) ile Çocuklar için kısa Mizaç Ölçeğine (ÇMÖ) Ait Puanlar Arasındaki Spearman Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1. SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık	1	-593**	682**	-353**	780**	-173*	152*	-132	087	-021	040
2. SDÖ-Olumlu Sosyal Davranış	-429**	1	-462**	292**	-618**	478**	-276**	088	-078	048	019
3. SDÖ-İlişkisel Saldırganlık	640**	-433**	1	-232**	721**	-020	137*	-060	010	-052	-060
4. SDÖ-Depresif Duygulanım	-133	142	-242**	1	-225**	-065	305**	058	003	137*	012
5. ÇDDÖ-İsyankar Davranış	592**	-493**	690**	-159*	1	-219**	345**	-118	065	-058	011
6. ÇDDÖ-Uyum	-216**	634**	-102	-070	-182*	1	-580**	068	-147*	-207**	-022
7. ÇDDÖ-Sosyal Kaygı	325**	-379**	258**	322**	395**	-463**	1	-091	142*	212**	061
8. ÇMÖ-Tepkisellik	-062	117	-095	051	-101	033	-047	1	-091	-318**	-177**
9. ÇMÖ-Sebatkarlık	253**	-252**	213**	-080	216**	-140	082	-235**	1	139*	165*
10. ÇMÖ-Sıcakkanlılık	033	-162*	-026	070	-066	-287**	275**	-176*	203**	1	135*
11. ÇMÖ-Ritmiklik	121	-131	166*	-029	199**	-114	093	-165*	338**	215**	1

Not *p<.05; ** p<.01

- Kız Çocuk - Erkek Çocuk

3.2. ÇOCUKLAR İÇİN KISA MIZAÇ ÖLÇEĞİ (ÇMÖ) PUANLARINA UYGULANAN ÇOK DEĞİŞKENLİ VARYANS ANALİZİ (MANOVA) SONUÇLARI

Bu bölümde verilere analizler yapılmadan önce MANOVA' nın varsayımlarını karşılama durumu incelenmiştir. Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi, varyansların homojenliğinin test edilmesinde ise Levene testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağıldığı ($p < .05$); varyansların da homojen olduğu ($p < .05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin belirtilen değişkenlerle ilişkili varsayımları böylece test edildikten sonra verilere MANOVA uygulanmıştır.

3.2.1. Cinsiyetin Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği Puanları Üzerine Etkisi: Çok Değişkenli Varyans Analiz (MANOVA) Sonuçları

Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) puanları üzerinde cinsiyetin etkisi MANOVA ile incelenmiş. Cinsiyet açısından gruplar arasında ÇMÖ-Ritmiklik puanı açısından anlamlı fark gözlenmiştir (Wilks' Lambda: $F_{4,392} = 2,053$, $p = 0,086$, $\eta^2 = 0,021$) (Bkz. Tablo 3.2.1.1). Bu puan açısından farkın kaynağını test etmek amacıyla grupların alttestlerden aldıkları puan ortalamaları incelenmiş ve kız çocukların ÇMÖ-Ritmiklik puanının erkek çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu, böylelikle ritmiklik mizaç özelliğinin kız çocuklarda erkek çocuklara kıyasla daha düşük olduğu bulunmuştur (Bkz Tablo 3.2.1.2).

Tablo 3.2.1.1. Çocuk Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) Puanlarının Cinsiyete Göre Farklaşım Farklaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan MANOVA Sonuçlar

Test Puanları	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p	η^2	Fark
ÇMÖ-Tepkisellik	0.14	1	0.14	0.27	0.604	0.00	AD
ÇMÖ-Sebatkarlık	0.17	1	0.17	0.35	0.557	0.00	AD
ÇMÖ-Sıcakkanlılık	0.10	1	0.10	0.11	0.743	0.00	AD
ÇMÖ-Ritmiklik	3.55	1	3.55	6.00	0.015	0.02	Kız>Erkek

Tablo 3.2.1.2 Cinsiyete Göre Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Test Puanları	KIZ (n=163)		ERKEK (n=218)	
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
ÇMÖ-Tepkisellik	4.32	0.75	4.28	0.71
ÇMÖ-Sebatkarlık	3.18	0.66	3.23	0.75
ÇMÖ-Sıcakkanlılık	3.09	1.00	3.06	0.96
ÇMÖ-Ritmiklik	2.69	0.78	2.50	0.76

3.2.2. Annenin Çalışma Durumunun Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) Puanları Üzerine Etkisi: Çok Değişkenli Varyans Analiz (MANOVA) Sonuçları

- Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) puanları üzerinde annenin çalışma durumunun etkisi MANOVA ile incelenmiştir. Annenin çalışma durumu gruplar arasında ÇMÖ-Tepkisellik, ÇMÖ-Sebatkarlık, ÇMÖ-Sıcakkanlılık ve ÇMÖ-Ritmiklik puanları açısından anlamlı fark gözlenmiştir (Wilks' Lambda: $F_{4,393} = 5,146$, $p = 0,000$, $\eta^2 = 0,05$) (Bkz. Tablo 3.2.2.1). Bu puan açısından farkın kaynağını test etmek amacıyla grupların alttestlerden aldıkları puan ortalamaları incelenmiş ve ev hanımı olan annelerin çocuklarının ÇMÖ-Tepkisellik puanının çalışan annelerin çocuklarına kıyasla daha yüksek olduğu; çalışan annelerin çocuklarının ÇMÖ-Sebatkarlık, ÇMÖ-Sıcakkanlılık ve ÇMÖ-Ritmiklik puanlarının ise ev hanımı olan annelerin çocuklarına kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Yüksek puan sırasıyla düşük tepkisellik, sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik özelliğini gösterdiğinden bu sonuç Çalışan annelerin çocuklarının tepkisellik mizaç özelliğinin; Ev hanımı olan annelerin çocuklarının ise sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özelliklerinin daha fazla olduğunu göstermektedir. (Bkz Tablo 3.2.2.2).

Tablo 3.2.2.1. Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) Puanlarının Annenin Çalışma Durumuna Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan MANOVA Sonuçlar

Test Puanları	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kare	F	p	η^2	Fark
ÇMÖ-Tepkisellik	2.06	1	2.06	3.84	0.051	0.01	EH> Çalışan
ÇMÖ-Sebatkarlık	2.53	1	2.53	5.08	0.025	0.01	Çalışan > EH
ÇMÖ-Sıcakkanlılık	3.67	1	3.67	3.83	0.051	0.01	Çalışan > EH
ÇMÖ-Ritmiklik	9.34	1	9.34	16.18	0.000	0.04	Çalışan > EH

Ev Hanımı= EH

Tablo 3.2.2.2. Annenin Çalışma Durumuna Göre Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği (ÇMÖ) Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Test Puanları	Çalışan (n=204)		Ev Hanımı (n=194)	
	$\bar{X}$	SS	$\bar{X}$	SS
ÇMÖ-Tepkisellik	4.23	0.81	4.38	0.64
ÇMÖ-Sebatkarlık	3.29	0.73	3.13	0.69
ÇMÖ-Sıcakkanlılık	3.17	0.98	2.98	0.98
ÇMÖ-Ritmiklik	2.73	0.80	2.43	0.71

3.3. OKUL ÖNCESİ SOSYAL DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ-ÖĞRETMEN FORMU (SDÖ), ÇOCUK DAVRANIŞLARINI DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (ÇDDÖ) VE AİLE HAYATI VE ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUM ÖLÇEĞİ (AHÇYTÖ) PUANLARINA UYGULANAN BAĞIMSIZ GRUPLAR İÇİN t TEST SONUÇLARI

Değişkenlere ilişkin veri dağılımının normallik varsayımının test edilmesinde Kolmogorov-Smirnov testi, varyansların homojenliğinin test edilmesinde ise Levene testi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağılmadığı ($p < .05$); varyansların da homojen olmadığı ($p < .05$) belirlenmiştir. İlgili istatistiğin belirtilen değişkenlerle ilişkili varsayımları böylece test edildikten sonra verilere Bağımsız Gruplar İçin t Test uygulanmıştır.

3.3.1. Cinsiyetin Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği Puanları Üzerine Etkisi: Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları

Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) puanları üzerinde cinsiyetin etkisi Bağımsız Gruplar İçin t Test ile incelenmiştir; cinsiyet açısından gruplar arasında SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık ($t_{(376.92)} = -5.25$, $p = .000$), SDÖ-Olumlu Sosyal Davranış ($t_{(395)} = 2.67$, $p = .008$), Depresif Duygulanım ($t_{(395)} = 2.41$, $p = .016$) ve ÇDDÖ İsyankar Davranış ($t_{(385.12)} = -5.33$, $p = .000$) ve Uyum ($t_{(395)} = 2.38$, $p = .018$) puanları açısından anlamlı fark gözlenmiştir. Bu puanlar açısından farkın kaynağını test etmek amacıyla grupların alttestlerden aldıkları puan ortalamaları incelenmiş ve erkek çocukların SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık (Erkek: 12.28 ± 5.27 ; Kız: 9.94 ± 3.55) ve ÇDDÖ-İsyankar Davranış (Erkek: 58.07 ± 19.95 ; Kız: 48.86 ± 14.32) puanlarının kız çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu; kız çocukların SDÖ-Olumlu Sosyal Davranış (Kız: 29.11 ± 4.11 ; Erkek: 27.94 ± 4.50), SDÖ-Depresif Duygulanım (Kız: 6.36 ± 0.95 ; Erkek: 6.11 ± 1.10) ve ÇDDÖ-Uyum (Kız: 83.80 ± 12.60 ; Erkek: 80.79 ± 12.46) puanlarının erkek çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur (Bkz Tablo 3.3.1.1).

Tablo 3.3.1.1. Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p	Fark
SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık	Kız	182	9.94	3.55	-5.25	376.92	0.000	E>K
	Erkek	215	12.28	5.27				
SDÖ-Olumlu Sosyal Davranış	Kız	182	29.11	4.11	2.67	395	0.008	K>E
	Erkek	215	27.94	4.50				
SDÖ-İlişkisel Saldırganlık	Kız	182	11.71	5.37	-0.27	395	0.786	AD
	Erkek	215	11.85	5.19				
SDÖ-Depresif Duygulanım	Kız	182	6.36	0.95	2.41	395	0.016	K>E
	Erkek	215	6.11	1.10				
ÇDDÖ-İsyankar Davranış	Kız	182	48.86	14.32	-5.33	385.12	0.000	E>K
	Erkek	215	58.07	19.95				
ÇDDÖ-Uyum	Kız	182	83.80	12.60	2.38	395	0.018	K>E
	Erkek	215	80.79	12.46				
ÇDDÖ-Sosyal Kaygı	Kız	182	39.06	11.63	-0.48	395	0.629	AD
	Erkek	215	39,61	11,30				

3.3.2. Yaşın Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği Puanları Üzerine Etkisi: Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları

Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) puanları üzerinde Yaşın etkisi Bağımsız Gruplar İçin t Test ile incelenmiş; Yaş açısından gruplar arasında SDÖ- Açık Fiziksel Saldırganlık ($t_{(379)} = -2.338$, $p = .020$) ve Depresif Duygulanım ($t_{(356.14)} = 2.522$, $p = .012$) puanları açısından anlamlı fark gözlenmiştir. Bu puanlar açısından farkın kaynağını test etmek amacıyla grupların alttestlerden aldıkları puan ortalamaları incelenmiş ve 5 yaş çocukların SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık (5 yaş: 11.71 ± 5.08 ; 4 yaş: 10.57 ± 4.20) puanlarının 4 yaş çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu; 4 yaş çocukların SDÖ-Depresif Duygulanım (4 yaş: 6.38 ± 1.01 ; 5 yaş: 6.11 ± 1.05) puanlarının 5 yaşa kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur (Bkz Tablo 3.3.2.1).

Tablo 3.3.2.1. Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) Puanlarının Yaşa Göre Farklaşım Farklaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları

	Yaş	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p	Fark
SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık	4	163	10.57	4.20	-2.338	379	0.020	5yaş>4 yaş
	5	218	11.71	5.08				
SDÖ-Olumlu Sosyal Davranış	4	163	28.84	4.46	1.542	341.35	0.124	AD
	5	218	28.14	4.28				
SDÖ-İlişkisel Saldırganlık	4	163	11.36	5.18	-1.712	356.59	0.088	AD
	5	218	12.30	5.40				
SDÖ-Depresif Duygulanım	4	163	6.38	1.01	2.522	356.14	0.012	4yaş>5 yaş
	5	218	6.11	1.05				
ÇDDÖ-İsyankar Davranış	4	163	52.29	18.05	-1.741	352.85	0.082	AD
	5	218	55.57	18.42				
ÇDDÖ-Uyum	4	163	82.91	12.26	1.033	357.43	0.302	AD
	5	218	81.57	12.85				
ÇDDÖ-Sosyal Kaygı	4	163	40.46	10.66	1.483	379	0.139	AD
	5	218	38.70	12.05				

3.3.3. Annenin Çalışma Durumunun Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği) Puanları Üzerine Etkisi: Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları

Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) puanları üzerinde annenin çalışma durumunun etkisi Bağımsız Gruplar İçin t Test ile incelenmiş; annenin çalışma durumu açısından gruplar arasında SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık ($t_{(395.97)} = 2.24$, $p = .026$) ve ÇDDÖ-İsyankar Davranış ($t_{(390.83)} = 2.21$, $p = .000$), Uyum ($t_{(395.98)} = -2.47$, $p = .014$) ve Sosyal Kaygı ($t_{(395.98)} = 2.03$, $p = .043$) puanları açısından anlamlı fark gözlenmiştir. Bu puanlar açısından farkın kaynağını test etmek amacıyla grupların alttestlerden aldıkları puan ortalamaları incelenmiş ve ev hanım annelerin çocuklarının SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık (Ev Hanımı: 11.73 ± 4.83 ; Çalışan: 10.68 ± 4.55), ÇDDÖ-İsyankar Davranış (Ev Hanımı: 55.84 ± 17.49 ; Çalışan: 51.83 ± 18.67) ve Sosyal Kaygı (Ev Hanımı: 40.48 ± 11.69 ; Çalışan: 38.16 ± 11.04) puanlarının çalışan annelerin çocuklarına kıyasla daha yüksek olduğu; çalışan annelerin çocuklarının ÇDDÖ-Uyum (Çalışan: 83.79 ± 12.24 ; Ev Hanımı: 80.69 ± 12.78) puanlarının ev hanımı annelerin çocuklarına kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur (Bkz Tablo 3.3.3.1).

Tablo 3.3.3.1. Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği (SDÖ) ve Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği (ÇDDÖ) Puanlarının Annenin Çalışma Durumuna Göre Farklaşıp Farklaşmadığını Belirlemek Üzere Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları

	EvHanımı Çalışan	N	X	SS	t	sd	p	Fark
SDÖ-Açık Fiziksel Saldırganlık	EH	204	11.73	4.83	2.24	395.97	0.026	EH> Çalışan
	Çalışan	194	10.68	4.55				
SDÖ-Olumlu Sosyal Davranış	EH	204	28.13	4.16	-1.64	389.09	0.102	AD
	Çalışan	194	28.84	4.52				
SDÖ-İlişkisel Saldırganlık	EH	204	11.86	4.94	0.22	396	0.828	AD
	Çalışan	194	11.75	5.65				
SDÖ-Depresif Duygulanım	EH	204	6.29	1.07	1.28	395.86	0.202	AD
	Çalışan	194	6.16	1.00				
ÇDDÖ-İsyankar Davranış	EH	204	55.84	17.49	2.21	390.83	0.028	EH> Çalışan
	Çalışan	194	51.83	18.67				
ÇDDÖ-Uyum	EH	204	80.69	12.78	-2.47	395.98	0.014	Çalışan>EH
	Çalışan	194	83.79	12.24				
ÇDDÖ-Sosyal Kaygı	EH	204	40.48	11.69	2.03	395.98	0.043	EH> Çalışan
	Çalışan	194	38.16	11.04				

3.3.4. Annenin Çalışıp Çalışmama Durumunun Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) Puanları Üzerine Etkisi: Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları

Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) puanları üzerinde Annenin Çalışıp Çalışmama Durumunun etkisi Bağımsız Gruplar İçin t Test ile incelenmiş; Annenin Çalışıp Çalışmama Durumu açısından gruplar arasında AHÇYTÖ - Aşırı Koruyucu ($t_{(396.00)} = 5.33, p = .000$) ve Baskı ve Disiplin ($t_{(395.98)} = 4.98, p = .000$) puanları açısından anlamlı fark gözlenmiştir. Bu puanlar açısından farkın kaynağını test etmek amacıyla grupların alttestlerden aldıkları puan ortalamaları incelenmiş ve Ev Hanım Annelerin AHÇYTÖ - Aşırı Koruyucu (Ev Hanımı: 38.29 ± 7.03 ; Çalışan: 34.34 ± 7.77) ve Baskı ve Disiplin (Ev Hanımı: 31.43 ± 5.72 ; Çalışan: 28.64 ± 5.47) puanlarının Çalışan Annelere kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur (Bkz Tablo 3.3.4.1).

Tablo 3.3.4.1. Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) Puanlarının Annenin Çalışıp Çalışmama Durumuna Göre Farklaşıp Farklaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları

	EvHanımı Çalışan	N	X	SS	t	sd	p	Fark
AHÇYTÖ- Aşırı Koruyucu	EH	204	38.29	7.03	5.33	396	0.000	EH> Çalışan
	Çalışan	194	34.34	7.77				
AHÇYTÖ- Demokratik ve Eşitlik	EH	204	28.95	3.35	-1.70	395.97	0.090	AD
	Çalışan	194	29.51	3.21				
AHÇYTÖ- Ev Kadınlığını Reddetme	EH	204	25.78	5.52	1.22	387.79	0.224	AD
	Çalışan	194	25.07	6.08				
AHÇYTÖ- Karı-koca Geçimsizliği	EH	204	12.55	3.40	0.69	392.39	0.493	AD
	Çalışan	194	12.32	3.55				
AHÇYTÖ-Baskı ve Disiplin	EH	204	31.43	5.72	4.98	395.98	0.000	EH> Çalışan
	Çalışan	194	28.64	5.47				

3.3.5. Cinsiyetin Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) Puanları Üzerine Etkisi: Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları

Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) puanları üzerinde çocuğun cinsiyetinin etkisi Bağımsız Gruplar İçin t Test ile incelenmiş; cinsiyet açısından gruplar arasında fark bulunmamıştır (Bkz Tablo 3.3.5.1).

Tablo 3.3.5.1. Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (AHÇYTÖ) Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşp Farklılaşmadığını Belirlemek Üzere Yapılan Bağımsız Gruplar İçin t Test Sonuçları

	Cinsiyet	N	X	SS	t	sd	p	Fark
1.AHÇYTÖ-Aşırı Annelik	Kız	182	36.35	7.56	-0.05	395	0.961	AD
	Erkek	215	36.39	7.74				
2.AHÇYTÖ-Demokratik Tutum	Kız	182	29.05	3.33	-1.12	395	0.262	AD
	Erkek	215	29.42	3.20				
3.AHÇYTÖ-Ev Kadınlığı	Kız	182	25.81	5.99	1.14	395	0.255	AD
	Erkek	215	25.15	5.61				
4.AHÇYTÖ-Karıkoca	Kız	182	12.33	3.54	-0.70	395	0.484	AD
	Erkek	215	12.58	3.40				
5.AHÇYTÖ-Baskı ve Disiplin	Kız	182	30.19	5.95	0.33	395	0.741	AD
	Erkek	215	30.00	5.61				

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu bölümde araştırma sorularına ilişkin toplanan verilere uygulanan istatistiksel analizler sonrası elde edilen bulguların ilgili araştırma sonuçları da göz önünde bulundurularak tartışma yapılmış, araştırma sonuçlarına ve geliştirilen önerilere yer verilmiştir. İzlemeyi kolaylaştırma amacıyla tartışmalar, araştırmanın yanıtlamayı amaçladığı sorular ve hipotezleri dikkate alınarak (1) Çocukların Davranışları İle Demografik Özelliklere Ait Bulguların Tartışılması (2) Çocukların Mizaçları İle Demografik Özelliklere Ait Bulguların Tartışılması (3) Annelerin Tutumları İle Demografik Özelliklere Ait Bulguların Tartışılması (4) Annelerin Tutumları İle Kişilik Özelliklerine Ait Bulguların Tartışılması (5) Çocukların Davranış Ve Mizaç Özellikleri İle Annelerinin Tutumları Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması (6) Çocukların Davranış Ve Mizaç Özellikleri İle Annelerinin Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması Ve (7) Çocukların Davranış Ve Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması şeklinde 7 başlık altında tartışılmıştır.

4.1. Çocukların Davranışları İle Demografik Özelliklere Ait Bulguların Tartışılması

McCoby ve Jacklin (1980) yapmış oldukları çalışmalarında erkek çocukların kız çocuklara oranla daha fazla saldırgan davranış sergilediklerini saptamışlardır. Crick ve arkadaşları (1997) sadece erkek çocukların saldırgan davranışlarını inceleyen çalışmalarında, çocukların en fazla fiziksel saldırganlığa başvurduklarını bulmuşlardır. Loeber ve Hay (1997), erkek çocuklarının kız çocuklarına oranla daha az sosyal yeterlilik gösterdiklerini, akranlarına da daha fazla saldırgan davranışlar sergilediklerini bulmuşlardır. Katsurada ve Sugawara (1998), erkek çocukların kız çocuklara göre daha fazla saldırgan davranış sergilediklerini gözlemlemişlerdir. Balat, Şimşek ve Akman (2008), okul öncesi dönem çocukları ile yaptıkları çalışma da erkek çocukların kız çocuklara oranla daha fazla saldırgan davranışlarda bulduklarını belirtmişlerdir. Karaca, Gündüz ve Aral (2011) ile İkiz (2015), yaptıkları çalışmalarda fiziksel saldırganlık puanlarında erkek çocuklarının kız çocuklarından daha yüksek puan aldıklarını saptamışlardır. Phillipsen, Bridges, McLemore ve Saponaro (1999), yapmış oldukları çalışmada kız çocukların uyum becerilerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Kapıkıran, İvrendi ve Adak (2006) ise kız çocukların uyum becerilerinin erkek çocuklarının uyum becerilerinden daha düşük olduğunu saptayarak ters bir

sonuç elde etmişlerdir. Evirgen (2010), çalışmasında sosyal yeterliliğin cinsiyet açısından farklılık gösterip göstermediğine baktığında, kreş ortamında öğretmen görüşlerine göre kızların erkeklere oranla akran ve öğretmenleri ile daha olumlu ilişki içerisinde olduğunu, erkeklerin ise kızlara oranla akranları ile daha olumsuz ilişki içerisinde olduklarını saptamıştır. Arı ve Yaban (2016), kızların erkeklere göre daha fazla olumlu sosyal davranış sergilediklerini saptamıştır. Cinsiyet değişkeni ile çocukların davranış ve sosyal özellikleri incelendiğinde kız çocukların olumlu sosyal davranışları erkeklere göre daha fazla sergiledikleri, erkek çocukların ise kızlara oranla fiziksel saldırganlığı daha fazla gösterdikleri görülmektedir.

Yapılan çalışmada da tüm bu araştırma bulguları ile tutarlı olarak erkek çocukların isyankar davranış ve fiziksel saldırganlık gösterme oranının kız çocuklara göre daha fazla, kız çocuklarının da olumlu sosyal davranış, depresif duygulanım ve uyum davranışlarını gösterme oranının erkek çocuklarına göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bu durum çocukların yetiştirilme tarzları, erkek çocuklardan beklentilerin fiziksel güce dayalı olması, kız çocuklarından ise daha saygılı olma, uyum gösterme, sosyal ilişki kurabilme gibi beklentilerinin olması ile açıklanabilir. Kız çocuklarında saldırganlık içerebilecek davranışlar kabul görmeyip sosyal ve psikolojik açıdan bastırılırken, erkek çocuklarında saldırganlık içeren davranışları göstermek erkeklik göstergesi olarak algılanmaktadır

Çocukların saldırgan davranışları üzerinde yaşın etkisini inceleyen çalışma bulguları çeşitlilik göstermektedir. Kadan (2010), okul öncesi dönem çocukları ile yaptığı çalışmasında, 4 ve 5 yaş çocuklarının 6 yaş çocuklarına göre daha saldırgan olduklarını bulmuştur. Ogelman ve Sarıkaya (2013), okul öncesi kuruma devam eden çocuklarda saldırganlık düzeyinin 6 yaşa doğru düşüş gösterdiğini bulmuşlardır. Kapıkıran, İvrendi ve Adak (2006) 5 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin 4 yaş çocuklarına göre daha iyi olduğunu bulmuşlardır.

Çalışmada; 5 yaş çocukların Açık Fiziksel Saldırganlık gösterme eğilimlerinin 4 yaş çocuklarına göre daha fazla olduğu, 4 yaş çocuklarının da Depresif Duygulanımı 5 yaş çocuklarına göre daha fazla yaşadıkları saptanmıştır.

Annenin çalışma durumunun çocukların saldırgan davranışları üzerinde etkisini inceleyen çalışmalar çeşitli bulgular içermektedir. Kadan (2010), okul öncesi dönem çocukların saldırganlıklarını etkileyen değişkenler ile ilgili yaptığı çalışmasında annesi çalışmayan

çocukların annesi çalışan çocuklara göre saldırgan davranışları daha fazla gösterdiklerini bulmuştur. Seven (2007), çalışmasında çalışan annelerin çocuklarının çalışmayan annelerin çocuklarına göre daha az davranış problemi gösterdiklerini bulmuştur. Erdinç (2009) ve İkiz (2015), çalışmalarında annelerin çalışıp çalışmama durumunun çocukların saldırganlık davranışları üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadıklarını bulmuşlardır. McLoyd (1998) ise çalışmayan annelerin çocuklarının sosyal yönden daha yeterli olduğu sonucunu saptamıştır.

Çalışmada, annesi ev hanımı olan çocuklarda fiziksel saldırganlık, isyankar ve sosyal kaygı annesi çalışan çocuklara kıyasla anlamlı düzeyde fazla sergiledikleri gözlenmiştir. Ayrıca annesi çalışan çocukların uyum davranış oranı annesi ev hanımı olan çocuklara kıyasla daha fazla bulunmuştur. Annenin çalışıyor olması zamanını çok daha planlı kullanma olasılığını arttırmaktadır. Bu nedenle çalışan annelerin çocukları ile geçirdikleri kısıtlı zamanı daha amaca yönelik kullandıkları ve çocuğuyla daha nitelikli ilişki kurdukları düşünülmektedir. Bu durum çocuğun daha az davranış problemi göstermesini ve uyumlu davranışlar sergilemesini sağlayabilir. Ayrıca çalışan annenin eğitim düzeyinin çalışmayan annelere kıyasla daha yüksek olabileceği düşünüldüğünde annenin eğitim düzeyi arttıkça çocuğun sosyal uyumunun arttığı, davranım sorunlarının da azaldığı görülmektedir (Sarı,2007; Şehirli, 2007)

Aileye ait demografik özellikler (Annenin Yaşı, Eğitim Düzeyi, Doğum Yaşı, Babanın Yaşı, Eğitim Düzeyi ve Ailenin Gelir Düzeyi vb.) ile çocukların sosyal davranışları arasında ilişkiyi ele alan birçok çalışma mevcuttur. Dursun (2010), okul öncesi dönem çocukları ve anne-babaları ile yapmış olduğu çalışmasında anne-babanın yaşı ile çocuklarının kavgacı/saldırgan ve endişeli davranışlarının pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Kanlıkılıçer (2005), anne yaşı 45 in üstü olan çocukların daha endişeli olduğunu bulmuştur. Güven ve ark. (2006), annelerinin eğitim düzeyi arttıkça çocukların sosyal duygusal uyumlarının da arttığını saptamıştır. Yeter (2010), annelerin eğitim düzeyinin düştükçe çocukların sosyal kaygılarının arttığını, babaların eğitim düzeylerinin düştükçe çocuklarının hem sosyal kaygı hem de uyum problemlerinin arttığını bulmuştur. Literatürde farklı bulguların olduğu çalışmalarda mevcuttur. Gülay (2008), saldırganlık davranışının, Uysal (2011) ve İkiz (2015), fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışlarının annenin öğrenim durumuna göre değişmediğini bulmuşlardır. Kanlıkılıçer (2005), Şen (2009) ve İkiz (2015), ailenin gelir düzeyi ile çocuktaki davranış problemleri arasında ilişki olmadığını saptamışlardır.

Çalışmada, kız çocuklarında annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi ve babanın yaşı yükseldikçe olumlu sosyal davranışın arttığı görülmektedir. Erkek çocuklarına ait bulgular incelendiğinde açık fiziksel saldırganlık ile isyankar davranışların ailenin geliri ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Anne-babanın eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyinin uyum davranışını pozitif, sosyal kaygıyı da negatif yönde etkilediği bulunmuştur. Annenin şimdiki yaşı ile çocuğunu doğurma yaşı yükseldikçe çocuğun depresif duygulanımda yüksek puan aldığı görülmektedir. Kız çocuklarının babanın yaşı yükseldikçe, erkek çocuklarının da annenin yaşı yükseldikçe depresif duygulanımlarının arttığı dikkat çeken bir bulgudur. Bu yaş grubu çocuğunun enerjisi, hareketliliği ve oynadıkları oyunları düşünüldüğünde ve karşı cins ebeveyni ile kurduğu ilişki sonucu beklentisi düşünüldüğünde yaşı ilerleyen anne babanın çocuğun bu enerjik ihtiyaçlarını karşılama konusunda yetersiz kalabileceği, çocuğunda bu duruma tepkilerini davranışlarına yansıttığı düşünülmektedir.

4.2. Çocukların Mizaçları İle Demografik Özelliklere Ait Bulguların Tartışılması

Çalışmada cinsiyet değişkeninin çocukların mizaçlarında anlamlı bir farklılığı yaratmadığı, sadece ritmiklik mizaç boyutuna erkek çocukların kız çocuklarına göre daha fazla sahip oldukları görülmektedir. Aytar ve ark. (2014), anne kişiliği ve çocuğun mizaç özelliği ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarında benzer şekilde cinsiyetin mizacı yordamadığını ancak kız çocuklarının tepkisellik mizaç boyutu dışındaki diğer mizaç boyutlarının hepsinden erkek çocuklara göre daha yüksek puan ortalamasına sahip olduklarını bulmuşlardır. Erdinç (2009), çalışmasında kız çocuklarının erkek çocuklara oranla daha yüksek düzeyde sebatkarlık mizaç özelliğine sahip olduklarını saptamıştır.

Çocukların mizaçları üzerinde annelerin çalışıp çalışmama durumunun etkisine bakıldığında ev hanımı ile çalışan annelerin çocuklarının mizaç özellikleri arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Çalışan annelerin çocuklarının tepkiselliği daha yüksek iken ev hanımı olan annelerin çocuklarının ise sabatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklikleri daha yüksek bulunmuştur. Bu çalışmada ev hanımı olan annelerin eğitim düzeyleri lise ve üniversite düzeyinde olduğu için çocuk yetiştirme de bilinçli ve araştırmacı oldukları bu durumda çocuğun mizaç özelliklerine olumlu katkı sağladığı düşünülmektedir.

Kız ve erkek çocukların mizaç özellikleri ile annelerinin yaşı, eğitim düzeyi, doğum yaşı, babanın yaşı, eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında kız

çocuklarında babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuğun sıcakkanlılık mizaç özelliğinin arttığı, ailenin gelir düzeyi yükseldikçe sebatkarlık ve ritmiklik mizaç özelliklerinin de arttığı görülmektedir. Erkek çocuklarında ise annenin eğitim düzeyi arttıkça sebatkar mizaç özelliğinin arttığı görülmektedir. Anne ve Babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuk yetiştirmede daha bilinçli, araştırmacı oldukları böylelikle çocuğa yaklaşımları, tutumları daha sıcak, sabırlı, sevgi ve ilgi içerisinde olacağı bunun da bu yaş grubundaki çocuğun gelişiminde olumlu etki yapacağı, mizacının şekillenmesinde de etkili olacağı düşünülmektedir.

4.3. Annelerin Tutumları İle Demografik Özelliklere Ait Bulguların Tartışılması

Çocuğun cinsiyeti ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiye ele alan çalışmalar da çoğunlukla çocuğun cinsiyeti ile anne tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Kaynar ve Yıldız (2003), çocuklardaki travmatik kazalar ile annelerin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında annelerin tutumlarının çocukların cinsiyetine göre değişmediğini saptamıştır. Sarı (2007) ve Şanlı (2007), okul öncesi dönem 5-6 yaş grubu çocukları ve anneleri ile yapmış oldukları çalışmalarında cinsiyet ile tutum arasında önemli bir farklılaşmanın olmadığını bulmuşlardır. Aktürk (2015), çocukları okul öncesi eğitime devam eden (5 yaş grubu) ebeveynlerin ana-baba tutumlarının farklı değişkenler açısından incelediği çalışmasında çocuğun cinsiyeti ile annenin tutumu arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını saptamıştır. Bu sonuçlarla tutarlılık göstermeyen çalışmalarda literatürde yer almaktadır. Mızrakçı (1994), çalışmasında annelerin kız çocuklarına karşı daha koruyucu tutum gösterdiklerini ifade etmiştir. Bulgularda annelerin çocuğun cinsiyeti kız veya erkek olsun aynı derecede yaklaştığına ulaşılmaktadır. Çalışmanın yürütüldüğü örneklem grubunda annelerin eğitim düzeylerinin genelde lise ve üniversite olduğu göz önünde bulundurulursa, eğitim seviyesi yüksek annelerin çocuk yetiştirmede cinsiyet farkını önemsemeyeceği düşünülmektedir. Çalışmada birinci grup araştırma bulguları ile tutarlı olarak çocuğun cinsiyeti ile anne tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır

Çalışmada ayrıca çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarında aşırı koruyuculuk boyutu ile baskı ve disiplin boyutlarının annenin şimdiki yaşı, çocuğunu dünyaya getirdiği yaşı ve eğitim düzeyi ile negatif yönde anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Annenin olumsuz tutumlarını işaret eden aşırı koruyuculuk ve baskı disiplin tutumları; aşırı kontrol, müdahale, çocuktan yüksek başarı bekleme ve çocuğun tepkilerini bastırma, katı disiplin uygulama, anne-babanın mutlak hakimiyetinin olduğu tutumlar şeklinde kendini

göstermektedir. Annenin yaşı ve anne olma yaşı ilerledikçe bu olumsuz tutumları gösterme durumlarının azaldıkları görülmektedir. Ayrıca annenin eğitim düzeyi arttıkça olumsuz tutumlardan uzaklaştığı bulgularla elde edilmiştir. Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde benzer bulguların tespit edildiği görülmektedir. Ayyıldız (2005) yaşı 24 ve altı olan annelerin koruyucu tutumlarının yaşı 35 ve üstü olan annelere göre daha fazla olduğunu bulmuştur. Dursun (2010), yapmış olduğu çalışmada 20-30 yaş aralığında olan annelerin aşırı koruyuculuk ve sıkı disiplin tutumlarına ait puanlarının ortalamasının 30-40 yaş aralığında olan annelerden daha yüksek olduğunu, eğitim düzeyi düşük olan annelerin eğitim düzeyi yüksek olan annelere göre aşırı koruyuculuk ve sıkı disiplin boyutlarına ait puanlarında daha yüksek olduğunu bulmuştur. Özben ve Argun (2002), anne ve babalardan ilkokul ve ortaokul mezunu olanların aşırı koruyucu tutum puanlarının diğer eğitim kademesinden mezun olanlara göre daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Şanlı (2007), annelerin eğitim düzeyleri arttıkça aşırı koruyucu tutumlarının azaldığını saptamıştır. Durmuş (2006) ve Kaya (2010), anne babaların aşırı koruyuculuk ve sıkı disiplin tutumları ile eğitim düzeyi arasında negatif yönde ilişki saptamışlardır. Sarı (2007) ve Yeter (2010) okul öncesi dönem çocukları ve anneleri ile yapmış olduğu çalışmalarında, annelerin eğitim düzeyleri ile çocuk yetiştirme tutumlarından aşırı koruyucu, geçimsizlik ve sıkı disiplin boyutları arasında negatif yönlü ilişki bulmuşlardır. Özyürek ve Tezel Şahin (2005), ilkokul mezunu anne ve babaların baskı ve disiplin tutumunu daha fazla sergilediklerini, eğitim düzeyi yüksek anne babaların ise demokratik tutum benimsediklerini saptamışlardır. Çamurlu Keser (2006), annelerin çocuk sahibi olma yaşı ile eğitim düzeylerinin sıkı denetim/kontrol içeren tutumları arasında negatif yönde ilişki olduğunu saptamıştır. Bornstein ve Zlotnik (2008), eğitim düzeyi düşük olan annelerin çocuklarını yetiştirirken daha fazla fiziksel ceza uyguladıklarını, yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin ise daha fazla çocuk merkezli tutum sergilediklerini saptamışlardır. Şanlı ve Öztürk (2012), okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenleri inceledikleri çalışmalarında yaşı küçük, eğitim düzeyi düşük ve çalışmayan annelerin aşırı koruyucu ve sıkı disiplin tutumlarının arttığını bulmuşlardır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde sonuçlar arasında tutarlılık görülmektedir. Annelerinin eğitim düzeyi arttıkça çocuk yetiştirme tutumunun daha fazla çocuk merkezli olduğu, geleneksel tutumlardan daha az etkilendikleri düşünülmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocukları için daha iyi olanı araştırma ve bulma da, gerekeni yapma da daha istekli oldukları, yeni fikirlere açık oldukları düşünülmektedir. Bulgularda annenin şimdiki yaşı ve anne olma yaşı ilerledikçe olumsuz tutumları daha az sergiledikleri görülmektedir. Yapılan çalışmalar 30 lu yaşlarda anne olan bireylerin 20 li yaşlarda anne olanlara göre çocuk

yetiştirme de daha olumlu tutum içerisinde olduklarını göstermiştir. Annenin belli bir kariyerden dolayı maddi güce sahip olması, aile yaşantısının daha durağan olması, çocuktan beklentisinin daha gerçekçi ve net olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Annenin çocuk yetiştirme tutumunu etkileyen değişkenlerden babanın yaşı ve eğitimi ile ailenin gelir düzeyinin etkisine bakıldığında; kız çocuklarında ailenin gelir düzeyi düştükçe annenin aşırı koruyucu ve baskı-disiplin tutumlarının arttığı görülmektedir. Babanın eğitim düzeyi düştükçe de annenin ev kadınlığını reddetme, karı-koca geçimsizliği ve baskı-disiplin tutumlarının arttığı görülmektedir. Erkek çocuklarında ise, aile gelirinin düştükçe annenin aşırı koruyucu, karı-koca geçimsizliği ve baskı-disiplin tutumlarının arttığı, babanın eğitimi düştükçe annenin aşırı koruyucu ve baskı-disiplin tutumunun arttığı ve babanın yaşı küçük oldukça annenin baskı-disiplin tutumunun arttığı görülmektedir. Babanın eğitimi yükseldikçe annenin olumlu tutum olarak görülen demokratik davranma ve eşitlik tanıma tutumunun da arttığı bulgularda görülmektedir. Elde edilen bu bulgular literatür ile tutarlılık göstermektedir. Yeter (2010), eşleri ilköğretim mezunu olan annelerin aşırı koruyucu ve sıkı-disiplin-baskıcı tutum puanlarının eşleri lise ve üniversite mezunu olanlardan daha yüksek olduğunu, eşleri lise ve üniversite mezunu olan annelerin de eşleri ilköğretim mezunu olanlara göre daha demokratik ve geçimsizlik düzeylerinin daha düşük olduğunu bulmuştur. Şanlı (2007) ve Dursun (2010), çalışmalarında ailenin gelir düzeyinin düştükçe annenin geçimsizlik tutumunun arttığını bulmuşlardır. Sarı (2007), bulgularla ters düşen bir sonuç elde ederek, babanın yaşının büyüdükçe annenin ev kadınlığını reddetme ve karı-koca geçimsizliği boyutlarının da yüksek olduğunu bulmuştur. Sonuçlar incelendiğinde babanın eğitim durumunun annenin tutumu üzerindeki etkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ve annenin tutumu üzerinde babanın etkisinin olduğunu söylemek mümkün. Babanın eğitim düzeyi arttıkça çocuk yetiştirme de anneye destek olması, yönlendirici olması, araştırması ve çocuk yetiştirme hakkında daha duyarlı olması beklenmekte ve bu durumun annenin çocuk yetiştirme tutumu üzerinde olumlu bir etki yarattığı düşünülmektedir. Ailenin gelir düzeyi ile annenin olumsuz tutumları arasındaki anlamlı düzeyde negatif ilişki bulunmuştur. Ailenin refah seviyesi arttıkça annenin daha rahat ve kaygısız çocuk yetiştirdiği düşünülmektedir.

Annelerin çocuk yetiştirme tutumları üzerinde annenin çalışma durumunun etkisine bakıldığında, ev hanımı olan annelerin çalışan annelere göre aşırı koruyucu ve baskı-disiplin tutumlarının daha fazla olduğu görülmektedir. Bu bulgu ile tutarlı olarak Özben ve Argun (2002) ile Dursun (2010), çalışmayan annelerin aşırı koruyucu tutumlarının çalışan annelere

göre daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Özyürek ve Tezel Şahin (2005) ise, ev hanımı olan annelerin meslek sahibi olan annelere göre daha koruyucu ve baskıcı tutum içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Elde edilen bulgular ile literatür incelendiğinde sonuçlar arasında paralellik görülmektedir. Ev hanımı olan annelerin çocukları ile daha fazla zaman geçirmeleri onların aşırı koruyucu tutum sergilemelerine neden olacağı düşünülmektedir. Çalışan anneler ise çocuğu ile daha az zaman geçirdiğinden baskı ve disiplini daha az uyguladıkları, genelde daha hoşgörülü ve demokratik oldukları söylenebilir.

4.4. Annelerin Tutumları İle Kişilik Özelliklerine Ait Bulguların Tartışılması

Annelerin çocuk yetiştirme tutumu ile kişilik özelliği arasındaki ilişki incelendiğinde kız çocukları annelerinin özdisiplin kişilik özelliği arttıkça demokratik tutumunun arttığı, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği arttıkça da demokratik tutumunun azaldığı görülmektedir. Erkek çocukları annelerinin uyumluluk kişilik özelliği arttıkça daha demokratik tutum sergilediği, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği arttıkça da ev kadınlığını reddetme tutumunun arttığı görülmektedir. Özdisiplin kişilik özelliği yüksek olan annelerin aşırı koruyucu ve baskı-disiplin tutumlarının arttığı ancak ev kadınlığını reddetme tutumlarının azaldığı saptanmıştır. Kişilik özellikleri boyutundan özdisiplini yüksek bireylerde görev bilinci ve sorumluluk sahibi olma özellikleri de yüksek olacağından çocuk yetiştirirken nelere dikkat etmeleri gerektiğini, çocuk için neyin daha iyi olacağını bildiğini düşünerek demokratik tutum sergilemesi ve ev kadınlığını reddetme tutumundan uzak olması beklenen bir sonuç olarak görülmektedir. Özdisiplin kişilik özelliği aynı zamanda disiplinli, düzenli, özenli ve dikkatli olma gibi disiplin gerektiren özelliklerini yüksek oranda barındırdığından çocuğa karşı aşırı koruyucu ve baskı-disiplin tutumlarını da sergilemesi anlamlı bir sonuç olarak görülmektedir. Çalışmada elde edilen bu bulgular ile tutarlı olarak Belsk, Crniz ve Woodworth (1995), ebeveynlerin davranışları ile kişilik özelliklerini karşılaştırdıklarında, nörotizm (duygusal tutarsızlık) yüksek çıkan anne-babalarda ebeveynlik duyarlılığı, sevgi ve anne-babalık uyarılmışlığının düşük olduğunu, dışadönük ve yumuşak başlı kişilik özelliği ile uyumlu ebeveynliğinde pozitif yönde ilişkili olduğunu, yumuşak başlı kişilik özelliği olan annelerin daha olumlu ruh haline sahip olduklarını bulmuşlardır. Losoya ve ark. (1997), anne babaların kişilik özelliklerinden deneyime açıklık, dışadönüklük ve yumuşak başlılık boyutları yükseldikçe bağımsızlığı destekleme ve sevgi gösterme gibi olumlu ebeveynlik puanlarının da yükseldiğini saptamışlardır. Metsapelto ve Pulkkinen (2003), anne-babaların dışadönüklük ve gelişime açıklık kişilik özellikleri arttıkça kısıtlayıcılıklarının düşük, bakım özelliğinin ise

yüksek olduğunu, duygusal tutarsızlığın düştükçe otoriter tutumun azaldığını, dışadönüklüğün yüksek oldukça da izin vericilik tutumlarının arttığını saptamışlardır. Prinzie ve ark. (2009), gelişime açıklık, dışadönüklük, yumuşak başlılık ve sorumluluk kişilik özellikleri yüksek, duygusal tutarsızlık kişilik özelliğinin düşük olduğu annelerin daha sıcak bir ebeveynlik gösterdiklerini bulmuşlardır.

4.5. Çocukların Davranış Ve Mizaç Özellikleri İle Annelerinin Tutumları Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması

Annenin tutumu ile çocuğun sosyal davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma mevcuttur. Tabak (2007), ilkokuldaki öğrencilerin davranış problemleri ile anne-babalarının tutumları arasındaki ilişkiye baktığında aşırı koruyucu tutum ile saldırgan, içe kapanık, kekemelik, dikkat eksikliği ve hiperaktivite arasında pozitif yönde ilişki bulmuştur. Yeter (2010), 5-6 yaş grubu çocuklarda görülen isyankar davranış ile annelerinin aşırı koruyucu, ev kadınlığını reddetme, karı-koca geçimsizliği ve sıkı disiplin ile pozitif yönde, sosyal kaygı davranışı ile ev kadınlığını reddetme ve sıkı disiplin tutumu arasında pozitif yönde ve uyum davranışı ile annenin demokratik davranma tutumu arasında pozitif yönde, ev kadınlığını reddetme tutumu ile negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Casas ve arkadaşları (2006), anne ve babanın izin verici tutumu ile çocuklarındaki ilişkisel saldırganlık davranışı arasında pozitif ilişki olduğunu saptamışlardır. Erdinç (2009), okul öncesi dönem çocuklarının annelerinde otoriter tutum arttıkça çocuklarda fiziksel saldırganlığında arttığını tespit etmiştir. İkiz (2015), okul öncesi dönem çocuklarında görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık ile anne babanın otoriter tutumu arasında pozitif yönde, fiziksel saldırganlık ile annenin izin verici tutumu arasında negatif yönde ilişki bulmuş ancak ilişkisel saldırganlık ile annenin demokratik, aşırı koruyucu ve izin verici tutumu arasında herhangi bir ilişkiye rastlamamıştır. Auonola ve Nurmi (2005), çalışmalarında çocuğa uygulanan aşırı koruyucu tutum düşük olduğunda çocuğun saldırgan davranışlarının da azaldığını belirtmişlerdir.

Çalışmada annenin çocuğuna yönelik tutumu ile çocuğun sosyal davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde, kız çocukların davranış özellikleri ile annenin tutumu arasında ilişki bulunamamıştır. Erkek çocuğunun uyum davranışı ile annenin demokratik davranma ve eşitlik tanıma tutumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Çalışmada değişkenler arasında ilişkinin bulunmamasının nedeni, çalışmada sadece annelerin tutumlarının

incelenmesi ve aile içerisinde anne ve babanın farklı tutumlar içerisinde olmasının çocuğun davranışları üzerinde farklı bir etki oluşturabileceği, çocuğun davranışlarını etkileyen farklı değişkenlerin de olabileceği ve tutuma yönelik ölçeği annenin sosyal davranış ölçeğini ise öğretmenin doldurmasından kaynaklı bir tutarsızlık olabileceği gibi birçok farklı etkinin sonucundan kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun mizacı arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koyan birçok çalışma mevcuttur. Goodman Campell (1979), çocuğunu zor mizaçlı gören annelerin bakım verme kalitelerinin düştüğünü saptamışlardır. Katainen ve arkadaşları (1998), 6-9 yaşlarındaki çocukların mizaçları ile annelerinin tutumları arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada çocukların 15 yaşına geldiklerinde kendi değerlendirmeleri ile tutumun mizaç üzerinde etkisinin olup olmadığına bakmışlardır. Çalışma sonucunda kızlarda annenin düşük düzeydeki sıkı disiplin tutumunun daha düşük olumsuz duygulanımı, yüksek sıkı disiplinin ise yüksek düzeyde hareketliliği ve düşük sosyalliği, erkek çocuklarda ise yüksek disiplin tutumunun düşük sosyallik yüksek olumsuz duygulanımını yordadığını saptamışlardır. Önder, Balaban Dağal ve Bayındır (2018), okul öncesi dönem çocukların mizaç özellikleri ve annelerinin ebeveynlik stillerinin çocukların ego sağlamlık düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisini inceledikleri çalışmalarında ebeveynlerin otoriter ve izin verici tutumları ile çocukların sebatkarlık ve tepkisellik mizaç özelliklerinin ilişkili olduğunu saptamışlardır. Taylor ve arkadaşları (2013), ebeveynlerin olumsuz tutumlarının çocukların dikkat ve davranışlarını düzenleme üzerinde olumsuz etki yaptığını saptamışlardır. Çalışmada kız çocukların annelerinin aşırı koruyucu, ev kadınlığını reddetme, karı-koca geçimsizliği ve baskı-disiplin tutumları arttıkça çocuğun tepkisellik mizaç özelliğinin de arttığı, annenin karı-koca geçimsizliği tutumu arttıkça da çocuğun ritmiklik mizaç özelliğinin azaldığı görülmektedir. Erkek çocuklarında annenin ev kadınlığını reddetme ve karı-koca geçimsizliği tutumu arttıkça sebatkar olma özelliğinin azaldığı, karı-koca geçimsizliği arttıkça da ritmikliğinin azaldığı görülmektedir. Annenin ev kadınlığını reddetme ve karı-koca geçimsizliği tutumu arttıkça çocuğun tepkisellik özelliğinin de arttığı görülmektedir. Tepkisel mizaç özelliği, bir durum veya olaya abartılı tepki verme durumudur. Bulgularda annenin olumsuz tutumlarının çocuğun tepkisellik gibi olumsuz mizaç özelliğini arttırdığı, sebatkarlık ve ritmiklik gibi olumlu mizaç özelliklerini de azalttığı görülmektedir.

4.6. Çocukların Davranış Ve Mizaç Özellikleri İle Annelerinin Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması

Çocuğun davranış ve mizaç özellikleri üzerinde yordayıcı olan bir diğer değişken annenin kişilik özelliğidir. Nigg ve Hinshaw (1998), erkek çocuklardan normal ve antisosyal davranış bozukluğu olan çocuklarla yapmış oldukları çalışmalarında problem davranışlı çocukların annelerinde yüksek nörotizm ve depresyon özelliği ile daha az sorumluluk olduğunu bulmuşlardır. Prinze ve arkadaşları (2009), davranış problemleri ile ebeveynlerin kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelediklerinde annelerin olumsuz duygulanım ile uzlaşmazlık kişilik özelliklerinin çocukta öfke ve saldırganlığa yol açtığını saptamışlardır. Kane ve Garber (2004), ergenler ve aileleri ile yaptıkları çalışma sonucunda anne-baba depresyonun çocuktaki uyum davranışı ile negatif yönde ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Savi (2008), 12-15 yaş arası ergenlerle yapmış olduğu çalışmasında da ergenlerdeki çekingenlik, somatik şikayetler, anksiyete, depresyon, sosyal sorunlar, düşünce sorunları, dikkat sorunları, yıkıcı davranışlar, agresyon, cinsel problemler, içselleştirilmiş sorunlar, dışsallaştırılmış sorunlar ve toplam davranış sorunları ile annenin kişilik özelliklerinden psikotizm ve nörotizm boyutları arasında pozitif yönde bir ilişki saptamıştır.

Çalışmada kız çocukları annelerinin dışadönük kişilik özellikleri arttıkça çocuğun sosyal kaygısının azaldığı ve daha uyumlu davranış sergilediği görülmektedir. Erkek çocuklarının annelerinde duygusal tutarsızlık kişilik özelliği arttıkça çocuğun sosyal kaygı ve ilişkisel saldırganlık davranışları artmakta, uyumluluk kişilik özelliği arttıkça da uyum davranışı artmaktadır. Annelerin gelişime açıklık kişilik özelliği arttıkça öğretmeni tarafından yapılan değerlendirmeye göre çocuğun isyankar davranışının da arttığı görülmektedir. Çocuğun kendini ifade ederken öfkeli, inatçı, saldırgan gibi olumsuz davranışlarını ifade eden isyankar davranış boyutu ile meraklı, ilgili olma, yeniliklere açık olma, yaratıcılık, değişime açık olma, bağımsız olma gibi özellikleri kapsayan gelişime açıklık kişilik boyutu arasındaki bu ilişki beklenmeyen bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni olarak gelişime açık olan annelerin çocuklarını da bağımsız, yenilikçi, maceracı, tek düzelikten uzak yetiştirdikleri çocuklarının, sınıfta belli kuralların olduğu tek düze bir ortamla karşılaştığında isyankar gibi görünen tepkileri vermiş olabileceğinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde annenin kişilik özelliği ile çocuğun mizacı arasındaki ilişkiyi inceleyen çok fazla çalışmanın olmadığı görülmektedir. Türkbay ve Söhmen (2001), nevroitik (duygusal tutarsızlık) kişilik özelliğini taşıyan annelerin çocuklarının ruhsal olarak problemlili olduklarını belirtmişlerdir. Kochanska ve arkadaşları (2004), annenin kişiliği ile bebeğin mizacı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında yumuşak başlı olan annelerin

bebeklerinin daha iyi odaklanan ve daha az korkulu bebekler olduğunu, gelişime açık kişilik özelliği yüksek annelerin bebeklerinin de daha sevinçli olduğunu bulmuşlardır. Erermiş ve diğ. (2009), ayrılma anksiyetesi bozukluğu (AAB) olan okul öncesi yaş grubu çocukların annelerinin mizaç özelliklerinin incelendiği çalışmada AAB olan çocukların annelerinin olumsuz mizaç özellikleri ile ilişkili olduğunu saptamışlardır. Aytar, Aksoy ve Kaytez (2010), anne kişiliği ve çocuğun mizaç özelliği çalışmalarında 4-5 yaş çocukları ve anneleri ile çalışmışlardır. Bulgularda annenin nevrotik kişilik özelliğinin çocuğun tepkisellik mizaç boyutuyla pozitif sıcakkanlılık ile negatif yönde; annenin dışadönüklük, deneyime açıklık ve sorumluluk kişilik özelliği ile çocuğun ritmiklik mizaç boyutuyla pozitif yönde; annenin deneyime açıklık kişilik özelliği ile çocuğun sebatkarlık mizaç boyutu ile pozitif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Çalışmada annenin kişilik özelliği ile çocuğun mizacı arasındaki ilişkiye bakıldığında, kız çocuklarında annenin kişilik özelliklerinden gelişime açıklık boyutu yükseldikçe çocuğun ritmiklik mizaç özelliğinin de yükseldiği görülmektedir. Annenin uyumluluk ve özdisiplin kişilik özellikleri arttıkça çocuğun daha sebatkar olduğu ve ritmiklik özelliğinin de yüksek olduğu görülmektedir. Duygusal tutarsızlık kişilik özelliği yüksek olan annelerin çocuklarında tepkiselliğinin arttığı ritmikliğin de düştüğü görülmektedir. Erkek çocukların annelerinin kişilik özelliklerinden gelişime açıklık boyutu yükseldikçe çocuğun sebatkarlık ve ritmiklik özelliğinin arttığı, annenin uyumluluk kişilik özelliği arttıkça da çocuğun sebatkarlık ve sıcakkanlılık mizaç özelliğinin arttığı görülmektedir. Annenin özdisiplin ve dışadönüklük kişilik özellikleri arttıkça çocuğun sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik özelliklerinin arttığı, duygusal tutarsızlık arttıkça da çocuğun tepkiselliğinin arttığı sebatkarlığının düştüğü görülmektedir.

Çocuğun annesi ile kurduğu ilişkide annesinin kişilik özelliğinden etkilenmesi ve bu etkinin mizacını şekillendirmesi elbette beklenen bir sonuçtur. Bulgular da annenin olumlu kişilik özelliklerinin çocuğun olumlu mizaç özelliklerini, olumsuz kişilik özelliğinin ise olumsuz mizaç özelliğini arttırdığı görülmektedir.

4.7. Çocukların Davranış Ve Mizaç Özellikleri Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması

Kız ve erkek çocukların davranışları ile mizaç özellikleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, kız çocuklarında sebatkarlık özelliği yüksek olduğunda fiziksel ve ilişkisel saldırganlık ile isyankar davranış özellikleri azalmaktadır. Sıcakkanlılık mizaç özelliği yüksek olan kız çocuklarında sosyal kaygının azaldığı uyum ve sosyal davranış özelliklerinin arttığı görülmektedir. Ritmiklik mizaç özelliği arttıkça da ilişkisel saldırganlık ve isyankar davranışların azaldığı görülmektedir. Erkek çocuklarında sebatkar mizaç özelliği yüksek olduğunda sosyal kaygı azalmaktadır. Sıcakkanlılık mizaç özelliği yüksek olan çocuklarda ise sosyal kaygı ve depresif duygulanım azalırken uyum davranışı artmaktadır.

Literatürde mizacın çocuğun davranışları üzerinde etkili olduğunu yordayan çalışmalar mevcuttur. Rothbart ve arkadaşları (1994), sebatkar çocukların karşı taraftan gelen uyarıları daha iyi algıladıklarını ve bu yüzden olumlu sosyal davranış gösterme özelliklerinin daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Yağmurlu, Sanson ve Köymen (2005), Türk ve Avustralyalı anneleri ve çocukları ile yapmış oldukları çalışmalarında sebatkar mizaç özelliğinin çocuğun olumlu sosyal davranışını arttırdığını bulmuşlardır. Erdinç (2009), okul öncesi dönem çocukların mizaç özellikleri, fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışları ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında sıcakkanlı mizaç özelliği yüksek çocukların ilişkisel saldırganlıklarının düşük olduğunu bulmuştur. Yoleri ve Küçükyeşil (2014), okul öncesi dönem çocukların mizaç özellikleri ile dil becerileri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında çocukların sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri ile dil becerileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptamışlardır. Arı ve Yaban (2016), okul öncesi dönemdeki çocuklarla yapmış oldukları çalışmalarında tepkisel çocukların duygu düzenleme de daha az becerikli olduklarını ve daha az olumlu sosyal davranış sergilediklerini, süreklilik mizaç özelliğinin olumlu sosyal davranışlarla olumlu, açık saldırganlık ile olumsuz yönde ilişkili olduğunu, bulmuşlardır. Uçar (2017), çocukların mizaçları ile ilişkisel ve fiziksel saldırganlık davranışları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında sebatkarlık düştükçe fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın arttığını saptamıştır. Fayyazi Bordbar ve arkadaşları (2014), Bipolar duygudurum bozukluğu olan hastalarla yapmış olduğu çalışmalarında bu hastaların mizaç özelliklerinden zarardan kaçınma puanları yüksek bulunmuştur. Sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik gibi olumlu mizaç özelliklerine sahip çocukların olumsuz davranışlarının düşük olması, olumlu sosyal becerilerinin ve uyum özelliklerinin yüksek olması beklenen bir sonuçtur.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada birincil amaç, annenin kişilik özelliği ile tutumu arasında, annenin kişilik özelliği ile çocuğun davranış ve mizaç özellikleri arasında, annenin tutumu ile çocuğun davranış ve mizaç özellikleri arasında, çocuğun mizacı ile davranış özellikleri arasında ilişkinin olup olmadığının incelenmesidir. İkincil amaç ise çocuğun demografik özellikleri ile davranış ve mizaç özellikleri arasında, annenin demografik özellikleri ile tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

Çalışmanın bulgularına göre annenin kişilik özelliği ile tutumu arasındaki ilişkide, erkek çocuklarında, annenin uyumluluk kişilik özelliği ile demokratik davranma ve eşitlik tanıma tutumu ve özdisiplin kişilik özelliği ile aşırı koruyucu ve baskı-disiplin tutumları arasında pozitif, ev kadınlığını reddetme tutumu arasında da negatif ilişki bulunurken duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile ev kadınlığını reddetme tutumu arasında da pozitif ilişki bulunmuştur. Kız çocukların annelerinin özdisiplin kişilik özelliği ile demokratik davranma ve eşitlik tanıma tutumu arasında pozitif, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile demokratik davranma ve eşitlik tanıma tutumu arasında negatif, ev kadınlığını reddetme ve karı-koca geçimsizliği tutumlarıyla arasında da pozitif ilişki bulunmuştur.

Annenin kişilik özelliği ile çocuğun davranışı arasındaki ilişkide, erkek çocuklarında annenin duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile çocuğun ilişkisel saldırganlık ve sosyal kaygı davranışı arasında ve gelişime açıklık kişilik özelliği ile çocuğun isyankar ve uyum davranışları arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Kız çocuklarında annenin dışadönüklük kişilik özelliği ile çocuğun uyum davranışı arasında pozitif, sosyal kaygı davranışı arasında da negatif ilişki saptanmıştır.

Annenin kişilik özelliği ile çocuğun mizaç özellikleri arasındaki ilişkide, erkek çocuklarında Annenin gelişime açıklık kişilik özelliği ile çocuğun sebatkarlık ve ritmiklik mizaç özellikleri arasında, uyumluluk kişilik özelliği ile sebatkarlık ve sıcakkanlılık mizaç özellikleri arasında,

özdisiplin ve dışadönüklük kişilik özellikleri ile çocuğun sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri arasında, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile çocuğun tepkisellik mizaç özellikleri arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Annenin özdisiplin kişilik özelliği ile çocuğun tepkisellik mizaç özelliği arasında, duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile sebatkarlık mizaç özelliği arasında negatif ilişki saptanmıştır. Kız çocuklarında annenin gelişime açıklık kişilik özelliği ile çocuğun ritmiklik mizaç özelliği arasında, annenin uyumluluk ve özdisiplin kişilik özelliği ile çocuğun sebatkarlık ve ritmiklik mizaç özellikleri arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Annenin duygusal tutarsızlık kişilik özelliği ile çocuğun tepkisellik mizaç özelliği arasında pozitif, ritmiklik mizaç özelliği arasında da negatif ilişki bulunmuştur.

Annenin tutumu ile çocuğun mizaç özellikleri arasındaki ilişkide, erkek çocuklarında annenin ev kadınlığını reddetme tutumu ile çocuğun tepkisellik mizaç özelliği arasında pozitif, sebatkarlık mizaç özelliği arasında negatif; annenin baskı ve disiplin tutumu ile çocuğun sebatkarlık mizaç özelliği arasında negatif ilişki bulunmuştur. Annenin karı-koca geçimsizliği tutumu ile çocuğun tepkisellik mizaç özelliği arasında pozitif, ritmiklik mizaç özelliği arasında da negatif ilişki bulunmuştur. Kız çocuklarında annenin aşırı koruyucu tutumu ile çocuğun tepkisellik mizaç özelliği arasında pozitif, ritmiklik mizaç özelliği arasında negatif ilişki bulunmuştur. Annenin ev kadınlığını reddetme, karı-koca geçimsizliği ve baskı-disiplin tutumları ile çocuğun tepkisellik mizaç özelliği arasında pozitif ilişki saptanmıştır.

Annenin tutumu ile çocuğun davranış özellikleri arasındaki ilişkiye bakıldığında kız çocuklarının davranış özellikleri ile annelerinin tutumları arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Erkek çocuklarında ise annenin demokratik davranma ve eşitlik tanıma tutumu ile çocuğun uyum davranışı arasında pozitif ilişki bulunmuştur.

Çocukların mizaç özelliği ile davranışları arasındaki ilişkide, erkek çocuklarında çocuğun sebatkarlık mizaç özelliği ile uyum davranışı arasında pozitif, sosyal kaygı davranışı arasında da negatif ilişki bulunmuştur. Çocuğun sıcakkanlılık mizaç özelliği ile depresif duygulanım ve sosyal kaygı davranışları arasında negatif, uyum davranışı arasında ise pozitif ilişki bulunmuştur. Kız çocuklarında çocuğun sebatkarlık mizaç özelliği ile olumlu sosyal davranış arasında pozitif; açık fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık ve isyankar davranışlar

arasında negatif ilişki bulunmuştur. Çocuğun sıcakkanlılık mizaç özelliği ile olumlu sosyal davranış ve uyum davranışı arasında pozitif, sosyal kaygı davranışı arasında negatif ilişki bulunmuştur. Çocuğun ritmiklik mizaç özelliği ile ilişkisel saldırganlık ve isyankar davranışları arasında negatif ilişki bulunmuştur.

Erkek çocuklarının açık fiziksel saldırganlık ve isyankar davranışları kız çocuklarına göre daha fazla sergiledikleri, kız çocukların da olumlu sosyal davranış, depresif duygulanım ve uyum davranışlarını erkek çocuklarına göre daha fazla sergiledikleri, mizaç özelliklerinde ise erkeklerin kızlara göre ritmiklik mizaç özelliğinin daha fazla olduğu bulunmuştur. 5 yaş çocuklarının açık fiziksel saldırganlıkları 4 yaşa göre daha yüksek, 4 yaşın da depresif duygulanımı 5 yaşa göre daha yüksek bulunmuştur. Erkek çocuklarının anne yaşı ve doğum yaşı ile depresif duygulanım davranışı arasında pozitif; anne ve baba eğitim düzeyleri ile uyum davranışı arasında pozitif, sosyal kaygıyla arasında negatif; aile gelir düzeyleri ile sosyal kaygı, fiziksel saldırganlık ve isyankar davranışlarla arasında negatif, uyum davranışıyla arasında pozitif ilişki saptanmıştır. Kız çocuklarının anne ve baba eğitim düzeyi ile olumlu sosyal davranış arasında pozitif; babanın yaşı ile olumlu sosyal davranış ve depresif duygulanım arasında pozitif ilişki saptanmıştır. Erkek çocuklarının anne eğitim düzeyi ile sebatkarlık mizaç boyutu arasında pozitif; kız çocuklarında babaların eğitim düzeyi ile sıcakkanlılık mizaç boyutu arasında ve ailenin gelir düzeyi ile sebatkarlık ve ritmiklik mizaç boyutları arasında pozitif ilişki saptanmıştır. Ev hanımı olan annelerin çocuklarının tepkisellik; çalışan annelerin çocuklarının ise sebatkarlık, sıcakkanlılık ve ritmiklik mizaç özellikleri daha yüksek bulunmuştur.

Annenin yaşı, doğum yaşı ve eğitim düzeyi hem kız hem de erkek çocukların annelerinin aşırı koruyucu ve baskı-disiplin tutumlarıyla negatif ilişkili bulunmuştur. Erkek çocuklarında babanın eğitimi ve aile gelir düzeyi ile annenin aşırı koruyucu tutumu; babanın yaşı, eğitimi ve ailenin gelir düzeyi ile annenin baskı ve disiplin tutumları arasında negatif ilişki bulunmuştur. Kız çocuklarında babanın eğitimi ile annenin ev kadınlığını reddetme ve karı-koca geçimsizliği tutumları arasında, baba eğitimi ve aile gelir düzeyi ile annenin baskı ve disiplin tutumu arasında, aile geliri ile annenin aşırı koruyucu tutumu arasında negatif ilişki bulunmuştur.

Bu çalışmanın, annenin kişilik özellikleri ve tutumu ile çocuğun davranış ve mizaç özelliklerinin bir arada incelenmesi ile literatüre katkı sağlaması açısından önemli bir çalışma olduğu düşünülmektedir. Ayrıca çocuğun gelişiminde anne ile çocuğun iletişiminin önemine odaklanılması gerektiği konusunda yararlı bilgiler sunmaktadır.

Araştırmada kullanılan kişilik, tutum ve mizaç ölçekleri anneler tarafından, davranış ölçekleri ise öğretmenler tarafından doldurulmuştur. Annenin kendini ve çocuğunu yorumu ile öğretmenin çocuğu yorumu arasında farklılar olabileceği düşünülmektedir. Annenin kendi tutumunu ve çocuğunun mizacını algılaması kişilik özellikleri ile ilişkilidir. Anneler çocuklarını daha kolay veya daha zor mizaçlı olarak yorumlama eğiliminde olabilirler. Bu etkinin kontrol altına alınarak ilişkinin incelenmesi için, bağımsız gözlemciler tarafından değerlendirmeler yapılabilir. Ayrıca kesitsel bir çalışma yapıldığından tüm değişkenler aynı anda değerlendirilmiştir. Çalışmanın bu özellikleri daha kalıcı ve kesin sonuçlar yordamasını zorlamaktadır. Anne-çocuk arasındaki ilişkiyi daha iyi anlayabilmek için uzun zaman aralıklarıyla incelemeler yapılan boylamsal bir çalışma yapılarak daha kesin sonuçlar elde edilebilir.

Araştırmanın örneklemini eğitim düzeyleri yüksek anneler ve birbirine yakın sosyo-ekonomik düzeydeki aileler oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunun bu tür aileler dışındakiler için de genellenip genellenmeyeceği belirsizdir. Bu yüzden farklı eğitim ve sosyo-ekonomik düzeydeki ailelere de ulaşılan bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adak, A., İvrendi, A.B. ve Kapıkıran, A.N.(2006). Okul öncesi çocuklarda sosyal beceri saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19-25.
- Adler, A. (1998). İnsan Tanıma Sanatı. İstanbul: Say Yayınları.
- Aiken, L.R. (1993). Personality Theories, Research And Applications. *Printice-Hall, Inc. New Jersey*.
- Akbaba, S. (2004). *Psikolojik sağlığı koruyucu rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Akçakın, M. (1983). *Çocuklar ve ana babalarının psikiyatrik belirtiler yönünden incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilimdalı, Ankara.
- Aktürk, F.M. (2015). *Çocukları okul öncesi eğitime devam eden (5 yaş grubu) ebeveynlerin ana-baba tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı, Konya
- Ankay, A. (1992). *Ruh sağlığı ve davranış bozuklukları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Anselmi, L., Piccinini, C.A., Barros, F.C. ve Lopes, R.S. (2004). Psychosocial determinants of behaviour in Brazilian preschool children problems. *Journal Of Child Pshychology And Psychiatry*, 45(4). 779-788.
- Arı, M. ve Yaban, E.H., (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal davranışları: mizaç ve duygu düzenlemenin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 125-141.
- Arı, M., Bayhan, P. ve Artan, İ. (1995). Farklı ana-baba tutumlarının 4-11 yaş grubu çocuklarında görülen problem durumlarına etkisinin araştırılması. *10. Ya-Pa Okul Öncesi Eğitimi Ve Yaygınlaştırılması Semineri*, 23-38.
- Arı, R., Çağdaş, A. ve Seçer Şahin, Z. (2002). *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Arkar, H. (2005). Cloninger'in psikobiyolojik kişilik kuramı. *Türk Psikoloji Bülteni*, 36, 82-94.
- Arkar, H. (2008). Cloninger'in mizaç ve karakter boyutları ile kişilik bozuklukları arasındaki ilişki. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 11, 115-124.

- Aslan, B. (1997). *Kurum bakımında bulunan korunmaya muhtaç çocukların davranış sorunları*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı, Ankara
- Ataman, A. (2004). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Gündüz Eğitim Ve Yayıncılık.
- Atkinson, R., Atkinson, R.C. ve Hilgard, E.R. (1995). *Psikolojiye giriş I*. (K. Atakay, M. Atakay ve A. Yavuz, çev.) Ankara: Sosyal Yayınlar.
- Aunola, K. ve Nurmi, J.E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76 (6), 1144-1159.
- Aydın, H.B. (2003). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Aydoğmuş, K. (1999). *Çocuklarda uyum ve davranış bozuklukları, ana-baba okulu*. (8. Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aytar, A.G., Aksiy, A.B. ve Kaytez, N. (2014). Anne kişiliği ve çocuğun mizaç özelliği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(3), 237-251.
- Ayyıldız, T. (2005). *Zonguldak ili merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları*. Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimleri, Zonguldak.
- Bacanlı, H. (2005). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bahçivan, R. ve , Gençöz, S.T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20 (55), 61-74.
- Baker, B.L., Blacher, J. ve Olsson, M.B. (2005). Pre-school children with and without developmental delay: behaviour problems parent's optimism and well-being. *Journal Of Intellectual Disability Research*, 49 (8), 575-590.
- Balat, G.U., Şimlek, Z. ve Akman, B. (2008). Okul öncesi eğitim alan çocukların davranış problemlerinin anne ve öğretmen değerlendirilmesi açısından karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 263-275.
- Balkaya, F. ve Şahin, N.H. (2003). Çok boyutlu öfke ölçeği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 14 (3). 192-202.
- Baran, G. (2001). *Okul öncesi dönemde görülen davranış problemleri*. Ankara üniversitesi ev ekonomisi anaokulu/anasınıfı öğretmen el kitabı. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

- Barron, A.P. ve Earls, F. (1984), the relation of temperament and social factors to behavior problems in three-year-old children. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 25(1), 23-33.
- Başal, H.A., Bağçeli Kahrama, P., Derman, M.T., Kahraman, Ö. ve Sümer, H. (2014). Otoriter ve demokratik tutuma sahip ebeveynleri olan 5-6 yaş çocuklarının evcilik oyunlarında üstlendikleri roller. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 384-409.
- Bates, J.E., Olson, S.L., Pettit, G.S. ve Bayles, K. (1982). Dimensions of individuality in the mother-infant relationship at six months of age. *Child Development*, 53 (2), 446-61.
- Batıgün, A.D. ve Şahin, N.H. (2006). İş Stresi Ve Sağlık Psikolojisi Araştırmaları İçin İki Ölçek: A-Tipi Kişilik Ve İş doyumunu. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17 (1), 32-45.
- Baumrind, D. ve Black, A.E. (1967). Socialization practices associated with dimensions of competence in preschool boys and girls. *Child Development*, 38, 291-327.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Baumrind, D. (1968). Authoritarian v.s. authoritative parental control. *Adolescence*, 3:255-272.
- Baumrind, D. (1971a). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1), 1-103.
- Baumrind, D. (1971b). Harmonious parents and their preschool children. *Developmental Psychology*, 4(1), 99-102.
- Baumrind, D. (1972). An exploratory study of socialization effects on black children: some black white comparison. *Child Development*. 43, 261-267.
- Bayraktar, R. (1998). *Okul ve aile dergisi*. (1. Baskı). Ankara Plaka Matbaa, 42-43.
- Beautrais, A.L., Fergusson, M.D. ve Ahannon, F.T. (1982). Family life events and behavioral problems in preschool-aged children. *Pediatrics*. 70, 774-779.
- Bee, H. (1995). *The developing child*. New York: Harper Collins College Publishers.
- Bellibaş, E., Büküşoğlu, N., ve Erermiş, S. (2005). Ayrılma anksiyetesi bozukluğu tanılı bir grup çocukta mizaç özellikleri. *Ege Tıp Dergisi*, 44(1).
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: a process model. *Child development*, 55, 83-96.

- Belsky, J., H. Crnic, K., ve Woodworth, S. (1995). Personality and parenting: Exploring the mediating role of transient mood and daily hassles. *Journal of Personality*, 63, 905- 929.
- Benet-Martínez,V. ve John, O.P. (1998). Los cinco grandes across cultures and ethnic groups: multitrait multimethod analysis of the big five İn Spanish and English. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 75, 729-750.
- Berdan, L.E., Keane, S.P. ve Calkins, S.D. (2008). Temperament and externalizing behavior. Social preference and perceived acceptance as protective factors. *Developmental Psychology*, 44(4), 957-968.
- Berk, Le.(2013). *Çocuk gelişimi*. (A. Dönmez, çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Bilal, G. (1984). *Demokratik ve otoriter olarak algılanan ana baba tutumlarının çocukların uyum düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı. Ankara.
- Bilir, Ş., Arı, M., Dönmez, N.B., Atik, B. ve San, P. (1991). Türkiye'nin 16 ilinde 4-12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi. *Aile Ve Toplum Dergisi* 1(1), 1303-0256.
- Bolattekin, A. (2014). *Anne babanın bağlanma stileri, anne-baba tutumları ve çocuklarındaki davranış problemleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Genel Psikoloji Bilim Dalı. İstanbul.
- Bornstein, M. H., ve Zlotnik, D. (2008). Parenting styles and their effects. 496-509.
- Boulter, L. (2004). Family-School connection and school violence prevention. *The Negro Educational Review*, 55,1, 27-40.
- Braungart-Reiker, J., Garwood, M.M. ve Stifter, C.A. (1997). Compliance and noncompliance: the roles of maternal control and child temperament. *Journal Of Applied Developmental Psychology*. 18, 411-428.
- Brendgen, M., Dionne, G., Girad, A. ve Boivin, M. (2005). Examining genetic and environmental effects on social aggression: a study of 6 year old twins. *Child Development*, 76(4), 930-946.
- Brody, G. H., Stoneman, Z., ve Gauger, K. (1996). Parent-child relationships, family problem solving behavior, and sibling relationship quality: the moderating role of sibling temperaments. *Child Development*, 67, 1289-1300.

- Bronstein, M.H. ve Zlotnik, D. (2008). Parenting styles and their effects. M.M. Haith ve J.B. Benson (Ed). *Infant And Early Childhood Development*, 496-509.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik: psikoloji biliminin insan doğasına dair söyledikleri*. (İ. D. Erguvan Saruoğlu, çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Buss, A. ve Plomin, R. (1984). *Temperament: early developing personality traits*. Hillsdale, Nj: Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Calkins, S. D., ve Keane, S. P. (2004). Cardiac vagal regulation across the preschool period: Stability, continuity, and implications for childhood adjustment. *Developmental Psychobiology: The Journal of the International Society for Developmental Psychobiology*, 45(3), 101-112.
- Campbell, S.B. (1995). Behavior problems in preschool children: a review of recent research. *Journal Of Child Psychology & Psychiatry*, 36 (1), 113-149.
- Carey, W.B. ve Mcdevitt, S.C. (1978). Stability and change in individual temperament diagnoses from infancy to early childhood. *Journal Of The American Academy Of Child Psychiatry*, 17(2), 331-337.
- Carver, C. S. ve Scheier, M. F. (2000). *Perspectives on personality*. (4. Baskı) Massachusetts: Allyn And Bacon.
- Casas, J.F., Weigel, S.M.,Crick, N.R., Ostrov, J.M., Woods, K.E., Jansen Yeh, E.A. ve Huddleston-Casas, C.A. (2006). Early parenting and children's relational and physical aggression in the preschool and home contexts. *Applied Developmental Psychology*, 27, 209-227.
- Chess, S., ve Thomas, A. (1977). Temperamental individuality from childhood to adolescence. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry*, 16(2), 218-226.
- Cirhinlioğlu, F.G. (2010). *Çocuk gelişimi ve ruh sağlığı*. (2. Basım). Ankara: Nobel Yayınları.
- Clickeman, M.S. (2004). *Socialcompetence in children*. Boston, Ma: Springerscience Business Media.
- Cloninger, C.R. (1987). A systematic method for clinical description and classification of personality variants. *Arch Gen Psychiatry*, 44, 573-588.
- Cook, J.L. ve Cook, G. (2005). *Child development prin ciples and perspectives*. Boston: Pearson.
- Cole, R. K. (1968). Studies on genetic resistance to Marek's disease. *Avian diseases*, 12(1), 9-28.
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: Freeman And Company.

- Coplan, R.J., Reichel, M. ve Rowan, K. (2009). Exploring the associations between maternal personality, Child temperament and parenting: a focus on emotions. *Personality And Individual Differences*. 46, 241-246.
- Costa, P.T. ve McCrae, R.R. (1992). Neo-Pir, Professional Manual. Psychological Assessment Resources, Inc. Florida.
- Costa,P.T. ve McCrae, R.R. (1995). Domains and facets: personality assessment using the revised neo personality inventory. *Journal Of Personality Assessment*, 64,1. 21-50.
- Crick,N.R. ,Casas,J.F. ve Mashar,M.(1997). Relational and overt aggression in preschool. *Developmental Psycholog*, 33, 579-588
- Crijine, A., Achenbach, T.M. ve Verhults, F.C. (1997). Comparisons of problems reported by parents of children in 12 cultures: total problems, externalizing. *Jam Acad Child Adolesc Phisichiatry*, 36, 1269-1277.
- Cüceloğlu, D. (1992). *İçimizdeki çocuk*. 2. Baskı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (1993). *İyi düşün doğru karar ver*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve davranışı*. 10. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2004). *Anne baba eğitimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Çağlar, D. (1981). *Uyumsuz çocuklar ve eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- Çakıcı, S. (2006). *Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin aile işlevlerinin, anne-çocuk ilişkilerinin ve aile işlevlerinin anne-çocuk ilişkilerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Çamurlu Keser C. (2006). *Annenin bağlanma düzeyi ve çocuk yetiştirme sürecinin çocuğun bağlanma düzeyine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. Bursa.
- Çetinkaya, B. (2004). *Ruhsal açıdan sağlıklı aile, sağlıklı çocuk*. Ankara: Pegam A Yayıncılık
- Çıkrıkçı, S. (1999). *Ankara il merkezinde resmi banka anaokullarına devam eden 5-6 yaş çocuklarının okul olgunluğu ile aile tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çiftçi, O. (1991). Çocuğun sosyalleşmesinde ailenin rolü. *Aile Ve Toplum Dergisi*, 1 (2), 19-21.

- Çoklar, I. (2014). *Kişilik özellikleri ile bağışlama eğilimi arasındaki ilişkinin intikam güdüsü ve adalete duyarlılık temelinde incelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. Ankara.
- Çorbacı, O. A. (2008). *6 yaş çocuklarında sosyal yeterliliğin, akran ilişkilerinin ve sosyal bilgi işleme sürecinin değerlendirilmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dahlenberg, L.L. ve Potter, L. (2001). Youth violence developmental pathway sand prevention challenges. *American Journal Of Preventive Medicine*, 20, 1, 3-14.
- Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: an integrative model. *Psychological Bulletin*, 113. 487-496.
- David, K.M. ve Murphy, B.C. (2007). Interparental conflict and preschooler's peer relations: the moderating roles of temperament and gender. *Social Development*, 16(1), 1-23.
- Demiriz, S. ve Öğretir, A.D. (2007). Alt ve üst sosyo ekonomik düzeydeki 10 yaş çocuklarının anne tutumlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 105-122.
- Denham, S., Salisch, M.V., Olthof, T., Kochanoff, A. ve Caverly, S. (2002). Emotional and social development in childhood. In P.K. Smith & C.H. Hart (Eds.) *Blackwell handbook Of Childhood social Development*, 306-328, Malden, MA: Blackwell.
- Denham, S.A., Bouril, B. ve Belouad, F. (1994). Preschoolers' affect and cognition about challenging peer situations. *Child Study Journal*, 24, 1-21.
- Diener, M.L. ve Kim, D.Y. (2004). Maternal and child predictors of preschool children's social competence. *Applied Developmental Psychology*, 25, 3-24.
- Dinçer, D. (1993). *Anaokuluna devam eden 5 yaş grubu çocukların anne-baba tutumlarının yaratıcı düşünme arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dirim, A. (2003). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Dizman, H. (2003). *Anne babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, Ankara.

- Doğan, E. (2013). *Okul öncesi dönemdeki çocukların bilişsel stillerinin anne davranışları açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Bilim Dalı, Konya
- Doğan, T. (2013). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1). 56-64.
- Douglas, J. (1989). *Behaviour problems in youngchildren*. London: Tavistock/Routledge.
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede İletişim Ve Etkileşim*. Sistem Yayıncılık.
- Dönmezer, İ. (1999). *Ailede iletişim ve etkileşim*. İstanbul: Sistem Yayıncılık. İstanbul.
- Drossos, N.T. (2004). *Executefunction and externalizing behavior problems İn Preschool Children*. Doctoral Dissertation ,Thegraduatecollege Of The Illinois Institute Of Technology.
- Durmuş, R. (2006). *3-6 Yaş Arası Çocuğu Olan Ebeveynlerin Kişilik Özellikleri İle Anne baba Tutumlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dursun, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Programı, İzmir.
- Durualp, E. ve Aral, N. (2010). Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 160-172.
- Efe, K. (2005). *Okul öncesi eğitimi çağında çocuğu olan ailelerin denetim odağı türü ve çocuklarının sosyal davranışlarını desteklemeleri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Eisenberg, N. ve Fabes, R.A. (1998). Prosocial Development. In W. Damon (Series Ed.) & N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook Of Child Psychology*. Vol.3. Social, Emotional And Personality Development. New York: Wiley. 701-778.
- Ekşi, A. (1999). *Çocukluk döneminde uyum ve davranış sorunları, Ben hasta değilim*. Ekşi, A. (Ed.). İstanbul: Nobel tıp kitabevi

- Erdinç, S. (2009). *Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Ereymiş, S., Bellibaş, E., Özbaran, B., Demiral Bülüşoğlu, N., Altıntoprak, E., Bildik, T. ve Korkmaz Çetin, S. (2009). Ayrılma anksiyetesi bozukluğu olan okul öncesi yaş grubu çocukların annelerinin mizaç özellikleri. *Türk psikiyatri dergisi*, 20 (1), 14-21.
- Erol, N. ve Öner, Ö. (1999). Anksiyeteye yeni bakışlar. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 6(1), 52-60.
- Evirgen, N. (2010). *Aile içi örüntülerin çocukların alguları açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Uygulamalı Psikoloji) Anabilim Dalı, Ankara
- Evirgen, Ş. (2002). *Okul öncesi eğitim çerçevesinde okul destekli anne eğitim programının anneler üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, İstanbul.
- Fagot, I.B. ve Hagan, R. (1991). Observations of parent reactions to sex-stereotyped behaviors: age and sex effects. *Child Development*, 62(3), 617-628.
- Farmer, A., McGuffin, P. ve Williams, J. (2002). *Measuring psychopathology*. Oxford University Press, New York.
- Farrington, D.P. (1989). Early predictors Of Adolescent aggression and adult violence. *Violence And Victims*, 4,79-100.
- Feist, J. ve Feist, J.G. (2002). *Theories of personality, 5. Edition. Mcgraw-hil education*. New York.
- Feyyazı Bardvar, M., Farıdhosseini, F., Kaviani, H., Kazemian, M., Samari, A.A. ve Kaashani Lotfabadi, M. (2014). Bipolar duygudurum bozukluğu-1 hastalarında mizaç ve kişilik özelliği boyutları. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25.
- Fırat Şipal, R., Yeğengil, C. ve Toka, N. (2012). Okul öncesi dönemde aralarında yaş farkımolan ve ikiz kardeşler arasındaki kıskançlığın karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Eğitim Ve İnsan Bilimleri Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 3 (5). 55-68.
- Francis, L.J. ve Pocock, N. (2009). Personality and religious maturity. *Postoral Psychology*, 57, 5-6.

- Freedman, J.L., Sears, D.O. ve Carlsmith, J.M. (1998). *Sosyal psikoloji*. (A. Dönmez, çev.) 3. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Furstenberg, F.F. (1999). Fathering in the inner city. *J Fam Psychol*, 24.
- Galboda-Liyanage, K. C., Prince, M. J., ve Scott, S. (2003). Mother-child joint activity and behaviour problems of pre-school children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(7), 1037-1048.
- Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (A. Dönmez, N. Çelen, ve B. Onur, Çev.) 5. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Garber, J. ve Little, S. (1999). Predictors of competence among offspring of depressed mothers. *Journal Of Adolescent Research*, 14(1), 44-71.
- Gartstein, M.A. ve Rothbart, M.K. (2003). Studying infant temperament via the revised infant behavior questionnaire. *Infant Behavior & Development*, 26, 64-86
- Gartstein, M.A., Putnam, S.P.ve Rothbart, M.K. (2012). Etiology of preschool behavior problems: contributions of temperament attributes in early childhood. *Infant Mental Health Journal*, 33(2), 197-211.
- Geçtan, E. (2000). *Psikanaliz ve sonrası*. 9. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi..
- Gimpel, G.A. ve Holland, M.L. (2003). Emotional and behavioral problems Of Young children: Effective interventions. Newyork: Guilford Pres.
- Goldberg, L.R. (1993). The structure of phenotypic personality traits. *American Psychologist*, 48 (1), 26-34.
- Goldsmith, H.H. ve Gottesman, I.I. (1981). Origins of variation in behavioral style: a longitudinal study of temperament in young twins. *Child Development*, 52(1), 91-103.
- Goodman Campbell, S.B. (1979). Mother-infant interaction as a function of maternal ratings of temperament. *Child Psychiatry And Human Development*, 10 (2), 67-76.
- Goodman, S. ve Gotlib, I. (1999). Risk for psychopathology in the children of depressed mothers: a developmental model for understanding mechanisms of transmission. *Psychological Revie.*, 106, 458-490.
- Goodman, S.H., Borgan, D., Lynch, M.E. ve Fielding, B. (1993). Social and emotional competence in children of depressed mothers. *Child Development*, 64,516-531.

- Gövsä, İ.A. (1998). *Çocuk ve çocukta duygusal gelişim*. İstanbul: Hayat Eğitim Dizisi.
- Greenberg, M.T., Domitrovich, C. ve Bumbarger, B. (2001). Çocukluk döneminde psikolojik sorunları önleme (I. Gökler, çev.). *Türk Psikoloji Bülteni* (2003), 30-31, 114-119.
- Grusec, J.E. (2002). Parental socialization and children's acquisition of values. In: M.H. Bornstein (Ed). *Handbook Of Parenting: Practical Issues In Parenting*, 143-168. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Grusec, J.E. ve Kuczynski, L. (1980). Direction of effect in socialization: a comparison of the parent's versus the child's behavior as determinants of disciplinary techniques. *Developmental Psychology*, 16(1), 1-9.
- Guerin, D.W., Gottfried, A.W. ve Thomas, C.W. (1997). Difficult temperament and behaviour problems: a longitudinal study from 1,5 to 12 years. *International Journal Of Behavioral Development*. 21(1), 71-90.
- Gülay Ogelman, H. ve Çiftci Topaloğlu, Z. (2014). 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Gülay, H. (2008). *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçülerinin geçerlilik güvenilirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Günder, E. (2011). Okul Öncesi Dönemde Çocukların Sosyal Uyum Becerilerinin Değerlendirilmesi. 20. Eğitim Bilimleri Kurultayı (8-10 Eylül), Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi.
- Güner, A. (2011). *Okul öncesi çocuklar ve ebeveynlerinin bağlanma güvenlikleri ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Güneysu, S. (1982). *Ana babaların çocuklara karşı tutumları ve çocuktaki davranış problemleri*. Bilim Uzmanlığı Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ankara
- Güven, Y., Önder, A., Sevinç, M., Aydın, O., Uyanık Balat, G., Palut, B., Bilgin, H., Çağlak, S. ve Dibek, E. (2006). Okul öncesi eğitimi alan ve almayan birinci sınıf öğrencilerinin sosyal duygusal uyum düzeylerinin karşılaştırılması. *I. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi, Kongre Kitabı*, 2, 323-337.

- Hancock, T.B. ve Kaiser, A.P. (2002). Delaney, teaching psupportarents of preschoolers at high risk: strategies to support language and positive behavior. *Topics In Early Childhood Special Education*, 22 (4).
- Handerson, L. ve Zimbardo, F.G. (1998). *Syness. Encyclopedia Of Mental Health*. San Diego: Academic Press.
- Harden, B.J., Winslow, M.B., Kendziora, K.T., Shahinfar, A., Rubin, K.H., Fox, N., Crowlwy, M.J. ve Zahn-Waxler, C. (200). Externalizing problems in head start children: an ecological perspevtive. *Early Education & Development*, 11 (3), 357-385.
- Hart, C.H., Nelson, D.A., Robinson, C.C., Olsen, S.F. ve Mcneilly-Choque, M.K. (1998). Overt and relational aggression in russian nurseryschool-age children: parenting style and marital linkages. *Developmental Psychology*, 34(4), 687-697.
- Hatunoğlu, A. (1994). Ana-baba tutumları ile saldırganlık arasındaki ilişkiler. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum.
- Hay, D.F. ve Pawlby, S. (2003). Prosocial development in reletion to children's and mothers' psychological problems. *Child Development*, 74 (5), 1314-1327.
- Hinde , R.A. ve Tobin, C. (1986). Temperament at home and behavior at preschool. In g.a. kohnstamm (ed). *Temperament discussed: Temperament And Development İn Infancy And Chilhood*. Lise, Netherlands: Swets & Zeitlinger.
- Hjelle, L. A. ve Ziegler D. J. (1992) *Personality theories*. New York: Mcgraw-Hill
- Holland, M.,Holland, L. ve Gimpel, G.A. (2003). *Emotional and behavioral problems Of Youngchildren*. Ny: Guilfordpress.
- Humphreys, T. (1999). *Çocuk eğitiminin anahtarı: özgüven*. (T. Anapa, çev.) İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Hyde, J.S., Elso-Quest, N.M., Goldsmith, H. ve Biesanz, J.C. (2004). Children's temperament and behavior problem predict their employed mothers' work functioning. *Child Development*, 75(2), 580-594.
- Işıkoğlu Erdoğan, N., Yoleri, S. ve Tetik, G. (2017). Ebeveyn tutumlarının okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özellikleri ile ilişkisinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42, 226-239.

- Itoh, K. (2002). Personality Research With Non-Human Primates: Theoretical formulation And Methods. *Primates*, V.43, N.3.
- İkiz, S. (2015). *Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın ebeveyn tutumları açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilimdalı Okul Öncesi Eğitim Programı, Aydın.
- Johnson, H.R., Thompson, J.J.M., Wilkinson, S., Walsh, L., Balding, J. ve Wright, V. (2002). Vulnerability to bullying: teacher-reported conduct and emotional problems, hyperactivity, peer relationship difficulties and prosocial behaviour in primary school children. *Educational Psychology*, 22(5), 553-556.
- Jones, K., Ling, M.Q. ve Charlton, T. (1999). Professional development in response to problem behaviours in primary and special schools in singapore. *Journal Of In Service Education*, 25(1), 55-68.
- Kadan, G. (2010). *Okul öncesi dönem çocuklarında (4-6 yaş) saldırganlık davranışlarını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *İnsan ve insanlar*. İstanbul: Evrim Yayın.
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Eğitim Kültür Ve Araştırma Dergisi:Aile Ve Toplum*, 10(4), 1303-0256.
- Kane, P., ve Garber, J. (2004). The relations among depression in fathers, children's psychopathology, and father-child conflict: A meta-analysis. *Clinical psychology review*, 24(3), 339-360.
- Kanlıkılıçer, P. (2005). *Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği geçerlilik güvenirlilik çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kapıkıran, N.A., İvrendi, A.B. ve Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,19.
- Karabulut Demir, E, (2007). *Ebeveyn tutum ölçeği*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Karabulut Demir, E. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 15-25.

- Karaca, N.H., Gündüz, A. ve Aral, N. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim*, 4(2), 65-76.
- Karakuş, A. (2008). *Okul öncesi sosyal davranış ölçeği öğretmen formu'nun güvenilirlik ve geçerlik çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kargı, E., ve Erkan, S. (2004). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sorun Davranışlarının İncelenmesi. *Hacettepe üniversitesi eğitim fakültesi dergisi*, 27,135-144.
- Karoğlu, H. ve Ünüvar, P. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (43), 231-254.
- Kartal, Ş. (2005). En sevdiği sözcük “banane mi?”. *Çocuk Ve Aile*, 86 (21).
- Katainen, S., Rakkonen, K. ve Keltikangas-Jarvinen, L. (1998). Development of temperament: childhood temperament and the mother's childrearing attitudes as predictors of adolescent temperament an a 9-year follow-up study. *Journal Of Research On Adolescence*, 8 (4), 485-509.
- Katsurada, E. ve Sugawara, A.I. (1998) The Relationship Between Hostile Attributional Bias and Aggressive Behavior in Preschoolers. *Early Childhood Research Quarterly*, 13(4), 623-636
- Kaya, A. (2010). *İlköğretim öğrencilerinin Anne-Babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının kişilik özelliklerine göre değişkenliğinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaynar, N. ve Yıldız, S. (2003). Çocuklardaki travmatik kazalar ile annelerin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Yüksek Okulu Hemşirelik Dergisi*, 51, 15-24.
- Keogh, B.K. (2003). *Temperament in the classroom*. Baltimore, MD: Paul H. Brookes Publishing Co
- Kerr, D.C.R., Lopez, N.L., Olson, S.L. ve Sameroff, A.J. (2004). Parental discipline and externalizing behavior problems in early childhood: the roles of moral regulation and child gender. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 32(4), 369-383.
- Kırcaali-İftar, G. (2005). How do turkish mothers discipline children? An analysis from a behavioural perspective. *Care, Health & Development*, 31 (2), 193-201.
- Kırkıncıoğlu, M. (2003). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

- Kochanska, G., Friesenborg, A., Lange, L.A. ve Martel, M.M. (2004). Parent's personality and infants' temperament as contributors to their emerging relationship. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 86, 744-759.
- Kolak, A. M. ve Volling, B. L. (2010). Sibling jealousy in early childhood: longitudinal links to sibling relationship quality. *Infant And Child Development*, 20, 213-226.
- Korn, S.J. (1984). Continuities and discontinuities in difficult/easy temperament: infancy to young adulthood. *Merrill-Palmer Quarterly*, 30, 189-199.
- Köknel, Ö., Özüğurlu, K. ve Bahadır, G.A. (1993). *Davranış bilimleri, ruh bilim*. İstanbul: Yayılım Matbaası.
- Köknel, Ö. (2005). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. (17. Basım). İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Köse, Z. (2016). *Yetişkinlerde bağlanma biçimleri ile mizaç ve karakter ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Programı, İstanbul.
- Kristal, J. (2005). *The temperament perspective: Working with children's behavioral styles*. Paul H. Brookes Publishing Company.
- Kulaksızoğlu, A. (2002). *Ergenlik psikolojisi*. (5. Basım). İstanbul: Remzi kitabevi.
- Kuzgun, Y. (1991). *Ana baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi*. (B. Dikeçligil, A. Çiğdem, Der.) Aile Yazıları. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Küçüködük, C. (2015). *3-5 yaş arasında anaokuluna giden çocuk annelerinin ayrılma kaygısı ve bağlanma biçimleri ile çocuğun davranışları ve ayrılma kaygısı arasındaki ilişki: bilişsel esnekliğin aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı, Ankara.
- Kyrios, M. ve Prior, M. (1990). Temperament, stress and family factors in behavioural adjustment of 3-5 year-old children. *International Journal Of Behavioral Development*, 13 (1), 67-93.
- Lafreniere, P.J. ve Dumas, J.E. (1996). Socialcompetenceandbehaviour evaluation in childrenages 3 to 6 yeras: theshort form (scbe- 30). *Psychological Assessment*, 8 (4), 369-377.
- Larsson, J.O., Bergman, L.R., Earles, F. ve Rydelius, P.A. (2004). Behavioral profiles in 4-5 year old children : normal and pathological variants. *Child Psychiatry And Human Development*. 35(2).

- Lasher, M., Mattick, I., Perkins, F.J., Hippel, C.S. ve Failey, L.G. (1998). *Duygusal bozukluğu olan çocuklar.* (H. Karatepe, çev.) Ankara: Kartepe Yayınları.
- LeCompte, G., LeCompte, A., ve Özer, S. (1978). Üç sosyoekonomik düzeyde Ankaralı annelerin çocuk yetiştirme tutumları: Bir ölçek uyarlaması. *Psikoloji Dergisi*, 1(1), 5-9.
- Lee, C.L. ve Bates, J.E. (1985). Mother-child interaction at age two-years and perceived difficult temperament. *Child Development*, 56, 1214-1325.
- Lengua, L.J. ve Kovacs, E.A. (2005). Bidirectional associations between temperament and parenting and the prediction of adjustment problems in middle childhood. *Applied Developmental Psychology*, 26, 21-38.
- Lerner, J. V. ve Galambos, N.L. (1985). Maternal role satisfaction, mother-child interaction and child temperament: a process Model. *Developmental Psychology*, 21 (6), 1157-1164.
- Livaneg, K.C., Prince, M.J. ve Scott, S. (2003). Mother-child joint activity and behavior problems of preschool children. *Journal Of Child Psychology Psychiatry*, 44(7), 1037-1048.
- Loeber, R., ve Hay, d. (1997). Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood. *Annual Review Of Psychology*, 48, 371-410.
- Losoya, S. H., Callor, S., Rowe, D. C., ve Goldsmith, H. H. (1997). Origins of familial similarity in parenting: A study of twins and adoptive siblings. *Developmental Psychology*, 33, 1012-1023.
- Ma, I.(2006). Temperament and peer relationships. *Childhood Education*, 83(1), 38-44.
- Maccoby, E. (2002). Parenting effects: issues and controverties. J.G. Borkwoski, L.S. Ramey ve M. Bristol-Power, (Ed.), *Parenting And The Child's World: Influences On Academic, Intellectual And Social-Emotional Development*,35-46. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Maccoby, E.E. ve Martin, J. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-Child Interaction İn P. Mussen And E. M. Hetherington (Eds). *Handbook Of Child Psychology. Vol. 4: Socialization, Personality And Social Development*, New York: John Wilwy And Sons, 1-101.
- Maccoby, E. E., ve Jacklin, C. N. (1980). Sex differences in aggression: A rejoinder and reprise. *Child development*, 964-980.

- Masalcı, E. D. (2001). *Aile İçi İletişimlerle Çocuğun Saldırganlık Düzeyi ve Uygun Davranışlarının Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Metsapelto, R. L., ve Pulkkinen, L. (2003). Personality traits and parenting: Neuroticism, extraversion, and openness to experience as discriminative factors. *European Journal of Personality*, 17(1), 59-78.
- Mattison, R.E., Humprey, F.J., Kales, S.N. ve Walance, D.J. (1986). An objective evaluation of special class placement of elementary schoolboys with behavior problems. *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 14 (2), 251-262.
- McCoby, E.E. ve Jacklin, C.N. (1980). Sex differences in aggression: a rejoinder and reprise. *Child Development*, 51, 965-980
- Mccauley-Ohannessian, C., Hessebrock, V.M., Kramer, J., Kuperman, S., Bucholz, K.K., Schuckit, M.A. ve Nurnberger, J.I. (2005). The relationship between parental psychopathology and adolescent psychopathology: an examination of gender patterns. *Journal Of Emotional And Behavioral Disorders*, 13 (2), 67-76.
- Mcclowry, S.G. (1995). The development of the school-age temperament inventory. *Merrill-Palmer Quarterly*, 41, 271-285.
- McCrae, R.R., ve Costa, P.T. (1985). Comparison Of Epi And Psychoticism Scales With Measures Of The Five-Factor Model Of Personality. *Personality And Individual Differences*, 6, 587-597.
- McCrae, R.R. ve John, O.P. (1992). An introduction to the five factor model and its applications. *Journal Of Personality*, 60(2), 175-215.
- McLoyd, V. C. (1998). Socioeconomic disadvantage and child development. *American Psychologist*, 53, 185-204.
- Meadows, S.O., Brown, J.S. ve Elder, G.H. (2006). *Depressive symptoms, stress and support: gendered trajectories from adolescence to young adulthood*, *journal of youth and adolescence*, 35.
- Merrell, K.W. (2003). Assessment Of Specific Problems, Competencies And Opulations. *Behavioral, Social And Emotional Assessment Of Children And Adolescents*. (2th edition). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. 217-279.

- Mızrakçı, İ. (1994). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörler: demografik özellikleri, kendi yetiştiriliş tarzları, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve çocuğun mizacına ilişkin algıları*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İzmir.
- Michalski, R.L., ve Shackelford, T.K. (2002). An attempted replication of the relationships between birth order and personality. *Journal Of Research In Personality, 36*, 182-188.
- Munson, L.J. ve Odom, S.L. (2006). Review of rating scales that measure parent-infant interaction. *Topics In Early Childhood Special Education, 16* (1)
- Mussen, P. ve Eisenberg, N. (2001). *Prosocial development in context*. In a. C. Bohart & d.j. Stipek (Eds.), *Constructive And Destructive Behavior. Implications For Family, School And Society*, 103-126.
- Mussen, P.H., Cenger, J.J., Kağan, J. ve Huston, A.C. (1984). *Child development and personality*. New York: Harper & Roe, Publishers.
- Navaro, L. (1989). Aşırı koruyuculuğun çocuk eğitime etkileri. *6. Ya-pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. İstanbul: Ya-Pa Yayınları*.
- Navaro, L. (2016). *Gerçekten beni duyuyor musun?* .İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Nigg, J.T. ve Goldsmith, H.H. (1998). *Developmental psychopathology, personality and temperament: Reflections on recent behavioral genetics research*. *Human Biology, 387-412*.
- Nigg, J.T. ve Hinshaw, S.P. (1998). Parental personality and psychopathology associated with antisocial behaviors in childhood attention-deficit hyperactivity disorder. *Journal of child psychology and psychiatry, 39*, 145-159.
- Nixon, R.D.V. (2002). Treatment Of Behavior Problem Sın Preschoolers. *Clinical Psychology Review, 22* (4), 525-546
- Ortiz, M.A.C. ve Gandara V.Del B. (2006). Study on the relations between temperament, aggression and anger in children. *Aggressive Behavior, 32*(3), 207-215.
- Ogelman, H. G., ve Sarıkaya, H. E. (2013). Okul öncesi eğitimi almış çocukların akran ilişkileri değişkenlerinin 5 ve 6 yaşta incelenmesi: iki yıllık boylamsal çalışma. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8*(8), 1859-1871.

- Öğretir, A.D. (1999). *Alt ve üst sosyo ekonomik düzeyde altı yaş çocuklarının sosyal oyun davranışlarıyla ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ve Ev Ekonomisi Eğitimi Anabilimdalı, Ankara.
- Öksüz, Y. (2002). Ergenin kişilik gelişiminde ebeveynin rolü. *Milli Eğitim Dergisi*, 155- 156, 39- 41.
- Ömeroğlu, E., Büyüköztürk, Ş., Aydoğan, Y., Çakan, M., Kılıç Çakmak, E., Özyürek, A., Gültekin Akduman, G., Günindi, Y., Kutlu, Ö., Çoban, A., Yurt, Ö., Koğar, H., ve Karayol, S. (2014). Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Öçeği Öğretmen Formunun Geliştirilmesi: Geçerlilik Ve Güvenirlilik Analizleri. *Eğitim Ve Tolum*, 3(8), 37-46.
- Önder, A., Balaban Dağal, A. ve bayındır, D. (2018). Okul öncesi dönem çocukların mizaç özellikleri ve annelerinin ebeveynlik stillerinin çocukların ego sağlamlık düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisi. *Eğitim Ve Bilim Dergisi*. 43 (193), 79-90.
- Öner, N. (1984). Does Education Make A Difference İn The Child Rearing Attitudes Of Parents İn Turkey?. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 11, 43-52.
- Öngider, N. (2013). Anne baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches İn Psychiatry*, 5(4):420-440
- Öz, İ. (2004). *Anne baba olma sanatı*. İstanbul: Melisa Yayıncılık.
- Özben, Ş. Ve Argun, Y. (2002). Anne-babalarının çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili değişkenlerin incelenmesi. *Dokuz eylül üniversitesi buca eğitim fakültesi dergisi*. 14, 18-28.
- Özben, Ş. Ve Argun, Y. (2002). Okul öncesi çocukların anne babalarının çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili değişkenlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 18-28.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S. (1997). *Özel eğitime muhtaç çocuklar özel eğitime giriş*. 7. Baskı. Ankara: Karatepe Yayınları, Şahin Matbaası.
- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, .F. (2005). 5-6 yaş grubunda çocuğu olan ebeveynlerin tutumlarının incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (2), 19-34.
- Özyürek, A. ve Tezel Şahin, F. (2010). Anne-baba olmak ve anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları. (T. Güler, ed.) Ankara: Pagem Akademi.

- Perren, S., Stadelmann, S., Von Wyl, A., ve Von Klitzing, K. (2007). Pathways of behavioural and emotional symptoms in kindergarten children: What is the role of pro-social behaviour?. *European child & adolescent psychiatry*, 16(4), 209-214.
- Petit, G.S. ve Dodge, K.A. (2002). Family adversity, positive peer relationships and children's externalizing behavior: a longitudinal perspective on risk and resilience. *Child Development*, 73(4), 1220-1237.
- Petit, G.S. ve Dodge, K.A. (2002). Family adversity, positive peer relationships and children's externalizing behavior: a longitudinal perspective on risk and resilience. *Child Development*, 73(4), 1220-1237.
- Phillipsen, L.C., Bridges, K.S., McLemore, G. ve Saponaro, L.A. (1999). Perceptions of social behavior and peer acceptance in kindergarten. *Journal of Research in Childhood Education*, 14(1), 68-77.
- Pike, A., Iervolino, A.C., Eley, T.C., Price, T.S. ve Plomin, R. (2006). Environmental risk and young children's cognitive and behavioral development. *International Journal Of Behavioral Development*, 30 (1) ,55-66.
- Poyraz, H. ve Özyürek, A.(2005), okul öncesi 5-6 yaş çocukların problem davranışları ve ebeveyn disiplin yöntemlerin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi, Bahar 33(166)*.
- Preuschoff, G., ve Schulze, Ö. (1998). *Çocukların içindeki korkular*. İstanbul: Beyaz yayınları.
- Prinzle, P., Stams, G.J.J., Decovic, M., Reijntjes, A.H.A. ve Belsky, J. (2009). The relations between parents' big five personality factors and parenting: a metaAnalytic review. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 97 (2), 351-362.
- Prior, M. R., Sanson, A. V., ve Oberklaid, F. (1989). The Australian temperament project. In G. A. Kohnstamm, J. E. Bates, & M. K. Rothbart (Eds.), *Temperament in childhood*. Oxford, England: John Wiley & Sons.
- Prior, M., Smart, D., Sanson, A. ve Oberklaid, F. (2000). Does shy-inhibited temperament in childhood lead to anxiety problems in adolescence?. *Journal Of The American Academy Of Child & Adolescent Psychiatry*, 39(4), 461-468.
- Prior, M., White, J., Merrigan, C. ve Adler, A. (1998). Preschool behaviour problems in a multicultural Australian urban area. *J. Pediatr. Child Health*, 34. 169. 164-169, Victoria, Australia.

- Putnam, S.P., Gartstein, M.A. ve Rothbart, M.K. (2006). Measurement of fine-grained aspects of toddler temperament: the early childhood behavior questionnaire. *Infant Behavior & Development*, 29(3), 386-401.
- Ramos, B.C., Guerin, D.W., Gottfried, A.W., Bathurst, K., ve Oliver, P.H. (2005). Family conflict and children's behavior problems: the moderating role of child temperament. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 12(2), 278-298.
- Robbins, S. ve Judge, T. (2007). *Organizational behaviour*. Prentice Hall. New Jersey.
- Roeckelein, J.E. (1998). *Dictionary of theories*. Law&Concepts In Psychology. London: Greenwood Publishing Group.
- Rothbart, M. K. ve Bates, J. E. (2006). *Temperament*. In Damon W., Lerner R., Eisenberg N. (Eds.), *Handbook Of Child Psychology*, 3 (6th Ed. 99-166). New York: Wiley.
- Rothbart, M.K. ve Derryberry, D. (1981). Development Of Individual Differences In Temperament. In M.E. Lamb ve A.L. Brown (Eds.), *Advances In Developmental Psychology*, 1, 37-86. Hillsdale, Nj: Erlbaum.
- Rothbart, M.K., Ahadi, S.A. ve Evans, D.E. (2000). Temperament and personality: origins and outcomes. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 78(1), 122-135.
- Rothbart, M.K., Ahadi, S.A. ve Hershey, K.L. (1994). Temperament and social behavior in childhood. *Merrill-palmer Quarterly*, 40 (1), 21-39.
- Rubin, K.H., Hastings, P.D., Stewart, S.L., Henderson, H.A. ve Chen, X. (1997). The Consistency And Concomitants Of Inhibition: Some Of The Children, All Of The Time. *Child Development*, 68. 467-483.
- San Bayhan, P. ve Artan, İ. (2004). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Sanson, A., Smart, D., Prior, M., Oberklaid, F. ve Pedlow, R. (1994). The structure of temperament from three to seven years: age, sex and sociodemographic influences. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40, 233-252.
- Sanson, A.V. ve Rothbart, M.K. (1995). *Child temperament and parenting*. In: Bornstein Mh, Editor. *Handbook Of Parenting*. Hillsdale, Nj: Erlbaum

- Sanson, A.V., Smart, D.F., Prior, M., Oberklaid, F. ve Pedlow, R. (1994). The structure of temperament from age 3 to 7 years: age, sex and sociodemographic influences. *Merrill-Palmer Quarterly*, 40 (2), 233-252.
- Santrock, J.W. (2016). *Yaşam boyu gelişim, gelişim psikolojisi*. (G. Yüksel, Çev.) İstanbul: Nobel Yayınevi.
- Sarı, E. (2007). *Anasınıfına devam eden 5-6 yaş grubu çocukların, annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuğun sosyal uyum ve becerilerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Savi, F. (2008). *12-15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları İle Aile İşlevleri Ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İzmir.
- Schaefer, E. S., ve Bell, R. Q. (1958). Development of a parental attitude research instrument. *Child development*, 339-361.
- Schmitt, D. P., Allik, J., McCrae, R. R. ve Benet-Martinez, V. (2007). The geographic distribution of big fi ve personality traits: Patterns and profi les of human self-description across 56 nations. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 38 (2), 173-212
- Schinka, J. A. (1985). *Children's Problems Checklist*. Psychological Assessment Resources.
- Sclafani, J.D. (2004). *The educated parent: recent trends in raising children*. Westport, CT: praeger Publishers
- Senemoğlu, N. (1997). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seven, S. (2007). Ailesel faktörlerin altı yaş çocuklarının sosyal davranış problemlerine etkisi. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 51, 477-499.
- Sevi, E.S. (2009). *Psikobiyolojik Kişilik Modeli Ve Beş Faktör Kişilik Kuramı: Mizaç Ve Karakter Envanteri (Tct) İle Beş Faktör Kişilik Envanterinin (5fke) Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Klinik Uygulamalı) Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- Shaw, D.S.,Owens, E.B., Vondra, J.I. ve Kennan, K. (1996). Early risk factors and pathways in the development of early disruptive behavior problems. *Development And Psychopathology*, 8(4), 679-699.

- Sipahioğlu, Ő. (2002). *Ana baba tutumları ile gençlerdeki duygusal ve davranışsal bozukluklar arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı, Ankara.
- Somer, O. (1998). Beş faktör kişilik modeli. *Türk Psikoloji Yazıları*, 2(1), 35-62.
- Somer, O. (1998). Türkçe’de kişilik özelliği tanımlayan sıfatların yapısı ve beş faktör modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*, 13(42), 17-32.
- Somer, O., Korkmaz, M., Tatar, A. (2002). Beş faktör kişilik envanterinin geliştirilmesi-1: ölçek ve alt ölçeklerinin oluŐturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 21-33.
- Soykan, Ç. (2003). Öfke ve öfke yönetimi. *Kriz Dergisi*, 11(2).19-27.
- Sözügeçer, Z. (2011). *Çocuklardaki davranış problemlerinin, bağlanma stilleri, aile işlevleri ve anne kabul algıları aÇısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Sterry, T.W., Reiter-Purtill, J., Gartstein, M.A., Gerhardt, C.A., Vannatta,K. ve Noll, R.B. (2010). Temperament and peer acceptance: the mediating role of social behavior. *Merril-Palmer Quartely*, 56(2), 189-219.
- Stormont, M., Lewis, T., Beckner, R. ve Johnson, N. (2008). *Implementing positive behaviour support systems in early childhood and elementary settings*. California: Corwin Press.
- Sübaşı, G., ve Şehirli, N. (2010). Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, S. 18(3), s. 789-804.
- Sümer, N., Lajunen, T., ve Özkan, T. (2005). Big five personality traits as the distal predictors of road accident. *Traffic and transport psychology: Theory and application*, 215.
- Sümer, N. ve Sümer, H.C. (2005). *Beş faktör kişilik özellikleri ölçeği*.
- Swedo, A.S. ve Leonard, L.H. (2000). Çocukta geçer, bebeklikten ergenliğe kadar müdahale etmeyi gerektirecek tüm sorunlar. (N. Erzik, çev.) İstanbul: Epilson Yayıncılık.
- Şahin, H. (2004). Saldırıcılık ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(7), 180-190.

- Şanlı, D. (2007). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2012). Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 31-48.
- Şehirli, N. (2007). *Çocuk davranışlarını değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şen, M. (2009). *3-6 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Dotor Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şen, M. ve Arı, M. (2011). Okulöncesi sosyal davranış ölçeği-öğretmen formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2, 1-28.
- Şendoğdu, M.C. (2000). *Anaokuluna devam eden 5-6 yaş grubu çocukların anne babalarını algılamaları ile anne babaların kendi tutumlarını algılamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Tabak, N. (2007). *İlköğretim birinci kademedeki davranış sorunları olan çocukların anne baba tutumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Taylor, Z.E., Eisenberg, N., Spinrad, T.L. ve Widaman, K.F. (2013). Longitudinal relations of intrusive parenting and effortful control to ego-resiliency during early childhood. *Child Development*, 84, 1145-1151.
- Taymur, İ. ve Türkçapar, M.H. (2012). Kişilik: tanımı, sınıflaması ve değerlendirilmesi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2). 154-177
- Terzi, E.E. (2009). *Anasınıfına devam eden çocuklarda görülen davranış sorunlarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara
- Tezel Şahin, F. ve Özyürek, A. (2008). 5-6 yaş grubu çocuğa sahip ebeveynlerin demografik özelliklerinin çocuk yetiştirme tutumlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 395-414.

- Thomas, A., ve Chess, S. (1977). *Temperament and development*. Brunner/Mazel.
- Thomas, A., Chess, S., Birch, H.G., Hertzig, M.E. ve Korn, S. (1963). *Behavioral individuality in early childhood*. New York: New York University Press.
- Thomas, J.C. ve Segal, D.L. (2006). *Comprehensive handbook of personality and psychopathology*. New Jersey. Wiley
- Turner, P.H. ve Harris, M.B. (1984). Parental attitudes and preschool childrens social competence. *The Journal Of Genetic Psychology*, 144, 105-113.
- Tuzcuoğlu, S. ve Tuzcuoğlu, N. (2005). *Davranış bozukluğu gösteren çocukları tanıma ve anlama. 7-14 yaş çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Türkbay, T. ve Söhmen, T. (2001). Ayrılık kaygısı bozukluğunda bireysel ve ailesel etmenler. *Çocuk Ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 8(2), 77-84.
- Uçar, E. (2017). *Okul öncesi dönem (48-72 ay) çocuklarında ilişkisel ve fiziksel saldırganlığın mizaç ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Uluğtekin, S. (1991). *Hükümlü çocuk ve yeniden toplumsallaşma*. Ankara: Bizim Büro.
- Uysal, H. (2011). *Okul öncesi dönemde görülen akran zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Walker, S., Berthelsen, D. ve Irving, K. (2001). Temperament and Peer Acceptance in Early Childhood: Sex and Social Status Differences. *Child Study Journal*, 31, 177-191.
- Waters, E. ve Sroufe, L.A. (1983). Social competence as a developmental construct. *Developmental Review*, 3, 79-97.
- Webster-Satratton, C. ve Eyberg, S.M. (1982). Child temperament: relationship with child behavior problems and parent-child interactions. *Journal Of Clinical Child Psychology*, 11 (2), 123-129.
- Wilmshurst, L. (2005). *Essentials of child psychopathology*. John Wiley & Sons. Erişim tarihi, 20.04.2018. <https://books.google.com.tr/books>
- Yagmurlu, B., ve Sanson, A. (2009). Parenting and temperament as predictors of prosocial behaviour in Australian and Turkish Australian children. *Australian Journal of Psychology*, 61(2), 77-88.

- Yağmurlu, B., Sanson, A. ve Köymen, S.B. (2005). Ebeveynlerin ve çocuk mizacının olumlu sosyal davranış gelişimine etkileri: zihin kuramının belirleyici rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 1-20.
- Yalçın, M. (2014). *Ergenlerde mizaç özelliklerinin ve ebeveyn kabul-reddinin yıkıcı davranışlar üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Adana Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Anabilim Dalı, Aydın.
- Yanbastı, G. (1990). *Kişilik kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuğu tanımak ve anlamak*. 3. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2004). *Ana-baba ve çocuk*. 17. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2010). *Yaygın anne-baba tutumları*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Yavuzer, H. (2012). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E.E. (2016). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yeter Taşın, S. (2010). *5-6 yaş grubu çocuklarda karşılaşılan davranış problemlerinin ve annelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Yılmaz, A. (1999). Çocuk yetiştirme tutumları: kuramsal yaklaşımlar ve görgül çalışmalar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 3(1), 99-118.
- Yılmaz, H. (2002). *Sevgili anne ve babacığım lütfen bu kitabı okur musunuz?*. Konya: Çizgi Kitabevi,
- Yılmaz, Y. (2007). *Anne baba tutumları ile ilköğretim 2. Kademe öğrencilerinin okul başarısı ve özerkliklerinin gelişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara
- Yolcu, S. (2014). Çocuklar için mizaç değerlendirme bataryası gözden geçirilmiş ebeveyn formu'nun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *International Journal Of Human Sciences*, 11(2), 221-237.
- Yolcu, S. Ve Küçükyeşil, G. (2014). Okul öncesi dönem çocukların mizaç özellikleri ile dil becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 20-38.
- Yörükoğlu, A. (1990). *Gençlik çağı*. 7. Baskı. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2011). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul : Özgür Yayınları.

Yumuş, M. (2013). *Okul öncesi eğitimcilerin 36-72 ay aralığındaki çocukların davranış problemleri ile ilgili görüşlerinin incelenmesi ve başa çıkma stratejilerinin belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara

Yurtseer, H. (2009). *Kişilik özelliklerinin stres düzeyine etkisi ve stresle başa çıkma yolları: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İzmir.

Zuckerman, M., Kuhlman, D. M., Joireman, J., Teta, P., ve Kraft, M. (1993). A comparison of three structural models for personality: The Big Three, the Big Five, and the Alternative Five. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(4), 757-768.

EK I. Bilgilendirilmiş Onay Formu

ANNENİN KİŞİLİK ÖZELLİĞİ VE ÇOCUK YETİŞTİRME SİTİLİ İLE ÇOCUĞUNUN MİZAÇ VE DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİYİ İNCELEYEN BİR ÇALIŞMA İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAY FORMU

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma Ufuk Üniversitesi- Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi Perihan Aksoy tarafından yapılan bir tez çalışmasıdır. Bu çalışmanın amacı; Annenin Kişilik Özelliği Ve Çocuk Yetiştirme Sitili İle Çocuğun Davranışları ve Mizacı arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Sizin de bu araştırmaya katılmanızı öneriyoruz. Ancak bu araştırmaya katılıp katılmamakta serbestsiniz. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Kararınızdan önce araştırma hakkında sizi bilgilendirmek istiyoruz. Bu bilgileri okuyup anladıktan sonra araştırmaya katılmak isterseniz formu imzalayınız.

Bu araştırma Ufuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Başkan Yardımcısı **Doç. Dr. Emel Erdoğan Bakar** danışmanlığında Yüksek Lisans Öğrencisi Perihan Aksoy tarafından size anketler uygulanacaktır. Çalışmada elde edilen veriler, sizin isminiz belirtilmeden araştırma sonucunun değerlendirilmesi için kullanılacaktır.

Eğer katılmayı kabul ederseniz, sizden konuyla ilgili bazı ölçekleri doldurmanız istenecektir. Lütfen soruları olması gerektiğini düşündüğünüz biçimde değil, sizin düşüncelerinizi tüm gerçekliği ile yansıtacak biçimde cevap veriniz. Samimi ve içtenlikle vereceğiniz cevaplar çalışmanın sağlığı açısından çok önemlidir.

Sizden anket üzerinde belirtilecek hiçbir kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmeyecektir. Cevaplarınız sadece araştırmanın amacına uygun olarak bilimsel açıdan kullanılacak ve gizli tutulacaktır.

Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katıldığınız için size ek bir ödeme de yapılmayacaktır.

Yapılacak değerlendirmelerin getirebileceği olası riskler: Yapılacak değerlendirmelerin sizin için herhangi bir riski yoktur.

Yapılacak değerlendirmelerin getirebileceği olası yararlar: Bu çalışmanın amacı çocuğun bakımı, eğitimi ile yakından ilgilenen annelerin çocuklarının gösterdiği davranışları üzerindeki etkisini incelemektir. Bu konuda çıkan sonuçlar doğrultusunda annelere yönelik bilgilendirme çalışmaları önerilebilir.

Bu çalışmaya katılmayı kabul edebilir, reddedebilirsiniz ayrıca çalışmanın herhangi bir yerinde onayınızı çekme hakkına da sahibsiniz. Ancak formları sonuna kadar ve eksiksiz doldurmanız, bu araştırmanın geçerli olabilmesi için önem taşımaktadır.

Çalışma ile ilgili herhangi bir bilgi almak isterseniz, aşağıdaki elektronik iletişim adresinden ulaşabilirsiniz.

Araştırma Koordinatörü: Doç. Dr. Emel ERDOĞAN BAKAR

e-posta adresi: eerdoganbakar@gmail.com

Araştırmacı: Perihan AKSOY

e-posta adresi: Perihan-aksoy@hotmail.com

Katılımınız ve ayırdığınız vakit için şimdiden teşekkür ederiz.

Katılımcı beyanı:

Araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler bana aktarıldı. Yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Eğer bu araştırmaya katılırsam araştırmacı ile aramda kalması gereken bilgilerin gizliliğine bu araştırma sırasında da büyük özen ve saygı ile yaklaşılacağına inanıyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim, bilimsel ve klinik amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerinin ihtimamla korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi.

Araştırmanın yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden araştırmadan çekilebilirim. Ancak araştırmacıları zor durumda bırakmamak için araştırmadan çekileceğimi önceden bildirmemim uygun olacağının bilincindeyim.

Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana da bir ödeme yapılmayacaktır.

Bu araştırmaya katılmak zorunda değilim ve katılmayabilirim. Araştırmaya katılmak konusunda zorlayıcı bir davranışla karşılaşmış değilim.

Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Bu çalışmaya katılımcı olarak katılma kararı aldım.

İmzalı bu form kağıdının bir kopyası bana verilecektir.

Katılımcı

Adı, soyadı:

Tel:

Katılımcı ile görüşen araştırmacı

Adı, soyadı:

Tel:

NOT: Bilgi ve kontak adresleri kısmı kesilerek sizlere verilecektir. İmza ve isim sadece çalışmaya gönüllü olarak katıldığınızı gösterir niteliktedir. Anketleriniz size verilmeden teslim alınacak ve ayrı olarak tutulacaktır.

EK II. Veli Onay Mektubu**VELİ ONAY MEKTUBU**

Tarih: ...../...../.....

Sayın Veli,

Ufuk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünde Yüksek Lisans Öğrencisi olarak çalışmaktayım. Prof. Dr. Emel ERDOĞAN BAKAR tarafından desteklen "Okul Öncesi Dönem Çocukların Annelerinin Kişilik Özelliği ve Çocuk Yetiştirme Sitali ile Çocuğun Mizaç ve Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli araştırma kapsamında 5-6 yaş-grubu çocuklarında "mizaç ve davranış" çalışılması hedeflenmektedir

Çalışmanın amacı, çocuklar ile anneleri arasındaki etkileşimin araştırılmasıdır. Elde edilen veriler ile bilimsel bir çalışma yapılacaktır.

Çocuğunuzun çalışmaya katılımı sadece sınıf öğretmeni ve annesinin gözlemleri sonucu dolduracağı ölçekler şeklinde olacaktır.

Katılım sonunda çocuğa herhangi bir maddi ödeme yapılmayacaktır.

Ölçekler doldurulurken çocuğunuz ile ilgili herhangi bir kimlik bilgisi alınmayacaktır. Elde edilen veriler sadece Ufuk Üniversitesi Psikoloji Bölüm Başkan Yardımcısı Doç. Dr. Emel Erdoğan Bakar ve Yüksek Lisans Öğrencisi Perihan Aksoy tarafından kullanılacaktır. Veriler Doç. Dr. Emel Erdoğan Bakar ve Perihan Aksoy tarafından saklı tutulacaktır.

Katılımın gönüllüdür ve arzu edildiği takdirde, herhangi bir yaptırıma maruz kalmadan katılımdan vazgeçme hakkına sahipsiniz.

Çalışmaya bilgi için başvurulacak kişiler:

Doç.Dr. Emel Erdoğan Bakar
eedoganbakar@gmail.com

Perihan Aksoy
perihan-aksoy@hotmail.com

Araştırmacının;

Adı Soyadı: Perihan Aksoy

Adres: Eryaman başak anaokulu Eryaman evleri 284. Sk. No:4 Etimesgut Ankara

Tlf: 0506 5057510

İmza:

Yukarıda açıklamasını okuduğum çalışmaya, oğlum/kızım _____'nin katılımına izin veriyorum. Ebeveynin:

Adı, soyadı: _____ İmzası: _____ Tarih: _____

İmzalanan bu formu lütfen sınıf öğretmeni veya idareciler aracılığı ile Perihan AKSOY' a ulaştırın.

Çocuğunuzun katılımı ya da haklarının korunmasına yönelik sorularınız varsa ya da çocuğunuz herhangi bir şekilde risk altında olabileceğine, strese maruz kalacağına inanıyorsanız Ufuk Üniversitesi Etik Kuruluna (312) 586 74 10 telefon numarasından ulaşabilirsiniz.

EK III. Demografik Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Değerli ebeveynler, bu formda sizinle ve çocuğunuzla ilgili bazı sorular vardır. Vereceğiniz bilgiler bilimsel amaçlarla sadece araştırmacılar tarafından kullanılacaktır. Kişilerin isimleri saklı tutulacaktır. Araştırmanın güvenilirliği açısından soruların içtenlikle ve eksiksiz cevaplandırılması önem arz etmektedir.

Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Perihan AKSOY

Ufuk Üniversitesi Psikoloji Yüksek Lisans Programı

Cinsiyeti: Kız ( ) Erkek ( )

Doğum tarihi: ...../...../.....

Doğum yeri:

Yaşı:

Okulun adı:

Sınıfı:

Okulun bulunduğu semt, il / ilçe:

Kaç çocuğunuz var: 1 ( ) 2 ( ) 3 ( ) 4 ve üstü ( )

Kuruma devam etmekte olan oğlunuz/kızınız ailenin kaçınıcı çocuğu?

ilk ( ) ikinci ( ) üçüncü ( ) diğer ( )

Aile türü: Çekirdek ( ) Geniş ( ) Sadece anne ( ) Sadece baba ( )

Yukarıdaki maddede son iki şıktan biri geçerliyse, aşağıdakileri yanıtlayınız:

Anne ve baba ayrı yaşıyor ( ) Anne ve baba boşanmış ( )

Anne veya babadan biri ölmüş ( )

İlişkili gördüğünüz konularda bilgi veriniz:

Çocuğun bakımını kimin/neyin üstlendiği (birden fazla madde işaretlenebilir):

Anne ve baba ( ) Sadece anne ( ) Sadece baba ( )

Akrabalar ( ) Edinilmiş aile ( ) Koruyucu aile ( ) Kurum ( ) Diğer ( )

İlişkili gördüğünüz konularda bilgi veriniz:

Çocuğunuzun tanı konmuş işitme bozukluğu var mı? Evet ( ) Hayır ( )

Belirtiniz:

Çocuğunuzun konuşma bozukluğu var mı? Evet ( ) Hayır ( )

Belirtiniz: (örn. tutukluk, kekemelik, artikülasyon kusuru, kendini ifade etmede güçlük)

Çocuğunuzun tanı konmuş görme bozukluğu var mı? Evet ( ) Hayır ( )

Belirtiniz: (Miyop, hipermetrop ve astigmat gibi düzeltilebilir görme bozuklukları ve/veya diğer bozukluklar)

Çocuğunuzun uyku sorunu var mı? Evet ( ) Hayır ( )

Belirtiniz: (örn. kısa uyuma, sık sık uyanma, uykuda konuşma, uykuda yürüme, diş gıcırdatma, altını ıslatma)

Çocuğunuzun bedensel koordinasyon ve tepki bozuklukları var mı? Evet ( ) Hayır ( )

Belirtiniz:

Çocuğunuzun hehrangi bir psikiyatrik/psikolojik problemi var mı?

Belirtiniz:

Çocuğunuzun hehrangi bir tıbbi hastalığı var mı?

Belirtiniz:

Geçirdiği önemli ameliyatları varsa belirtiniz:

Geçirdiği kaza/travma var mı?

ANNE İLE İLGİLİ BÖLÜM

Doğum tarihi: ...../...../.....

Yaşı:

Annenin Eğitim Durumu	Annenin Mesleği
Bilmiyor ( )	Ev hanımı ( )
Yok ( )	Memur ( )
Okuryazar ( )	İşçi ( )
İlkokul ( )	Serbest meslek ( )
Ortaokul ( )	Emekli ( )
Lise ( )	Diğer ( )
Yükseköğrenim ( )	Mesleği belirtiniz:
Üniversite / Fakülte / Bölüm olarak belirtiniz:	

İlk anne olma yaşı:

Kuruma devam etmekte olan oğlunuz/kızınız dünyaya getirdiğinizde kaç yaşındaydınız)

Çocuğunuzu büyütürken çalışıyor muydunuz? : Evet ( ) Hayır ( )

Cevabınız evet ise bebeğiniz kaç aylıkken çalışmaya başladınız belirtiniz

0-6 ay ( ) 7-12 ay ( ) 13-18 ay ( ) 17-24 ay ( ) 25-36 ay ( ) 37-48 ay ( ) 49 ay ve üzeri ( )

Tanı konmuş fiziksel, nörolojik ve/veya psikiyatrik rahatsızlığı var mı?

Evet ( ) Hayır ( ) Belirtiniz:

BABA İLE İLGİLİ BÖLÜM

Doğum tarihi: ...../...../.....

Yaşı:

Babanın Eğitim Durumu	Babanın Mesleği
Bilmiyor ( )	Memur ( )
Yok ( )	İşçi ( )
Okuryazar ( )	Serbest meslek ( )
İlkokul ( )	Emekli ( )
Ortaokul ( )	Diğer ( )
Lise ( )	Çalışmıyor ( )
Yükseköğrenim ( )	Mesleği belirtiniz:
Üniversite / Fakülte / Bölüm olarak belirtiniz:	

Tanı konmuş fiziksel, nörolojik ve/veya psikiyatrik rahatsızlığı var mı?

Evet ( ) Hayır ( ) Belirtiniz:

Ailenin yaklaşık toplam geliri (TL): 1000 TL altı ( ) 1001-3000 TL ( ) 3001-5000 TL ( ) 5001 TL ve üstü ( )

(Bu konuda bilgi verip vermemekte serbestsiniz..)

EK IV. Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği

Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği					
Aşağıda verilen ifadeleri okuyup şu şekilde değerlendiriniz					
Çok uygun buluyorum	Oldukça uygun buluyorum	Biraz uygun buluyorum	Hiç uygun bulmuyorum		
4	3	2	1		
Görüşünüzü bu sayfalardan birini daire içine alarak bildiriniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur. Sadece kendi görüşünüzü işaretlemeniz gerekir. Bütün soruların cevaplandırılması gerekmektedir. Bu yüzden bazı ifadeler birbirine benzer dahi olsa cevaplandırmanızı rica ederiz.					
1.	Çocuk yorucu ve zor işlerden korunmalıdır.	4	3	2	1
2.	Anne ve babalar, çocuklarını dertlerini anlatmaya teşvik ederler. Fakat bazen çocukların dertlerinin hiç açılmaması gerektiğini anlayamazlar.	4	3	2	1
3.	Çocuk boşa geçen dakikaların bir daha hiç geri gelmeyeceğini ne kadar çabuk öğrenirse, kendisi için o kadar iyi olur.	4	3	2	1
4.	Bir anne, çocuğunun düş kırıklığına uğramaması için elinden geleni yapmalıdır.	4	3	2	1
5.	Çocuk ne kadar erken yürümeyi öğrenirse o kadar iyi terbiye edilebilir.	4	3	2	1
6.	Çocuk yetiştirmek sinir bozucu, yıpratıcı bir iştir.	4	3	2	1
7.	Çocuğun hayatta öğrenmesi gereken o kadar çok şey vardır ki, zamanını boşa geçirmesi affedilemez.	4	3	2	1
8.	Babalar biraz daha şefkatli olsalar anneler çocuklarını daha iyi yönetebilirler.	4	3	2	1
9.	Çocuk yetiştirmenin kötü taraflarından biride, anne ya da babanın isteğini yapabilmesi için yeterince özgür olmamasıdır.	4	3	2	1
10.	Sıkı kurallarla yetişen çocuklardan en iyi yetişkinler çıkar.	4	3	2	1
11.	Bir anne çocuğunun mutluluğu için kendi mutluluğunu feda etmesini bilir.	4	3	2	1
12.	Daima koşuşturan hareketli bir çocuk, büyük olasılıkla mutlu bir kişi olacaktır.	4	3	2	1
13.	Büyükler çocukların şakalarına güler, onlara eğlendirici öyküler anlatırsa evdeki düzen daha düzgün, daha akıcı olur.	4	3	2	1
14.	Çocuğun en gizli düşüncelerini bilmek kesinlikle, bir annenin görevidir.	4	3	2	1
15.	Anne babalar çocuklarını sorgusuz sualsiz kendilerine sadık kalmalarını öğretmelidir.	4	3	2	1
16.	Bütün genç anneler, bebek bakımında beceriksiz olacaklarından korkarlar.	4	3	2	1
17.	Eğer bütün gününü çocuklarla geçirmek zorunda kalırsa, hangi anne olursa olsun sonunda çocuklar sinirine dokunur.	4	3	2	1
18.	Anne babalar her zaman çocukların kendilerine uymasını beklememeli birazda kendileri çocuklarına uymalıdır.	4	3	2	1
19.	Eğer anneler dileklerinin kabul edileceğini bilselerdi, babaların daha anlayışlı olmalarını dilerlerdi.	4	3	2	1
20.	Bir çocuğa ne olursa olsun dövüşmekten kaçınması gerektiği öğretilmelidir.	4	3	2	1
21.	Çocuklar bencil olduklarında ve hep bir şeyler istediklerinde, annenin tepesinin atması çok normaldir.	4	3	2	1
22.	Eğer çocuklar ailedeki kuralları uygun bulmuyorlarsa bunu anne babalarına söylemeleri hoş karşılanmalıdır.	4	3	2	1
23.	Anneler çoğu zaman çocuklarına bir dakika daha dayanamayacakları duygusuna kapılırlar.	4	3	2	1
24.	Çocuğu sıkı terbiye ederseniz sonra size teşekkür ederler.	4	3	2	1
25.	Küçük bir çocuk cinsiyet konusundan sakınmalıdır.	4	3	2	1
26.	Bir annenin çocuğunun hayatı hakkında her şeyi bilmesi hakkıdır. Çünkü çocuğu onun bir parçasıdır.	4	3	2	1
27.	Uyanık bir anne baba çocuklarının tüm düşüncelerini öğrenmeye çalışmalıdır.	4	3	2	1

28	Çocuklar, anne babalarının kendileri için neler feda ettiklerini düşünmelidir.	4	3	2	1
29	Eğer çocukların dertlerini söylemelerine izin verilirse, büsbütün şikayetçi olurlar.	4	3	2	1
30	Sert terbiye, sağlam ve iyi karakter geliştirir.	4	3	2	1
31	Genç bir kadın henüz gençken yapmak istediği pek çok şey olduğu için, anne olunca kendisini tutuklanmış duygusuna kapılır.	4	3	2	1
32	Anneler çocukları için hemen hemen bütün eğlencelerini feda ederler.	4	3	2	1
33	Babalar daha az bencil olsalar kendilerine düşen görevleri yaparlardı.	4	3	2	1
34	İyi bir anne çocuğunu ufak tefek güçlüklerden korumalıdır.	4	3	2	1
35	Bir çocuğa anne ve babasını herkesten üstün görmesi öğretilmelidir.	4	3	2	1
36	Çocuk hiçbir zaman ailesinden sır saklamamalıdır.	4	3	2	1
37	Çocuklardan sık sık ödün vermelerini, anne babaya uymalarını istemek doğru değildir.	4	3	2	1
38	Çoğu anneler bebeklerine bakarken onu inciteceklerinden korkarlar.	4	3	2	1
39	Bir çocuğa, başı derde girdiğinde dövüşmek yerine büyüklere başvurması öğretilmelidir.	4	3	2	1
40	Anne baba arasındaki bazı konular hafif bir tartışma ile çözümlenemez.	4	3	2	1
41	Ev bakımında ve idaresinde en kötü şeylerden birisi de kişinin kendini evinde tutuklanmış gibi hissetmesidir.	4	3	2	1
42	Hiçbir kadından yeni doğmuş bir bebeğe tek başına bakması beklenmemelidir.	4	3	2	1
43	Oğlan ve kız çocuklarının birbirlerini soyunurken görmemeleri gerekir.	4	3	2	1
44	Çocukların sorunlarına eğilirseniz sizi oyalamak için bir masal uydururlar.	4	3	2	1
45	Eğer anne babalar çocukları ile şakalaşıp beraber eğlenirse çocuklar onların öğütlerini dinlemeye daha çok yönelirler.	4	3	2	1
46	Anneleri kendileri yüzünden zorluk çektiği için çocuklar onlara karşı daha anlayışlı olmalıdır.	4	3	2	1
47	Bir çocuk eninde sonunda anne babasınınkinden daha üstün bir akıla sahip olamayacağını öğrenir.	4	3	2	1
48	Eğer bir anne çocuklarını daha iyi yetiştiremiyorsa, belki de bu babanın evde kendine düşen görevi iyi yapamamasından ileri geliyordur.	4	3	2	1
49	Genç bir annenin ilk bebeğinin bakımı sırasında yalnız kalmasından daha kötü bir şey olamaz.	4	3	2	1
50	Bir çocuğun diğer bir çocuğa vurması hiçbir şekilde hoşgörü ile karşılanmaz.	4	3	2	1
51	Anne babalar çocuklarına hayatta ilerleyebilmeleri için hep bir şeyler yapmaları ve boşa zaman geçirmemeleri gerektiğini öğretmelidir.	4	3	2	1
52	Akıllı bir kadın yeni bir bebeğin doğumundan önce ve sonra yalnız kalmamak için elinden geleni yapar.	4	3	2	1
53	Evde olup bitenleri sadece anne bildiği için ev hayatını onun planlaması lazımdır.	4	3	2	1
54	Kendi haklarına sahip olabilmesi için bazen bir kadının kocasını terslemesi gerekir.	4	3	2	1
55	Bütün zamanını çocukları ile geçirmek, bir kadına kanadı kopmuş duygusu verir.	4	3	2	1
56	Eğer anne kollarını sıvar, bütün yükü sırtına alırsa tüm aile rahat eder.	4	3	2	1
57	Anne babalar çocuklarını, kendi kendilerine oluşturdukları güveni sarsabilecek bütün güç işlerden sakınmalıdırlar.	4	3	2	1
58	Çocuklar aslında sıkı disiplin içinde mutlu olurlar.	4	3	2	1
59	Çocukların toplantıları ile kız erkek arkadaşlıklarıyla ve eğlenceleri ile ilgilenen anne babalar onların iyi yetişmelerini sağlarlar.	4	3	2	1
60	Anne ve babaya sadakat her şeyden önce gelir.	4	3	2	1

EK V. Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu

Beş Faktör Kişilik Envanteri Kısa Formu (BFKE)

Aşağıda kişiler arası ilişkilere ilişkin bazı ifadeler yer almaktadır. Lütfen her ifadeyi dikkatle okuyunuz ve her birine ne kadar katıldığınıza karar vererek uygun seçeneği işaretleyiniz.	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Konuşkan	( )	( )	( )	( )	( )
2. Başkalarının hatalarını arayan eğiliminde olan	( )	( )	( )	( )	( )
3. İşini tam yapan	( )	( )	( )	( )	( )
4. Bunalımlı, melankolik	( )	( )	( )	( )	( )
5. Orijinal, yeni görüşler ortaya koyan	( )	( )	( )	( )	( )
6. Ketum/Vakur	( )	( )	( )	( )	( )
7. Yardımsever ve başkaları için çırpınan	( )	( )	( )	( )	( )
8. Biraz umursamaz	( )	( )	( )	( )	( )
9. Rahat, stresle kolay baş eden	( )	( )	( )	( )	( )
10. Çok değişik konuları merak eden	( )	( )	( )	( )	( )
11. Enerji dolu	( )	( )	( )	( )	( )
12. Başkalarıyla sürekli didişen	( )	( )	( )	( )	( )
13. Güvenilir bir çalışan	( )	( )	( )	( )	( )
14. Gergin olabilen	( )	( )	( )	( )	( )
15. Maharetli, derin düşünen	( )	( )	( )	( )	( )
16. Heyecan yaratabilen	( )	( )	( )	( )	( )
17. Affedici bir yapıya sahip	( )	( )	( )	( )	( )
18. Dağınık olma eğiliminde	( )	( )	( )	( )	( )
19. Çok endişelenen	( )	( )	( )	( )	( )
20. Hayal gücü yüksek	( )	( )	( )	( )	( )
21. Sessiz bir yapıda	( )	( )	( )	( )	( )
22. Genellikle başkalarına güvenen	( )	( )	( )	( )	( )
23. Tembel olma eğiliminde olan	( )	( )	( )	( )	( )
24. Duygusal olarak dengeli, kolayca keyfi kaçmayan	( )	( )	( )	( )	( )
25. Keşfeden, icat eden	( )	( )	( )	( )	( )
26. Atılgan bir kişiliğe sahip	( )	( )	( )	( )	( )
27. Soğuk ve mesafeli olabilen	( )	( )	( )	( )	( )
28. Görevi tamamlanıncaya kadar sebat eden	( )	( )	( )	( )	( )
29. Dakikası dakikasına uymayan	( )	( )	( )	( )	( )
30. Sanata ve estetik değerlere önem veren	( )	( )	( )	( )	( )
31. Bazen utangaç çekingen olan	( )	( )	( )	( )	( )
32. Hemen hemen herkese karşı saygılı ve nazik olan	( )	( )	( )	( )	( )
33. İşleri verimli yapan	( )	( )	( )	( )	( )
34. Gergin ortamlarda sakin kalabilen	( )	( )	( )	( )	( )
35. Rutin işleri yapmayı tercih eden	( )	( )	( )	( )	( )
36. Sosyal, girişken	( )	( )	( )	( )	( )
37. Bazen başkalarına kaba davranabilen	( )	( )	( )	( )	( )
38. Planlar yapan ve bunları takip eden	( )	( )	( )	( )	( )
39. Kolayca sinirlenen	( )	( )	( )	( )	( )

40. Düşünmeyi seven, fikirler geliştirebilen	( )	( )	( )	( )	( )
Aşağıda kişiler arası ilişkilere ilişkin bazı ifadeler yer almaktadır. Lütfen her ifadeyi dikkatle okuyunuz ve her birine ne kadar katıldığınıza karar vererek uygun seçeneği işaretleyiniz.	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
41. Sanata ilgisi çok az olan	( )	( )	( )	( )	( )
42. Başkalarıyla işbirliği yapmayı seven	( )	( )	( )	( )	( )
43. Kolaylıkla dikkati dağılan	( )	( )	( )	( )	( )
44. Sanat, müzik ve edebiyatta çok bilgili	( )	( )	( )	( )	( )

EK VI. Çocuklar İçin Kısa Mizaç Ölçeği

ÇOCUKLAR İÇİN KISA MİZAÇ ÖLÇEĞİ

	Hemen Hiç	Sık Değil	Değişken, Genelde Olmaz	Değişken, Genelde Olur	Sık Sık	Hemen Her Zaman
1. Çocuğum yabancı yetişkinlere karşı utangaçtır.						
2. Çocuğum bulmaca çözmek veya yap-boz (lego) gibi bir işe başladığı zaman, uzun zaman olsa bile, bitirinceye kadar üzerinde çalışır.						
3. Çocuğum her gün, hemen hemen aynı zamanda kakasını yapar.						
4. Çocuğum yeni çocuklarla ilk defa tanıştığında utangaçtır.						
5. Çocuğum, yeni bir işe geçmeden, önceki işini tamamlamayı sever.						
6. Çocuğum her gün hemen hemen aynı zamanda bir şeyler atıştırmak ister.						
7. Çocuğum bir işle uğraşırken, üzüldüğü ya da canı sıkıldığında, onu yere atar, ağlar, kapıları çarpar.						
8. Alışveriş yaparken, çocuğum oyuncak ya da şeker istediğinde, onun yerine kolayca başka bir şey kabul eder.						
9. Çocuğumu gece yatağa yatırdığımda uykuya dalması aşağı yukarı aynı zamanı alır.						
10. Çocuğum tamamlamadığı bir oyunu ya da aktiviteyi tamamlamak istemez.						
11. Çocuğum saçının taranması gibi bir işe karşı çıkarsa, buna aylarca direnmeyi sürdürür.						
12. Çocuğum, bulmaca, yap-boz ve okuma gibi bir aktiviteyle uzun zaman uğraşır.						
13. Parkta ya da ziyaretteyken, çocuğum yabancı çocukların yanına gider ve onların oyununa katılır.						
14. Çocuğum, her akşam farklı sürelerde uyur.						
15. Çocuğum yabancı bir yetişkine karşı utangaçsa, bunun üstesinden yarım saat kadar bir sürede, hemen gelir.						
16. Çocuğum bir şeye kırgınsa, bunu geçiştirmek zor olur.						
17. Çocuğum her gün farklı zamanlarda acıkır.						

	Hemen Hiç	Sık Değil	Değişken, Genelde Olmaz	Değişken, Genelde Olur	Sık Sık	Hemen Her Zaman
18. Ailece yolculuğa çıktığımızda, çocuğum yeni ortamına hemencecik, evindeymiş gibi alışır.						
19. Beraber alışveriş yaparken, çocuğumun istediğini almazsam (örnek: şeker, giysi gibi) ağlar ve bağırır.						
20. Çocuğum üzüntülü is onu rahatlatmak zordur.						
21. Yabancı yetişkinler evimizi ziyaret ettiğinde, çocuğum hemen dostça davranır ve onlara yaklaşır.						
22. Çocuğum her gün aynı miktarda yemek yeme yerine, bir gün fazlasıyla, ertesi günde çok az yemek yer.						
23. Bir oyuncak ya da oyun zor geldiği zaman, çocuğum hemen başka bir aktiviteyle ilgilenir.						
24. Sevdiği bir oyun ya da oyuncacı çalışmadığı zaman, çocuğum belirgin şekilde üzülür.						
25. Çocuğum bir kıyafeti giymek istemediğinde, bağırarak tartışır ya da ağlar.						
26. Hafta sonu ve tatillerde, çocuğum her sabah aynı saatte uyanır.						
27. Çocuğum bir şeyi iyice öğreninceye kadar (bulmaca, yeni şarkı veya yazmak gibi), o işin üzerinde çalışır.						
28. Çocuğum, annesinin olmadığı yeni bir ortama (yuva, okul ya da müzik dersi gibi) ilk kez bırakıldığı zaman, üzülür.						
29. Çocuğum bir şeyle oynamaya başladığında, ilgisini başka bir şeye çevirmek zordur.						
30. Çocuğum, kitap okumak ya da kitaplara bakmak ve el işi yapmak gibi sessiz aktivitelerle uğraşır.						

Her soru için çocuğunuzun son zamanlardaki ve şimdiki davranışını en iyi anlatan ifadenin kutucuğunu işaretleyiniz.

EK VII. Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu

OKUL ÖNCESİ SOSYAL DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ-ÖĞRETMEN FORMU

Aşağıda çocukların sosyal davranışlarıyla ilgili maddeler yer almaktadır. Her bir maddeyi okuyarak, yukarıda adı yazılı olan çocuğun maddedeki davranışının sıklığını en iyi ifade eden kutudaki rakamı daire (O) içine alınız.

No	Maddeler	Hiçbir Zaman	Çok Seyrek	Bazen	Çok Sık	Her Zaman
1.	Paylaşmada ve sırasını takip etmede iyidir.	1	2	3	4	5
2.	Diğerlerine tekme atar ya da vurur.	1	2	3	4	5
3.	Akranlarına yardım eder.	1	2	3	4	5
4.	Akranı istediğini yapmazsa, onunla oynamayacağını ya da onun arkadaşı olmayacağını söyler.	1	2	3	4	5
5.	Diğer çocukları dövmekle ya da vurmakla sözel olarak tehdit eder.	1	2	3	4	5
6.	Akranlarına karşı naziktir.	1	2	3	4	5
7.	Diğer çocukları iter ya da kakar.	1	2	3	4	5
8.	Diğerlerine başka biriyle oynamamalarını ya da arkadaş olmamalarını söyler.	1	2	3	4	5
9.	Fazla neşeli bir çocuk değildir.	1	2	3	4	5
10.	Diğer çocuklar için güzel şeyler söyler ya da onlar için güzel şeyler yapar.	1	2	3	4	5
11.	Bir akranına kızdığında onu oyun grubuna almaz.	1	2	3	4	5
12.	İsteklerini almak için akranını fiziksel zarar vermekle sözel olarak tehdit eder.	1	2	3	4	5
13.	Diğer çocukların önünde akranlarıyla alay ederek onları utandırmaya çalışır.	1	2	3	4	5
14.	Sinirlendiğinde diğer çocukların eşyalarına (sanat ürünlerine, oyuncaklarına) zarar verir.	1	2	3	4	5
15.	Akranları istekleri yapmadığı sürece onları doğum günü partisine çağırmayacağını söyler.	1	2	3	4	5
16.	Üzgün görünür.	1	2	3	4	5
17.	İstekleri kabul edilmediğinde diğerlerine bir şeyler fırlatır.	1	2	3	4	5

No	Maddeler	Hiçbir Zaman	Çok Seyrek	Bazen	Çok Sık	Her Zaman
18.	Diğer çocuklara gülümser.	1	2	3	4	5
19.	Akranına kızdığında arkasına döner ya da uzaklaşır.	1	2	3	4	5
20.	Akranı oyuncağını paylaşmadığı sürece, akranını (bisiklet, oyuncak at gibi) bir oyuncaktan iterek düşürmekle ya da ilgilendiği şeye (örneğin; blok oyuncakları gibi) zarar vermeye sözel olarak tehdit eder.	1	2	3	4	5
21.	Diğerlerinin bir çocuğu sevmemeleri için çalışır. (O çocuk hakkında arkasından dedikodu yaparak)	1	2	3	4	5
22.	Akranı söylediği şeyi yapmazsa, onu oyun grubuna almamakla tehdit eder.	1	2	3	4	5
23.	Çimdikleyerek diğer çocukların canını acıtır.	1	2	3	4	5
24.	<u>Aynı</u> cinsiyetten akranları tarafından oldukça sevilir.	1	2	3	4	5
25.	<u>Karşı</u> cinsiyetten akranları tarafından oldukça sevilir.	1	2	3	4	5

EK VIII. Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçeği

ÇOCUK DAVRANIŞ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ					
Aşağıda 73 madde bulunmaktadır. Maddelerdeki ifadelerden her birini doğru okuduktan sonra, bu ifadeye ne ölçüde katıldığınızı, ifadenin hizasında bulunan kutucuğun içine çarpı (X) ile işaretleyiniz.	Her Zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
1. Kasıtlı olarak başkalarını kızdırır.					
2. Engellenme karşısında aşırı tepki gösterir (bağırır, tepinir, vurur gibi).					
3. Çabucak endişelerin.					
4. Çok uzun süre aynı şeyden korkar.					
5. Olayların önde gelen sorumlusu olarak kendini görür.					
6. Yabancılarla iletişime girmek istemez.					
7. Çok çabuk küser.					
8. Kendi eşyalarına zarar verir.					
9. Korktuğu şeyden sürekli kaçar.					
10. Yapabildiği halde yapmamak için direnir.					
11. Arkadaşları ile alay eder.					
12. Kendinden emin bir şekilde konuşur.					
13. Soru sorulduğunda doğru ve uygun biçimde cevaplar.					
14. Kolaylıkla sesini yükseltir.					
15. Bir şey istemekten utanır.					
16. Sadece ne olacağını görmek için kuralları çiğner.					
17. Çocuklar tarafından oyuna son seçilendir.					
18. Yeni arkadaş edinmede zorlanır.					
19. Kararlarını kolaylıkla verir.					
20. Öfkelendiği zaman kusar.					
21. Kendini iyi ifade eder.					
22. Arkadaşlarının oyunlarını bozar.					
23. Kendi istediğinin yapılmasına izin verilmediğinde tepkisinin küfür ederek gösterir.					
24. Çok çabuk ağlar.					
25. İsteklerinin ifade ederken sinirlenir.					
26. Öfkesini çevreye saldırarak belli eder.					
27. Olaylar karşısında aşırı heyecanlanır.					
28. Çok yüksek sestten korkar.					
29. Sık sık fikirlere karşı çıkar.					
30. Çocuklardan uzak durur.					
31. İlgi ondan başka yöne doğru kayduğunda değişik tepkilerle dikkati kendi üstüne çekmeye çalışır.					
32. Nedensiz çocuklara vurur.					
33. Duygularını rahatlıkla ifade eder.					
34. Kuralları çiğner.					

	Her Zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
35. Aile bireylerinin ya da başkalarının eşyalarına zarar verir.					
36. Yeni bir ortama girmekte zorlanır.					
37. Sinirlendiği zaman eline geçirdiği eşyayı karşısındaki kişiye ya da eşyalara fırlatır.					
38. Yapması gereken işleri yapmak istemediği için ağır ağır yapar.					
39. Giyim tarzını kendisi belirler.					
40. Başaramadığı işleri tekrar denemek ister (hiçbir zaman pes etmez).					
41. Yeni birileri ile karşılaşmak tedirginlik yaratır.					
42. Diğer çocukları canlarını acıtmakla tehdit eder.					
43. Hatalarını açıklandığı zaman kabul eder.					
44. Korkularıyla kolayca başa çıkar.					
45. Arkadaş grubunda oynarken genellikle oyun kurucudur.					
46. Çok kolay sinirlenir.					
47. Oyuncaklarını paylaşmak istemez.					
48. Merak ettiği her şeyi rahatlıkla sorar.					
49. Her yaştan insanla rahatça konuşur.					
50. Tanımadığı kişilerin bulunduğu ortamlara girdiğinde konuşmak istemez.					
51. Çevresindeki insanları çok fazla taklit eder.					
52. Heyecanlandığı durumlarda heyecanını kontrol edemez (örneğin; çevreye saldırır, ısırır, ağlar, bağırır gibi).					
53. Çevresindeki beklenmedik olaylar karşısında korkuya kapılır.					
54. Hep onun dediği olsun ister.					
55. Kişisel deneyimlerini açık ve anlaşılır biçimde ifade eder.					
56. Çocukları onların kızdığı isimlerle çağırır.					
57. Her şeye öfkelenir.					
58. Arkadaşlarına yardımcı olmaktan çok hoşlanır.					
59. İstemediği bir şeyi rahatlıkla söyler.					
60. Çok çığlık atar.					
61. Kolay arkadaş edinir.					
62. Sürekli tartışır.					
63. Duygularını uygun ve açık biçimde ifade eder.					

	Her Zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir Zaman
64. İstekleri yerine getirilmediğinde eşyalara zarar verir.					
65. Öfkesini inatlaşarak belli eder.					
66. Grup içinde işbirliği yapmaktan hoşlanır.					
67. Karşılıklı konuşmaları kesintisiz, akıcı, anlamlı şekilde sürdürür.					
68. Sinirlendiği zaman karşısındaki kişiyi ısırır.					
69. İsteklerini elde edemediğinde öfkelenmez, kendini kontrol eder.					
70. Fikirlerini ifade ederken net ve açıktır.					
71. Çok az arkadaşı vardır.					
72. Dinlemeyi reddeder.					
73. Başkalarına karşı dayılanır kabadayılık eder.					